

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Informacijos ir komunikacijos mokslų katedra

Tadas Šarūnas,
Komunikacijos mokslų studijų programos studentas

Naujosios medijos ir politinis aktyvizmas

MAGISTRO DARBAS

Vadovė lekt. R. Grinevičiūtė

Vilnius, 2006

<i>Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autorius</i>	
<p>Tadas Šarūnas</p> <p>(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)</p> <p>Naujosios medijos ir politinis aktyvizmas</p> <p>(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)</p> <p>New media and political activism</p> <p>(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)</p>	
<p>Patvirtinu, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.</p> <p style="text-align: right;">_____</p> <p style="text-align: right;">(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<p>Sutinku, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.</p> <p style="text-align: right;">_____</p> <p style="text-align: right;">(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<i>Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovas</i>	
<p>Bakalauro/ magistro baigiamąjį darbą ginti _____</p> <p style="text-align: right;">(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(data)</p>	
<i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i>	
<p>Bakalauro/ magistro baigiamasis darbas įregistruotas</p> <p>_____</p> <p style="text-align: center;">(instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)</p> <p>_____</p> <p style="text-align: right;">(data)</p>	

<i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i>	
Recenzentu skiriu _____ (recenzento vardas, pavardė)	
_____	_____
(data)	(instituto/ katedros vadovo parašas)
<i>Pildo recenzentas</i>	
Darbą recenzuoti gavau. _____	
(data)	(recenzento parašas)

Šarūnas, Tadas

Ša 94 Naujosios medijos ir politinis aktyvizmas : Magistro darbas / Tadas Šarūnas ; mokslinė vadovė lekt. R. Grinevičiūtė; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos mokslų katedra. – Vilnius, 2006. – 71 lap. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 63–67 (47 pavad.).

UDK 329.7

Politinis aktyvizmas, naujosios medijos, socialiniai judėjimai.

Šio darbo *objektas* - socialinio judėjimo struktūra bei naujųjų medijų poveikis jai. Susiejant socialinius judėjimus su politiniu aktyvizmu postindustrinėse visuomenėse darbe nagrinėjama koki poveikį naujųjų medijų sklaida gali turėti politiniam aktyvizmui.

Darbo *tikslas* – remiantis egzistuojančiomis socialinių judėjimų teorijomis paaiškinti kaip naujosios medijos gali įtakoti socialinių judėjimų raidą. Darbu siekiama įvesti teorijas į Lietuvos socialinį kontekstą patikrinant jų veiksmingumą aiškinant politinį aktyvizmą Lietuvoje. Tyrimo tikslams pasiekti darbe sprendžiami šie pagrindiniai *uždaviniai*: analizuojamos socialinius judėjimus aiškinančios teorijos; analizuojamos egzistuojančios žinios apie naujasias medijas; atlikti šių teorijų sintezę; apsibrėžiamos tyrimui reikalingos sąvokos; sudaroma tyrimo metodologija; atliekamas pasirinkto atvejo tyrimas; aptariamos platesnio šio tyrimo rezultatų taikymo galimybės.

Darbe naudojamas atvejo tyrimo *metodas*. Tam pasitelktas vienas Vilniaus mieste besivystančio viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimo mobilizacinis atvejis. Buvo atliktas judėjimo narių naudojamos naujienų grupės stebėjimas, kiekybinė šios grupės narių aktyvumo grupėje analizė bei kokybiniai giluminiai interviu su judėjimo dalyviais.

Keliama *hipotezė*, kad nagrinėjamas judėjimas veikia kaip pasklidęs tinklas, apjungiantis jau prieš mobilizaciją veiksmui egzistavusius socialinius tinklus. Komunikacija naujosiomis medijomis sustiprina ryšius tarp atskirų jau egzistavusio socialinio tinklo dalyvių, tačiau naujo tinklo nesukuria. Hipotezė patvirtinta tik iš dalies, su svarbiomis išlygomis. Nors judėjimas veikė kaip tinklo struktūra jam negalima taikyti vieno iš tinklo struktūros tipų, nes judėjimo struktūra pasirodė esanti dinamiška, kintanti laike. Buvo nustatytas judėjimo tinklo ryšys su prieš mobilizaciją veiksmui egzistavusiais socialiniais tinklais. Tačiau tuo pačiu tyrimas parodė, kad komunikacija naujosiomis medijomis sukūrė kokybiškai naują tinklą, apjungiantį stipresniais ryšiais nesusietus atskirus socialinius tinklus.

Darbe siūlomi galimi šio žvalgybinio tyrimo rezultatų panaudojimo būdai tolimesniam nagrinėto atvejo tyrimui bei teorijos plėtrai. Darbas naudingas tiek socialinių judėjimų studijose, tiek praktiškai susiduriant su nagrinėjama problematika ir bandant suvokti nagrinėjamų reiškinių prigimtį.

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. POLITINIŲ AKTYVIZMĄ NAGRINĖJANČIOS TEORIJOS.....	11
1.1 Aktyvizmo apibrėžimas.....	11
1.2 Politinio aktyvizmo teorijos.....	12
2. SOCIALINIUS JUDĖJIMUS NAGRINĖJANČIŲ TEORIJŲ ANALIZĖ.....	16
2.1 Resursų mobilizacijos teorijos.....	16
2.2 Rėminimas (angl. framing) ir reikšmės konstravimas.....	17
2.3 Naujieji socialiniai judėjimai.....	17
2.4 Politinio proceso teorija.....	18
2.5 Socialinio judėjimo sąvokos apibrėžimas.....	20
3. TINKLO TEORIJŲ TAIKYMAS SOCIALINIŲ JUDĖJIMŲ TYRIMUOSE.....	23
3.1 Tinklaveikos visuomenės teorija.....	23
3.2 Tinklų tipologija ir jų bruožai.....	25
3.3 Tinklas prieš hierarchiją.....	27
3.4 Socialinio judėjimo, kaip tinklo, struktūros elementai.....	28
3.5 Tinklo ir tinklo mazgų funkcijos socialinių judėjimų tyrimuose.....	29
4. NAUJŲJŲ MEDIJŲ POVEIKIS SOCIALINIAMS JUDĖJIMAMS.....	33
4.1 Naujosios medijos ir jų savybės.....	33
4.2 Komunikacija kaip viešojo gyvenimo.....	35
4.3 Virtualios erdvės.....	37
4.4 Naujųjų medijų įtaka socialinių judėjimų struktūrai.....	39
4.5 Protestas virtualioje erdvėje – naujos protesto formos.....	40
5. JUDĖJIMO „UŽ LIETUVĄ“ ATVEJO TYRIMAS.....	43
5.1 Hipotezės išskėlimas.....	43
5.2 Metodologija.....	44
5.2.1 Naujienu grupės stebėjimas.....	47
5.2.2 Kokybiniai interviu.....	48
5.3 Eitinės tyrimo dilemos.....	49
6. JUDĖJIMAS „UŽ LIETUVĄ“ KAIP TINKLAVEIKA.....	50
6.1 Trumpas atvejo aprašymas.....	50

	6
6.2 Naujieņu grupės aktyvumo kiekybinės analizės rezultatai	51
6.3 Atvejo atitikimas socialinio judėjimo apibrėžimui	52
6.3.1 Tapatybė	53
6.3.2 Oponentas.....	54
6.4 Struktūra.....	55
6.5 Naujų medijų įtaka judėjimui.....	57
IŠVADOS.....	60
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS	63
PRIEDAI	68
1 Priedas. Stebėjimo kodų lentelė	68
2 Priedas. Interviu klausimynas	69
Summary	71

IVADAS

Daugumoje Vakarų demokratijų stebimas kasmet vis labiau mažėjantis piliečių dalyvavimas tradicinėse politinės mobilizacijos institucijose. Retesnis dalyvavimas rinkimuose, retesnė narystė politinėse partijose bei darbo sąjungose kelia svarbius demokratijos raidos klausimus. Institucijos, be kurių kol kas neįsivaizduojamas demokratinis procesas, lieka be piliečių dalyvavimo. Mažėjant piliečių aktyvumui atstovaujamosios demokratijos institucijose stebimas padidėjęs ištraukimas į protesto veiksmus ir kitas politinės saviraiškos formas, siejamas su socialiniais judėjimais (Norris, 2002).

Tiek teoretikai tiek praktikai vienareikšmiškai sutaria, kad naujųjų medijų paplitimas labai paveikė, o ateityje, tikėtina, dar labiau paveiks socialinių judėjimų raidą. Manoma, kad jos kur kas didesnę įtaką turi socialiniams judėjimams ir mažiau veikia dalyvavimą tradicinėse atstovaujamosios demokratijos institucijose (Diani, 2000; Bennett, 2003). Taigi komunikacija naujosiomis medijomis veikia politinio aktyvizmo raidą sustiprindama socialinių judėjimų svarbą ir atverdama naujas tiesioginio dalyvavimo politiniame gyvenime galimybes.

Nuo pat septintojo dešimtmečio, kai Europos ir JAV visuomenės sujungė socialinių judėjimų bangos, šis reiškinys susilaukė daug įvairių sričių mokslininkų dėmesio. Nuo to laiko protestai ir kitos su socialiniais judėjimais susijusios politinės saviraiškos formos tapo įprastos Vakarų demokratijoms. Socialinių judėjimų svarba šių visuomenių raidai tapo visuotinai pripažinta. Zapatista sukilimas Meksikoje bei „Sietlo mūšis“, 1999aisiais nutraukęs PPO (Pasaulio Prekybos Organizacija) viršūnių susitikimą, tapo populiariais naujųjų medijų poveikio politiniam aktyvizmui pavyzdžiais. Interneto išplitimas tapo įvairaus masto – nuo lokalių iki globalių, ir įvairių ideologijų – nuo anarchistinių iki radikalios dešinės, judėjimų katalizatoriumi. Šį reiškinį tiriantys mokslininkai išskiria tokių darinių gebėjimą siekti savo tikslų labai efektyviai panaudojant ribotus resursus. Tokie dariniai savo struktūros efektyvumu sugeba konkuruoti su hierarchinių biurokratijų, tame tarpe ir nacionalinių vyriausybių, galia. Toks potencialas kelia tiek pagrįstas baimes tiek entuziazmą. Į tai galima žiūrėti kaip į prielaidą didėjančiai terorizmo grėsmei ir kaip priemonę vis didėjančiai demokratinio deficito problemai spręsti.

Čia pristatytos politinio aktyvizmo raidos tendencijos mažiau būdingos jaunos demokratijos šalims, išgyvenusioms autoritarinį režimą. Šios valstybės, kurioms galima būtų priskirti ir Lietuvą, būdingas menkas piliečių aktyvumas politiniame gyvenime. Protestai ir kitos panašios politinės raiškos formos čia suvokiamos kaip mažiau priimtinos (della Porta ir Diani, 2006). Tačiau Lietuvos viešojoje erdvėje taip pat galima stebėti tam tikrus kolektyvinės mobilizacijos pavyzdžius. Nors jie dažniausiai

susiję su tradicinėmis politinės mobilizacijos institucijomis, tokiomis kaip partijos ar profesinės sąjungos (Paulauskas, 2004), pastaruoju metu Lietuvos viešojoje erdvėje išryškėjo ir su jomis nesusijusių socialinių judėjimų mobilizaciniai atvejai. Naujųjų medijų entuziastai tikisi, kad šių medijų sklaida suaktyvins socialinius judėjimus mažu politiniu aktyvumu pasižyminčiose šalyse.

Teorinė čia aptartų politinio aktyvizmo formų tyrimo problema yra ta, kad jų neišsiaiškinti tradicinėmis politinio aktyvizmo teorijomis. Šie socialiniai dariniai nepaklūsta ir organizacijų teorijų logikai. Jie veikia stichiškai, nėra vienijami hierarchinių struktūrų. Kyla natūralūs klausimai kokia struktūra jie pagrįsti, kur slypi tokių struktūrų galios centrai ir kaip galima paaiškinti naujųjų medijų poveikį tokių struktūrų susidarymui. Socialiniams judėjimams tirti paprastai pasitelkiamos nuo 70ųjų gerai išvystytos socialinių judėjimų teorijos. Tačiau jose gausu prieštaravimų. Remiantis šiomis teorijomis sunku paaiškinti ir naujųjų medijų įtaką judėjimams, kuri giliau nagrinėti pradėta visai neseniai.

Šio darbo tikslas dvejopas. Vienas tikslų yra surasti tokią teorinę poziciją, kuri leistų apjungti šių socialinių judėjimų teorijų priešpriešas ir paaiškinti kaip naujosios medijos gali įtakoti socialinių judėjimų, taigi ir politinio aktyvizmo, raidą. Tačiau šiuo tyrimu taip pat siekiama įvesti šias teorijas į Lietuvos socialinį kontekstą patikrinant jų veiksmingumą aiškinant politinį aktyvizmą Lietuvoje. Šiems tikslams pasiekti tyrime pasitelktas vienas Vilniaus mieste besivystančio viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimo mobilizacinis atvejis. Tyrimui pasirinkta aktyvistų grupė, susibūrusi priešintis „Lietuvos“ kino teatro uždarymui ir save įvardijanti judėjimu „Už Lietuvą“. Tyrimo *objektas* yra šio judėjimo struktūra bei naujųjų medijų poveikis šiai struktūrai. Šis darbas pasitarnaus kaip žvalgybinis tyrimas ir hipotezių šaltinis ateities tyrimams, nagrinėjantiems viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimą arba panašius socialinius judėjimus Lietuvoje bei naujųjų medijų poveikį socialinių judėjimų struktūrai apskritai. Taigi darbe siekiama sužinoti tiek apie tyrimui pasirinktą atvejį, tiek socialinius judėjimus apskritai.

Norint pasiekti išsikeltus tyrimo tikslus reikės išspręsti tiek teorinius tiek atvejo tyrimo uždavinius. Teoriniai šio tyrimo uždaviniai yra šie:

- Išanalizuoti politinio aktyvizmo teorijas;
- Aptarti socialinius judėjimus aiškinančias teorijas;
- Išanalizuoti egzistuojančias žinias apie naujas medijas;
- Atlikti šių teorijų sintezę;

Šiame darbe keliama *hipotezė*, kad nagrinėjamas judėjimas veikia kaip pasklidęs tinklas, apjungiantis jau prieš mobilizaciją veiksmui egzistavusius socialinius tinklus. Komunikacija naujosiomis medijomis sustiprina ryšius tarp atskirų jau egzistavusio socialinio tinklo dalyvių, tačiau naujo tinklo nesukuria.

Atvejo tyrimo uždaviniai darbe yra šie:

- Remiantis teorine dalimi sudaryti tyrimo metodologiją;
- Ištirti naujų medijų poveikį pasirinktam socialiniam judėjimui;
- Aptarti teorinėje dalyje pristatytų koncepcijų tinkamumą atvejui aiškinti;
- Aptarti platesnio šio tyrimo rezultatų taikymo galimybes.

Taigi pirmoje darbo dalyje bus sprendžiami teoriniai šio darbo uždaviniai, o antroje bus imtasi atvejo tyrimo. Atvejo tyrimas šio darbo *metodu* pasirinktas ne atsitiktinai. Tai įprastas *metodas* naujumu pasižymintiems socialiniams reiškiniams tirti bei populiarius metodus tiriant socialinius judėjimus. Šis metodas konkrečiu atveju apėmė kokybinį judėjimo narių naudojamos naujienų grupės stebėjimą, kiekybinę šios grupės narių aktyvumo grupėje analizę bei kokybinius giluminius interviu su judėjimo dalyviais. Šiais metodais per judėjimo dalyvių komunikacijos stebėjimą bei pačių dalyvių refleksijas bus nustatoma judėjimo struktūra bei medijuotos komunikacijos poveikis jai.

Darbe bus naudojamos išvystytos socialinių judėjimų teorijos, tokios kaip resursų mobilizacijos teorija, rėminimo ir reikšmės konstravimo teorija, naujų socialinių judėjimų teorija bei politinio proceso teorija. Aiškinant bendrą socialinį kontekstą, kuris įtakoja nagrinėjamą reiškinį, bus pasitelkta Castells tinklaveikos visuomenės teorija, susiejanti socialinių judėjimų svarbos sustiprėjimą su struktūriniais pokyčiais postindustrinėse visuomenėse. Remiantis šia teorija tinklas tampa svarbiausia socialine struktūra šiuolaikinėse visuomenėse. Todėl į socialinius judėjimus bus pažvelgta kaip į tinklo struktūras tokiu būdu apjungiant socialinių judėjimų teorijose egzistuojančius prieštaravimus.

Socialiniu judėjimai šiame darbe apibrėžiami kaip „neformalus tinklas, apjungiantys individus, grupes ar organizacijas, ištraukę į politinį ar socialinį konfliktą bei disponuojantys bendra tapatybe“ (Diani, 2003c, p. 301). Toks socialinio judėjimo apibrėžimas buvo sąlygotas darbe pasirinkto teorinio išeities taško, kuris išsamiai aprašytas darbo teorinėje dalyje. Čia taip pat pateikiamas naujų medijų sąvokos apibrėžimas bei jos naudojimo motyvai. Darbo teorinėje dalyje apibrėžiamos ir kitos, darbo eigai svarbios sąvokos.

Darbe nenagrinėjamas naujų medijų poveikis dalyvavimui tradicinėse politinės mobilizacijos institucijose. Toks apsiribojamas pasirinktas dėl akademinėje bendruomenėje vyraujančios nuomonės, kad naujų medijų poveikis politiniam aktyvizmui ir politinėms sistemoms labiausiai pasireškia per jų poveikį socialiniams judėjimams. Platesnė atsiribojimo nuo politinį aktyvizmą tradicinėse mobilizacijos institucijose aiškinančių teorijų motyvacija pateikiama darbo teorinėje dalyje. Atvejis bus nagrinėjamas iš struktūralizmo ir funkcionalizmo – sistemų teorijos pozicijų, bei interakcinių teorijų pozicijų. Tačiau šiame darbe nebus atlikti kiti socialinių judėjimų tyrimams būdingi pjūviai. Atvejis nebus nagrinėjamas mikro lygiu – nebus nagrinėjamos atskirų judėjimo dalyvių motyvacijos bei elgsena. Nebus nagrinėjama ir judėjimo ideologinė programa iš kritinių teorijų pozicijos, judėjimas nebus interpretuojamas ir kaip

simbolinis veiksmas. Sąlyčiai su šiomis teorinėmis pozicijomis darbe galimi tik tiek, kiek jie padės išspręsti darbe užsibrėžtus uždavinius.

Pasirinkto atvejo tyrimas yra pirmas toks socialinio judėjimo tyrimas Lietuvoje. Lietuvos mokslinėje spaudoje šia tema pavyko aptikti tik vieną apžvalginio pobūdžio mokslinį esė (Paulauskas, 2004) bei vieną institucionalizuotą formą įgavusio Lietuvos Žaliųjų Judėjimo tyrimą (Rinkevičius, 2001). Tad šiuo tyrimu bus prisidedama prie naujos diskusijos apie socialinių judėjimų įtaką Lietuvos viešajai sferai bei naujųjų medijų įtaką socialiniams judėjimams. Darbas bus naudingas tiek socialinių judėjimų studijose, tiek praktiškai susiduriant su nagrinėjama problematika ir bandant suvokti nagrinėjamų reiškinių prigimtį.

1. POLITINĮ AKTYVIZMĄ NAGRINĖJANČIOS TEORIJOS

Įvairios kolektyvinės veiklos ir mobilizacijos formos yra gana senas įvairių sričių ir studijų disciplinų tyrimo objektas. Tačiau šią sritį tiriantys mokslininkai pripažįsta, kad formos, kurias įgauna pastarojo meto socialiniai judėjimai pasižymi naujumu. Lietuvos visuomenėje, kuri išgyveno ilgą viešosios sferos autoritarinės kontrolės laikotarpį, tokios kolektyvinės veiklos formos yra ypač naujos. Tiriant tokius reiškinius svarbu apsibrėžti jų teritoriją – juos žyminčias sąvokas bei aiškinamąją vertę turinčias teorijas. Todėl šiame skyriuje bus atsiribota nuo teorijų, kurios paprastai naudojamos aiškinti kolektyvinei veiklai, tačiau neturi pakankamos aiškinamosios galios šiame darbe nagrinėjamam atvejui. Taip pat bus pateiktos nuorodos į teorines paradigmas, kurios siūlo veiksmingus apibrėžimus ir koncepcijas pasirinktam objektui tirti. Čia taip pat bus pasiūlytas aktyvizmo sąvokos išplėtimas. Tokiame tyrime svarbu atriboti reiškinius kurie, naudojant tradicinius teorinius instrumentus atrodo panašūs, bet žvelgiant giliau turi principinių, juos skiriančių bruožų.

1.1 Aktyvizmo apibrėžimas

Socialinių judėjimų dalyviai tiek akademiniuose tyrimuose, tiek platesniame visuomeniniame kontekste vadinami aktyvistais, o dalyvavimo socialiniuose judėjimuose praktika - aktyvizmu (angl. *activism*). Tokio šių sąvokų santykio bus laikomasi ir šiame darbe. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (Red. Keinys ir kt, 2000) pateikia tokį *aktyvisto* apibrėžimą:

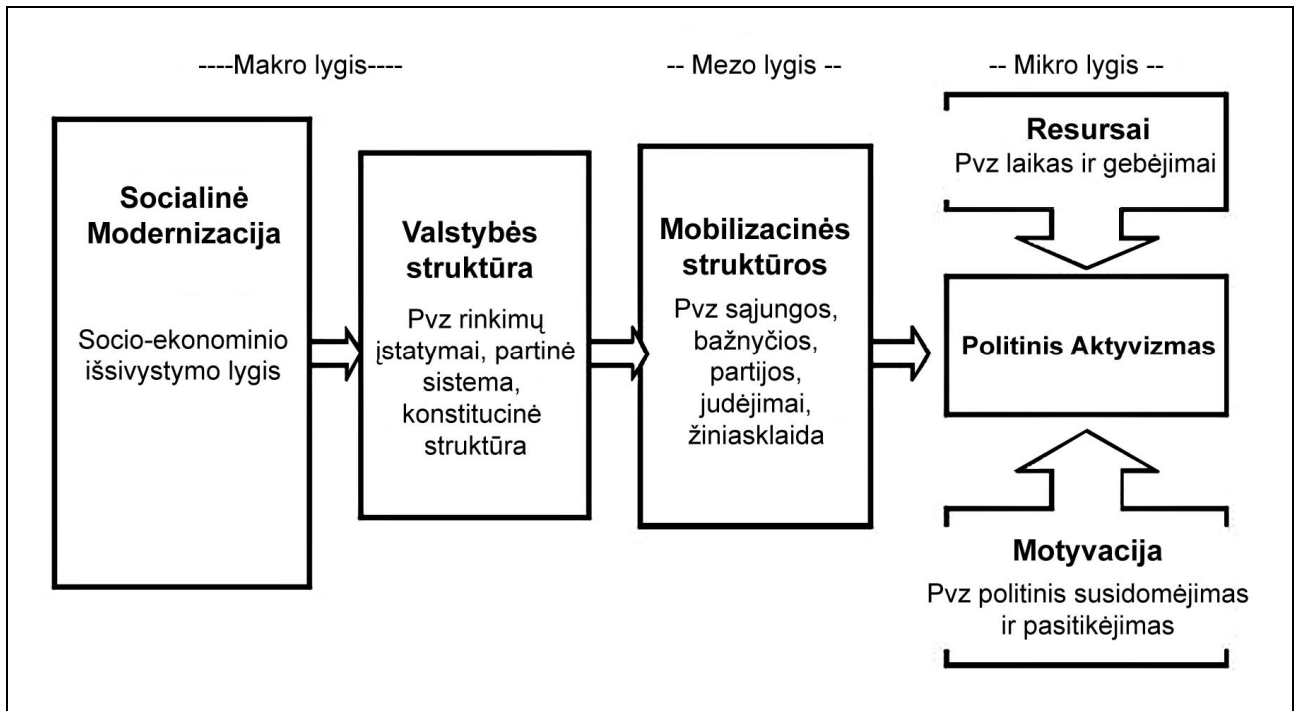
„Aktyvistas (-ė) – veiklus politinės, visuomeninės ar ūkinės organizacijos narys.“

Taigi šiuo metu lietuvių kalboje vyraujantis *aktyvisto* suvokimas sieja aktyvizmą su dalyvavimu politinėje ar kitokioje, aiškia organizacinę formą turinčioje, organizacijoje. Istoriskai aktyvizmas dažniausiai buvo nukreiptas į politinę galią turinčius socialinius veikėjus ir institucijas, todėl atrodytų, kad viena galimybių tiriant socialinius judėjimus - remtis politinį aktyvizmą nagrinėjančiomis teorijomis ir žiūrėti į aktyvizmą kaip į *bet kuriuos veiksmus, kuriais siekiama padaryti įtaką politiniams sprendimams per dalyvavimą politinės mobilizacijos institucijose*. Pasirinkus tokį aktyvizmo apibrėžimą politinio aktyvizmo teorijos turėtų tapti pagrindiniu socialinių judėjimų tyrimo instrumentu.

1.2 Politinio aktyvizmo teorijos

Pippa Norris politinio aktyvizmo studijoje „Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism“ pasiūlė modelį, kuriuo susistemtinamos politinio aktyvizmo teorijos. Šiame modelyje teorijos suskirstytos į tris lygius: makro, mezo ir mikro (žr. 1 pav.).

1 paveikslas. Politinio aktyvizmo teorijas sisteminantis modelis.

Paimta iš: Norris Pippa, *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, 1st ed. Cambridge Univ Press, 2002, p.19.

Makro teorijoms šiame modelyje priskiriamos modernizacijos teorijos ir iš jos kylančios demokratizacijos teorijos, kurios įrodinėja teigiamą visuomenės modernizacijos ir piliečių politinio aktyvizmo ryšį. Remdamiesi klasikiniiais Max Weber ir Emile Durkheim sociologiniais veikalais vėlesni teoretikai įrodinėjo visuomenių politinio vystymosi priklausomybę nuo ekonominio ir socialinės raidos – augančios urbanizacijos, didėjančio raštingumo ir išsilavinimo lygio, darbo jėgos specializacijos, vidurinėsios klasės augimo, platesnio žiniasklaidos naudojimo ir panašiai (Norris, 2002). Tačiau šios teorijos nesugebėjo paaiškinti, kodėl, nepaisant spartaus ekonomikos augimo, demokratija neišsigali

tokiose valstybėse kaip Kinija, Taivanas, Brazilija. Taigi ryšys tarp daug reiškinių savyje talpinančios modernizacijos ir politinio aktyvizmo augimo išlieka neaiškus (Norris, 2002).

Norris makro lygio visuomenės pokyčius susieja su mezo lygiu jam priskirdama valstybės struktūras ir mobilizacines jėgas. Valstybės struktūros teorijos nagrinėja valstybės struktūros poveikį piliečių dalyvavimui politiniame gyvenime ir sufokusuoja dėmesį į partines bei rinkimų sistemas, pliuralizmo lygį interesų grupių sistemoje (Norris, 2002). Pagal Norris modelį valstybės struktūra savo ruožtu įtakoja politiniam veiksmui mobilizuojančių jėgų – partijų, religinių bendruomenių, profesinių sąjungų, nevyriausybinių organizacijų, medijų sistemos – formą.

Mezo lygis galų gale įtakoja mikro lygį – atskirą individą, kuris turi specifines motyvacijas ir struktūrinius resursus įsitraukti į aktyvizmą. Išsilavinimas ir pajamų lygis tai du pagrindiniai veiksniai, kuriuos šio lygio tyrimai pripažįsta turint didelę įtaką įsitraukimui į politinę veiklą. Įsitraukimui svarbios ir asmeninės individo motyvacijos (Norris, 2002).

Aukščiau pristatytos teorijos ir Norris pasiūlytas jų organizavimo modelis labiausiai parankūs tradicinėms politinės mobilizacijos jėgoms stebėti ir aiškinti. Pasiūlytą modelį iš dalies galima taikyti ir naujoms aktyvizmo tendencijoms aiškinti – visuomenės transformacijos (kurios nagrinėjamos vėlesniuose skyriuose) įtakos valstybės struktūrai (liberalizacija, globalizacija, nacionalinių valstybių galios sumažėjimas), kas paveikė mobilizacines jėgas (pavyzdžiui sąlygojo naujųjų medijų, kurias taip pat nagrinėsime vėlesniuose skyriuose, atsiradimą), o tai įtakoja atskirus individus.

Tačiau pati iš apačios kylančio (angl. *grassroots*) aktyvizmo, kurio suvešėjimas stebimas pastaruju metu, logika nurodo ir į galimai priešinga linkme nukreiptą įtaką – individai buriasi į darinius, kurie siekia įtakoti valstybės ir mobilizuojančių jėgų struktūrą ir bendrai visą gyvenimo būdo politiką. Kitaip tariant Norris pateikiamos politinio aktyvizmo teorijos aiškina makro ir mezo lygmens įtaką politiniam aktyvizmui ir negali paaiškinti „iš apačios“ – taigi iš mikro lygmens kylančio aktyvizmo įtakos visuomenėms (Norris, 2005). Norris modelyje pagrindiniais aktyvizmo kaitos varikliais yra transformacijos hierarchinės struktūros politinės mobilizacijos institucijose. Tačiau šiame modelyje neatspindima pastaruju metu stebima amorfiškos struktūros socialinių judėjimų įtaka politinio aktyvizmo kaitai.

Turint omenyje mažėjančią piliečių dalyvavimą tradicinių hierarchinių politinės mobilizacijos institucijų (tokių kaip partijos ir rinkimai) veikloje (Norris, 2002) ir faktą, kad socialiniai judėjimai ir protesto veiksmai nukreipti prieš vyraujančią gyvenimo būdą bei įgaunantys lanksčią plokščią struktūrą tampa vis ryškesnėmis socialinės raiškos formomis turinčiomis vis didesnę politinę įtaką postindustrinėse visuomenėse, apibūdinti aktyvizmą tik kaip į politinę galią turinčius veikėjus nukreiptą ir politinius sprendimus įtakoti siekiantį veiksma būtu klaidinga. Socialiniai judėjimai siekia socialinės kaitos

tiesioginės veiklos strategijomis, kurdami bendruomenes, palaikydami įvairialypes tapatybes bei siekdami įtakoti vyraujančią gyvenimo būdą (Castells, 1997). Postmaterialistinėse visuomenėse aktyvizmą motyvuojantys tapatybės, aplinkosaugos, lyčių lygybės, globalizacijos klausimai yra labiau socialiniai plačiąja prasme nei politiniai siaurąja. Be to aktyvistų veiksmai vis dažniau nukreipiami nuo vis mažesnę politinę galią turinčių nacionalinių vyriausybių link viešojo ir privataus sektoriaus bei globalių korporacijų ir institucijų. Taigi aktyvizmą galima būtų taip pat apibrėžti kaip *bet kuriuos socialinės kaitos siekiančius ar jai besipriešinančius veiksmus*. Taigi aktyvizmo sąvoka žymi dvi gana skirtingas paradigmas. Dauguma politinio aktyvizmo teorijų nepajėgios aiškinti naujų socialinių judėjimų formų, o tarp jų ir šiame darbe nagrinėjamo atvejo, dėl to, kad jose dėmesys sukonzentruotas į hierarchines politines mobilizacijos institucijas ir į įtaką politinei kaitai, kaip pagrindinį aktyvizmo tikslą.

Viena politinio aktyvizmo teorijų kontekste iškilusi teorija, padedanti įveikti dalį minėtų ribotumų, yra Putnam *socialinio kapitalo teorija*, įvedanti socialinių tinklų teorijas į politinės mobilizacijos kontekstą. Putnam siūlo traktuoti tokių socialinių tinklų kūrimą kaip investiciją, nes jie vėliau padeda žmonėms siekti bendrų tikslų – socialiniuose tinkluose veikiantys individai lengviau kooperuojasi ir koordinuoja savo veiksmus (Norris, 2002). Dalis teoretikų, dažniausiai tų, kurie remiasi kiekybiniais tyrimais, kritikuoja šią teoriją dėl to, kad socialinis kapitalas sunkiai apčiuopiamas tyrimais – kartais galima nustatyti socialinį tinklą (ypač jei jis įgavęs kokią organizacinę struktūrą), bet labai sunku išmatuoti jo vertybinę programą (Norris, 2005). Tokia kritika atskleidžia dar vieną politinio aktyvizmo teorijų bruožą, mažinančią jų aiškinamąją galią naujų formų aktyvizmo atvejais – jų priklausomybę nuo kiekybinių tyrimų. Nors kiekybiniai tyrimai atskleidžia daug svarbių ryšių politinio aktyvizmo tyrimuose, juos sunku, o kartais neįmanoma taikyti nagrinėjant naujus, sunkiai į skaičiais vertinamas kategorijas paverčiamus reiškinius.

Tačiau politinio aktyvizmo teorijų ribotumas aiškinant socialinių judėjimų įtaką viešajai sferai nėra pakankamas ir pagrindinis motyvas atsiribojant nuo politinio aktyvizmo teorijų naudojimo šiame tyrime. Politinio aktyvizmo teorijos neturi pakankamos aiškinamosios galios aiškinant socialinius judėjimus vien dėl to, kad jos skirtos į tradicines politinės mobilizacijos institucijas nukreipto aktyvizmo formoms aiškinti. Pagrindinė priežastis, kodėl ši teorinė paradigma nebus naudojama tyrime yra ta, kad egzistuoja bendras srities mokslininkų sutarimas, kad komunikacija naujosiomis medijomis labiausiai įtakoja ne tradicinių hierarchinių politinių institucijų veiklą, bet socialinių judėjimų vystymąsi (Bennett, 2003; Diani, 2000), kurie kaip niekad stipriai ėmė įtakoti politinę sferą. Egzistuojanti politinių institucijų sistema, nėra vienintelė per kurią realizuojasi aktyvizmas. Naujosios medijos labiausiai ir įtakoja tokias aktyvizmo formas.

Dėl visų šių priežasčių tyrime bus naudojamos kitos teorinės paradigmos teorijos, kurios pasiūlo tinkamų socialinio judėjimo apibrėžimų bei juos tirti padedančių koncepcijų. Ši teorinė paradigma apibendrintai vadinama socialinių judėjimų teorijomis. Aktyvizmo aiškinimui pasirenkant socialinių judėjimų teorijas praplečiama aktyvizmo sąvoka į ją įtraukiant ne vien su dalyvavimu tradicinėse politinės mobilizacijos institucijose susijusius veiksmus.

2. SOCIALINIUS JUDĖJIMUS NAGRINĖJANČIŲ TEORIJŲ ANALIZĖ

Socialinių judėjimų teorinė paradigma apjungia keletą iš gana skirtingų pozicijų judėjimus nagrinėjančių ir skirtingai juos interpretuojančių teorijų. Tokių teorijų poreikis pirma kartą atsirado dvidešimtojo amžiaus septintą dešimtmetį, kai Europą, JAV ir Japoniją sukrėtė socialinių judėjimų banga. Tokio politinio veiksmo negalėjo paaiškinti tuo metu egzistavusios teorijos. Masinis dalyvavimas aiškių politinių tikslų neturinčiose protesto akcijose nepasidavė iki tol dominavusiam racionalistiniam aiškinimui, o Marksizmo teorijos apie klasių kovą taip pat mažai kuo atitiko esamą situaciją, nes tuo metu į aktyvizmą įsitraukė įvairių klasių atstovai (Edelman, 2001). Nors dažniausiai socialinę aplinką aiškinančios teorijos veiksmingiausios tuo metu, kai jos sukuriamos, socialinių judėjimų teorijos pateikia koncepcijų ir interpretacijų, kurios gali būti panaudotos aiškinant ir pastarojo meto socialinius judėjimus, o taip pat ir šiame darbe nagrinėjamą atvejį. Viena pirmųjų socialinius judėjimus aiškinančių teorijų visą dėmesį nukreipė į resursų mobilizaciją.

2.1 Resursų mobilizacijos teorijos

Resursų mobilizacijos teorinė paradigma buvo kuriama JAV, kuri visuomeniniu ir moksliniu kontekstu skyrėsi nuo Europoje vyravusių tendencijų. Europoje tuo metu dominavo marksizmas, o JAV marksistinė mintis buvo silpna, dominavo racionalizmas. Skirtingas buvo ir politinis kontekstas – Europoje vystėsi gerovės valstybės, tuo tarpu JAV profsąjungos buvo silpnos (Edelman, 2001). Todėl ne nuostabu, kad pagrindinis resursų mobilizacijos mokyklos klausimas buvo kaip judėjimai mobilizuoja resursus – materialius, žmogiškuosius, organizacinius ir kitus – kad galėtų plėstis ir daryti tinkamą įtaką. Resursų prieinamumas ir organizavimo būdai tapo šių tyrimų šerdimi. Dėl šių priežasčių svarbiausiais šių teorijų tyrimo objektais tapo aiškiai išreikštas organizacines struktūras įgavę judėjimai (McCarthy ir Zald, 1977). Atskiro individo įsitraukimą į judėjimą šios paradigmos atstovai aiškino kaip racionalaus pasirinkimo procesą. Tokiame procese, anot šių teorijų, individas turėjęs atsakyti du pagrindinius klausimus: koks tokio prisijungimo prie kolektyvinio veiksmo efektyvumas ir kokia dalyvavimo tokia veiksme rizika (Passy ir Giugni, 2001). Resursų mobilizacijos teorijos iškėlė ir daugiau galimų racionalaus atskiro dalyvio apsisprendimo klausimų, tačiau požiūris į socialinius judėjimus, kaip į racionaliai dalyvauti judėjime apsisprendusių individų grupę, menkina šių teorijų aiškinamąją galią. Tyrimai parodė, kad daugumos socialinių judėjimų dalyvių apsisprendimo įsitraukti į judėjimą negalima

vadinti racionaliu (Diani, 2003c). Socialiniai judėjimai dažnai neturi aiškių ir racionaliai kuriamų organizacinių struktūrų, kurių funkcionavimui didelį dėmesį skiria resursų mobilizacijos teorijos.

2.2 Rėminimas (angl. framing) ir reikšmės konstravimas

Siekdamas paaiškinti socio-psichologinius procesus, nulemiančius atskirų individų dalyvavimą socialiniuose judėjimuose, Snow pirmasis pasitelkė Goffman rėminimo (angl. framing) koncepciją aktyvizmo aiškinimui (Langman, 2005). Rėminimas apibrėžiamas kaip „interpretacinė schema, kuri padeda individams fiksuoti, suvokti, identifikuoti ir ženklinti įvykius, kurie nutinka jų gyvenime bei egzistuoja pasaulyje apskritai“ (della Porta ir Diani, 2006, p.74). Naudojant šią koncepciją į socialinius judėjimus buvo pasižiūrėta iš socialinio konstruktyvizmo pozicijų. Socialinių judėjimų dalyviai naudoja bendrus realybės suvokimo modelius, įprasminančius jų asmenines patirtis ir padedančius pasirinkti bendras veiklos strategijas. Taigi būtent skirtingas socialinės realybės įprasminimas apsprendžia veiksmus, kurių negalima paaiškinti iš racionalistinių pozicijų. Socialinės realybės rėminimo procese dalyvauja daug veikėjų – tiek judėjimas kaip visuma, tiek atskiri jo dalyviai, tiek išorės veikėjai – tokie kaip žiniasklaida. Skirtingas socialinės realybės rėminimas nulemia reikšmių kūrimo bei tapatybės konstravimo skirtumus. Skirtingos interpretacinės schemas apsprendžia ir tai, kokios reikšmės priskiriamos socialiniams pokyčiams. Jos taip pat susijusios ir su judėjimų ideologinėmis programomis. Taigi rėminimo procesų tyrimai gali atskleisti tai, ko negali paaiškinti socialinius judėjimus iš racionalistinių pozicijų aiškinančios teorijos. Šią perspektyva daugiausiai naudoja simbolinius kolektyvinio veiksmo aspektus nagrinėjantys mokslininkai.

2.3 Naujieji socialiniai judėjimai

Tuo metu kai JAV užgimė resursų mobilizacijos teorijos, Europoje ėmė vystytis teorinė paradigma vadinama „naujaisiais socialiniais judėjimais“. Naujųjų socialinių judėjimų „naujumas“ glūdėjo pakitusiame centriniame konflikte. Jeigu industrinėse visuomenėse centriniu konfliktu buvo laikoma kova tarp kapitalo ir darbo jėgos, tai postindustrinėse visuomenėse išryškėjo kitos nelygybės formos ir aplink jas besiburiančios tapatybės. „Galia tokiose visuomenėse dažniau pasireiškia ne darbo srityje, bet nustatant gyvenimo būdą, poreikius, elgesio normas.“ (Edelman, 2001, p. 288). Judėjimai, nukreipti prieš dominuojančias gyvenimo būdo formas buvo pavadinti naujaisiais socialiniais judėjimais.

Naujųjų socialinių judėjimų mokyklai būdingi klasikiniai tapę trys Alain Touraine parametrai (arba principai), kuriais aprašomi socialiniai judėjimai. Tai tapatybė, opozicija ir visybė (pranc. *totalité*) (Castells, 1997). Tapatybė tai judėjimo savirefleksija – kaip judėjimo dalyviai patys save suvokia ir nusako. Opozicija apima principinį judėjimo oponentą ar priešą per kurį judėjimas save identifikuoja. Tokiu oponentu gali būti galia disponuojantys socialiniai veikėjai, kurie nulemia į judėjimą susibūrusių asmenų marginalizaciją. Judėjimas priešinasi oponentų siūlomam gyvenimo būdo modeliui. Visybė Touraine įvardija galutinę socialinę tvarką, kurios siekia judėjimas (Castells, 1997, Edelman, 2001).

Touraine naujuosius socialinius judėjimus apibūdina kaip kultūrinius, o ne politinius sambūrius. Vėliau Melucci, papildydamas Touraine kategorijas, išskyrė socialinių judėjimų taktiką sukelti veiksmus, kurie viršija toleruojamas ribas socialinėje sistemoje taip verčiant ją keistis (Edelman, 2001). Šie teoretikai atskyrė naujuosius socialinius judėjimus nuo iki tol egzistavusių politinių sąjūdžių. Jeigu profsąjungų judėjimams klasė buvo esminė socialinė kategorija ir nelygybės šaltinis, tai naujieji judėjimai kilo iš modernybės krizės ir kovojo dėl resursų, įgalinančių teisę į kitybę. Dalyvavimas tokiam judėjime tampa tikslu pats savaime, nes taip ne tik siekiama konkrečių tikslų, bet deklaruojama tapatybė ir įkūnijami siekiami pokyčiai visuomenėje.

Taigi naujųjų socialinių judėjimų teorijos žvelgia į judėjimus iš kultūrinių pozicijų. Šių judėjimų tyrėjams svarbiausia tampa tapatybės, kuria disponuoja judėjimo dalyviai, nusakymas bei reikšmės kūrimo procesai judėjimo viduje. Tokie tyrimai labai priklausomi nuo duomenų, gaunamų etnografiniais metodais. Tuo pačiu jiems būdingi etnografiniams tyrimams būdingi simptomai – tyrėjo poveikis tyrimo objekto pasirinkimui ir tyrimo eigai (Edelman, 2001; Norris, 2005).

2.4 Politinio proceso teorija

Resursų mobilizacijos teorijas JAV nukonkuravo politinio proceso teorija, kuri dvidešimt metų, iki pat dvidešimtojo amžiaus galo, buvo populiariausia aiškinant socialinius judėjimus (Bevington ir Dixon, 2005). Šios teorijos pagrindinė prielaida buvo ta, kad socialinių judėjimų sėkmė ir net pats jų atsiradimo faktas priklauso nuo valstybės politinės struktūros. Valstybės disponuoja galia, kuria jos gali skatinti arba slopinti judėjimus. Galų gale elito atstovai, kurie yra tie, kurie disponuoja šia galia, gali ištraukti į judėjimus arba oponuoti jiems (Langman, 2005). Socialiniai judėjimai, anot šios teorijos, pasinaudoja struktūroje atsirandančiomis politinėmis galimybėmis ir būtent tuomet mobilizuojasi kolektyviniam veiksmui. Tačiau ši teorija pastaruoju metu susilaukia ypač gausios kritikos. Šios teorijos ribotumas aiškinant socialinių judėjimų mobilizaciją kyla iš atramos vien tik į struktūralistinį pagrindą. Socialiniai

judėjimai šiose teorijose aiškinami kaip aiškius politinius tikslus ir tradicines organizacines formas įgavusios struktūros (Edelman, 2001), tuo tarpu toks požiūris kertasi su amorfiškos struktūros ir aiškiai išreikštų politinių tikslų neturinčių socialinių judėjimų vaizdu, pastaruoju metu stebimu postindustrinėse visuomenėse. Kritikuojamos ir šios teorijos atraminės koncepcijos. Pavyzdžiui politinė galimybė, kaip sąvoka, gali būti perdėm plačiai taikoma ir todėl ne visada pelnytai siejama su pokyčiais politinėje struktūroje. Politinio proceso teorijos akcentuoja pokyčius struktūroje, bet nekalba apie tai, kaip aktyvistai konceptualizuoja šiuos pokyčius ir kokias reikšmes jiems priskiria. Politinio proceso teorijos kritikų teigimu pokyčiai struktūroje patys savaime neegzistuoja tol, kol jie nėra įvardinami ir kol jiems nepriskiriamos tam tikros reikšmės (Bevington ir Dixon, 2005). Taigi politinio proceso kritikai ragina pažvelgti į struktūrą iš kultūrinių pozicijų ir mano, kad remiantis tokiomis pozicijomis galima rasti vertingų paaiškinimų aktyvistų mobilizacijai (Polletta, 1999). Ši socialinio judėjimo teorijų kultūrinė-struktūrinė priešprieša yra ryškiausia priešprieša socialinių judėjimų teorijose. Vienos ar kitos teorinės perspektyvos pasirinkimas smarkiai apsprendžia kokie aktyvizmo aspektai tiriami, kokiais metodais remiamasi ir galų gale kokie rezultatai gaunami.

Kaip jau galima buvo pastebėti iš skirtingų socialinių judėjimų teorijų pristatymo, visos jos remiasi skirtingais teoriniais pagrindais ir dėl to pateikia kiek skirtingus to paties reiškinių aiškinimus. Atskirų teorinių paradigmu autorai ilgą laiką gana kategoriškai oponavo vieni kitiems. Prie tokios opozicijos prisidėjo ir geografinis tyrėjų pasiskirstymas – atskirų mokyklų atstovai ilgai buvo izoliuoti nuo vienas kito kuriamų žinių, be to jie kūrė teorijas bandančias aiškinti skirtingose socialinėse tikrovėse egzistuojančius reiškinius. Be šiame skyriuje atskleistų teorinių išeities taškų socialinių judėjimų tyrimams didelę reikšmę turėjo ir kritinės teorijos. Jos ne tik buvo svarbios aiškinant socialinių judėjimų ideologines programas, bet ir pasitarnavo kaip intelektualinė medžiaga, kuria socialinių judėjimų dalyviai naudojosi nusakant jų opozicijas bei socialinę tvarką, kurios jie siekia. Socialiniams judėjimams didelę įtaką daro tokie viešieji intelektualai kaip Naom Chomsky ar Naomi Klein, kurie juos aprūpina intelektualinėmis ir ideologinėmis įžvalgomis.

Čia pateiktos skirtingos socialinių judėjimų teorijos ne tik skirtingai aiškina reiškinių, bet taip pat bando atsakyti į skirtingus su socialiniais judėjimais susijusius klausimus. Jeigu amerikietiškoji paradigma labiau susikoncentravusį į klausimus *kaip* socialiniai judėjimai buriasi ir siekia savo tikslų, tai europietiškoji paradigma siūlo daugiau atsakymų į klausimus *kodėl* šie judėjimai atsiranda - šios teorijos nukreiptos į mikro ir makro lygius (Carroll ir Hackett, 2006). Pastaruoju metu sutariama, kad visa socialinių judėjimų studijų sritis gali pasistūmėti į priekį tik integruojant šias oponuojančias paradigmas (Diani, 2003c).

Visi šie egzistuojančių teorijų prieštaravimai kelia dvi problemas, aktualias šiam darbui. Visų pirma reikia apsispręsti kaip turėtų būti apibrėžta socialinio judėjimo sąvoka, kuri šiam darbui yra kertinė. Antra dilema – kokią perspektyvą pasirinkti socialinio judėjimo struktūros tyrimui, kad būtų išvengta tradicinių struktūralizmu besiremiančių socialinio judėjimo teorijų ribotumo, kuriuo šias teorijas kaltina kultūrinių teorijų atstovai.

2.5 Socialinio judėjimo sąvokos apibrėžimas

Socialinių judėjimų teoretikai per šio fenomeno tyrimo laikotarpį pateikė pluoštą galimų reiškinių apibrėžimų. Pavyzdžiui Touraine apibrėžia juos kaip „centrinio visuomenės konflikto dalyvius, įkūnijančius fundamentalias istorinės krypties opozicijas“ (Diani 2003a, p.6). Kiti apibrėžimai išskiria kolektyvinį veiksmą, tapatybę ir pasipriešinimą sistemai kaip esminius judėjimų bruožus. Pavyzdžiui Castells, kurį galima būtų priskirti naujųjų socialinių judėjimų teoretikams, socialinius judėjimus apibrėžia kaip „tikslingas kolektyvines veiklas, kurių rezultatas, tiek laimėjimo tiek pralaimėjimo atveju, transformuoja visuomenės vertybes ir institucijas“ (Castells, 1997, p.3). Be to, ką Castells mini šiame apibrėžime, jis didelę reikšmę teikia ir tapatybei, išskirdamas jų tipologijas ir skirtingų tapatybių tipų sąryšį su judėjimais.

Pirmajame skyriuje, atsiribojant nuo politinio aktyvizmo teorijų, socialiniai judėjimai buvo atskirti nuo politinės mobilizacijos institucijų. Tačiau yra ir daugiau organizacinių struktūrų, kurios gali būti klaidingai siejamos su judėjimais, bet iš esmės nuo jų skiriasi. Diani ir Bison, apibendrindami egzistuojančius socialinių judėjimų apibrėžimus, išskyrė kelias kertines savybes, kuriomis judėjimai skiriasi nuo kitų kolektyvinių veiklų, tokių kaip darbas nevyriausybinėse organizacijose ar savanoriškas dalyvavimas kompanijose, kuriomis siekiama visuotinai priimtinių tikslų. Šios savybės tai:

- konfliktiškumas ir aiškiai identifikuotas oponentas – socialiniai judėjimai pasižymi viešu socialinio konflikto išreiškimu. Jais ne tik išskiriamos socialinės problemos, bet taip pat identifikuojami priešininkai į kuriuos turi būti nukreiptas veiksmas siekiant socialinės kaitos;
- tampri judėjimo dalyvių sąveika – socialinio judėjimo dalyviai, skirtingai nei kitokių kolektyvinio veiksmo organizacijų dalyviai, susieti tampriais neformaliais ryšiais, kitaip tariant jie priklauso neformaliai tinklui, kuriame mobilizuojami resursai kolektyviniam veiksmui tuo pačiu išsaugant atskirų dalyvių veiksmo laisvę;

- bendra judėjimo dalyvių tapatybė - ji išlaiko judėjimo dalyvių ryšius ir užtikrina, kad judėjimas neapsiribotų atskirais laike ir erdvėje ribotais įvykiais (Diani ir Bison, 2004).

Šias savybes paversdami dichotomijomis Diani ir Bison išskyrė kolektyvinio veiksmo tipologiją, atskiriančią judėjimus nuo kitų kolektyvinių veiklų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Socialiniai judėjimai ir kiti kolektyviniai veiksmai

	Neformalūs tinklai	Kolektyvinė tapatybė	Konfliktas
Socialiniai judėjimai	+	+	+
Nekonfliktiški judėjimai	+	+	
Politinės organizacijos / sektos		+	+
Koalicijos	+		+

Paimta iš: Mario Diani „Networks and Social Movements: A Research Programme“ iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 1st ed, p. 302.

Šiame darbe socialiniais judėjimais vadinsime „neformalius tinklus, apjungiančius individus, grupes ar organizacijas, įsitraukusius į politinį ar socialinį konfliktą bei disponuojančius bendra tapatybe“ (Diani, 2003c, p. 301). Toks apibrėžimas šiame darbe priimtinas, nes apibendrina skirtingose socialinių judėjimų teorijose išskiriamas socialinių judėjimų savybes, atskiria juos nuo kitų kolektyvinio veiksmo formų, o taip pat apibrėžia socialinius judėjimus ir iš struktūralizmo pozicijų. Čia socialiniai judėjimai buvo apibrėžti kaip tinklo struktūros. Kadangi socialinių judėjimų struktūra yra pagrindinis šio darbo klausimas, tinklo paradigmos pasirinkimą privalu plačiau paaiškinti ir motyvuoti.

Judėjimo, kaip neformalaus tinklo struktūros, tyrimas padeda integruoti aukščiau minėtų socialinių judėjimų teorijų teikiamas žinias bei jų keliamus prieštaravimus. Tinklo struktūros taikymas padeda išvengti resursų mobilizacijos teorijose dažnų socialinių judėjimų sąsajų su specifinėmis organizacinėmis formomis, tačiau tuo pačiu metu palieka galimybę tirti sąryšius tarp atskirų tinklo mazgų vietos tinkle bei jų disponuojamų resursų (Stevenson ir Greenberg, 2000). Tokie ryšiai tinklo paradigmoje nesuabsoliutinamas, čia taip pat tiriama ryšiai tarp mazgų nagrinėjant reikšmės kūrimo procesus. Taigi struktūrinė ir kultūrinė priešprieša, nagrinėjant socialinius judėjimus kaip tinklus, nėra tokia aštri. Tai reiškia, kad socialinių judėjimų tinklų tyrimuose gali būti naudojamas ir platus naujų socialinių judėjimų teorinis arsenalas. Tapatybė čia tampa svarbiu, tinklo ribas apibrėžiančiu parametru. Tinklas, kaip struktūra, gali būti taikomas tiek „naujiems“ tiek „seniems“ judėjimams tirti – jis nėra apribotas tyrimo programomis, būdingomis naujų socialinių judėjimų teorijoms. Išvalgos, kurias teikia šios teorijos, taip

pat gali būti naudojamos aiškinant tinklų fragmentacijas, apspręstas skirtingų tapatybių. Tokias įtakas struktūrai gali turėti ir skirtingi rėminimo bei reikšmių kūrimo procesai, glaudžiai susiję su tapatybės konstravimu. Galų gale naudojant tinklo paradigmą išvengiama politinio proceso teorijoms būdingo judėjimų tapatinimo tik su protesto veiksmis, neatsižvelgiant į jų dalyvius vienijančias tapatybes (Diani, 2003c). Visi šie tinklo paradigmos privalumai daro ją patrauklia naudoti ir šiame tyrime.

3. TINKLO TEORIJŲ TAIKYMAS SOCIALINIŲ JUDĖJIMŲ TYRIMUOSE

Socialiniai judėjimai, kaip tai parodė aukščiau pristatytos juos aiškinančios teorijos, yra sudėtingi reiškiniai, įgaunantys skirtingas formas, veiklos būdus, įvairiais ryšiais apjungiantys skirtingus dalyvius. Jie žymi tiek įvairius skirtingose erdvėse vykstančius įvykius tiek įvairaus pobūdžio ryšiais susijusius dalyvius. Tinklo koncepcija socialinių judėjimų tyrimui buvo panaudota dar 1968 metais - antropologo Luther Gerlach ir sociologės Virginia Hine. Jie pasiūlė SPIN (segmented-segmentuoti, polycentric-policentriški, integrated-integruoti, networks-tinklai) modelį keturiomis kategorijomis aiškindami socialinių judėjimų struktūrą (Bennett, 2003, Ronfeldt ir Martinez, 1997). Šiuo metu tinklo paradigma yra viena labiausiai socialiniams judėjimams tirti taikomų paradigmu, o tai tik vienas įrodymų, kad tinklo koncepcija pakankamai sėkmingai panaudojama aiškinant socialinių judėjimų praktikas (Diani, 2003a). Tinklo koncepcija pastaruoju metu labai išpopuliarėjusi socialiniuose moksluose apskritai, nes išlaikydama savo struktūralistinį griežtumą ji palieka pakankamai daug interpretacinės laisvės aiškinant atskirus tinklo parametrus. Toks lankstumas leidžia aiškinti pokyčius, kurie šiuo metu stebimi postindustrinėse visuomenėse. Šie pokyčiai ypatingai paveikė socialinių judėjimų praktikas todėl, prieš pradėdant nagrinėti socialinius judėjimus kaip tinklus, svarbu įvardinti teorinį pagrindą, gebantį paaiškinti judėjimų raidą įtakančią socialinę sandarą. Tokią aiškinamąją galią turi E. Castells tinklaveikos visuomenės teorija.

3.1 Tinklaveikos¹ visuomenės teorija

E. Castells kaip vieną pagrindinių šiuolaikinės visuomenės apibūdinančių bruožų išskiria tai, kad tinklai jose tampa pagrindinėmis socialinėmis struktūromis. Tokias visuomenes Castells vadina tinklaveikos visuomenėmis, o laikmetį, kuriame jos iškilę, informacijos amžiumi, kurį jis įvardina kaip

„istorinį periodą, kuriame visuomenės veikia technologinėje paradigmoje, sudarytoje aplink mikroelektronikos pagrindu kuriamas informacinės/komunikacijos technologijas ir genų inžineriją“ (Castells, 2000, p.6).

¹ Taip šiame darbe verčiama Castells sąvoka *network society*. Tokio vertimo motyvacija pateikta kol kas vieninteliame šio autoriaus vertime į lietuvių kalbą. Žr. Castells, 2005, p.15.

Socialinę struktūrą Castells apibrėžia kaip „žmonių organizavimąsi į gamybos/vartojimo, patirties ir galios santykius, išreikštus reikšmingomis, kultūra įrėmintomis sąveikomis“ (Castells, 2000, p.2). Tinklaveikos visuomenės egzistavimą įrodinėjamas empiriškai. Atskleidamas jos apraiškų istorijoje Castells tvirtina, kad tik vyraujančios technologinės paradigmos pasikeitimas lėmė tinklaveikos visuomenės iškilimą. Tinklas, anot Castells, tampa įtakingiausia socialinės organizacijos forma, kurią jis apibrėžia taip:

„Tinklai yra tarpusavyje susijungusių mazgų visuma. Mazgas yra taškas, kuriame kreivė kerta pati save. Kas yra mazgas konkrečiai, lemia tai, kokiam konkrečiam tinklui jis priklauso.“ (Castells, 2005, p. 454).

Tai tipiškas tinklo apibrėžimas, tad tokį tinklo struktūros suvokimą naudosime ir šiame darbe. Jis atskleidžia pagrindinius tinklo kintamuosius, kurie šiame darbe bus nagrinėjami socialinių judėjimų kontekste. Apibrėžimas taip pat paaiškina tinklo paplitimą. Tinklai, kaip socialinės organizacijos forma, gali būti naudojama aiškinant įvairiausias sritis – nuo finansų rinkų iki globalaus narkotikų verslo. Tinklas priešpastatomas hierarchinėms struktūroms, nes jis neturi centro (sprendimų priėmimas čia decentralizuotas, pasklidęs po visą tinklą) – jis turi tik mazgus, kurių reikšmė tinklui priklauso ne nuo jų vietos tinkle, bet nuo jų gebėjimo sukaupti kuo daugiau naudingos informacijos ir kuo efektyviau ją panaudoti (Castells, 2000). Pagrindinė čia tampa ne vietos hierarchinėje struktūroje, bet binarinė priklausymo/nepriklausymo tinklui logika, nes kiekvienas tinklo mazgas yra svarbus jo egzistavimui, o bet kas, kas nepriklauso tinklui ar neturi įtakos tinklo tikslams, neegzistuoja. Tokie dalyviai, esantys už tinklo ribų, yra arba ignoruojami arba eliminuojami, jeigu jie prieštarauja tinklo tikslams. Castells į tinklą žiūri kaip į natūralią visuomeninės sąveikos formą, lygindamas jį su biologinėse ląstelėse vykstančiais procesais (Castells, 2000) – visi tinklo mazgai, svarbesni ar mažiau svarbūs, koegzistuoja, nes jie priklauso vienas nuo kito siekdami tikslo. Jeigu kuris iš mazgų oponuoja tinklo tikslams jis būna eliminuotas - visai kaip biologiniuose audiniuose.

Tinklai veikia sąveikaudami ir siekdami savų tikslų. Jų kooperacija galima tuo atveju jei egzistuoja bendri komunikacijos kodai, tikslų suderinamumas ir tinklų iešmininkai². Tokioms sąlygoms neegzistuojant tinklai gali konkuruoti laimint tam, kurio efektyvumas yra didesnis (Castells, 2004).

Tinklas, kaip organizacinė struktūra yra tyrinėjamas jau seniai - Peter Monge, Eric Eisenberg, Richard Farace ir kitų teoretikų darbuose. Tinklo koncepcija sietina su sistemų teorija, nes ji atitinka visas

² Taip šiame darbe verčiama Castells siūloma sąvoka *switcher* - socialinis veikėjas jungiantis taškus tarp strateginių tinklų. Plačiau ši sąvoka pristatoma vėlesniuose skyriuose.

sistemos charakteristikas (Littlejohn, 1989). Tačiau Castells aktualizuoja šią koncepciją aiškindamas kodėl būtent dabar tinklas tampa įtakingiausia socialinės organizacijos forma. Išskirdamas procesus, kurių konvergencija lėmė tinklaveikos visuomenės iškilimą, be informacijos ir komunikacijos technologijų revoliucijos, kuri sąlygojo jau minėtos naujos technologinės paradigmos atsiradimą, jis mini dar du nepriklausomai besivysčiusius procesus. Tai industrinės ekonomikos, su abiem jos atmainom – kapitalizmu ir statizmu, krizė, bei 1960-ųjų pabaigoje ir 1970-ųjų pradžioje iškilę kultūriniai-socialiniai išsilaisvinimo judėjimai (Castells, 2005). Taigi socialinius judėjimus Castells pristato kaip vienus centrinių tinklaveikos visuomenės reiškinių.

Čia trumpai pristatyta teorinis pagrindas, Castells siūlomas kaip „medžiaga, kuri turėtų būti panaudota naujoms socialinėms teorijoms, bandančioms suvokti naujas konfliktų ir socialinės organizacijos formas“ (Castells 2000, p.1). Socialiniai judėjimai šiame darbe jau buvo apibūdinti kaip konflikto forma, tad šioje teorinėje medžiagoje siūlomos koncepcijos yra labai tinkamos šiam tyrimui.

3.2 Tinklų tipologija ir jų bruožai

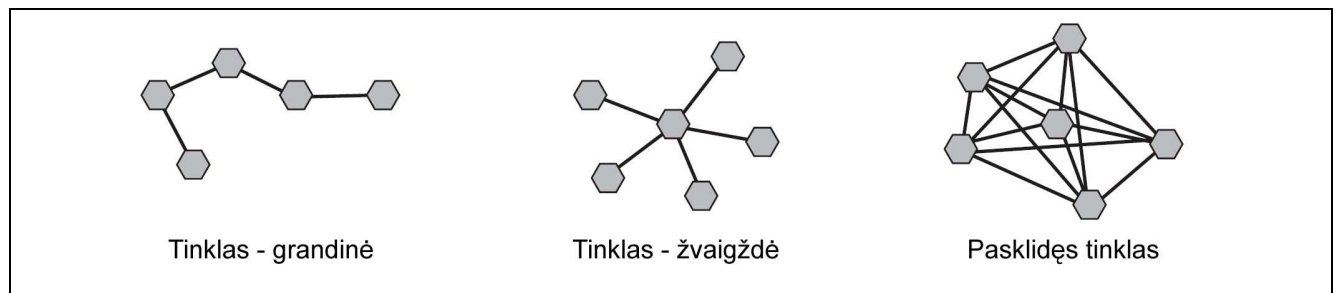
Jeigu tinklas apibrėžiamas tik kaip mazgų junginys, tai akivaizdu, kad tinklu gali būti pačios įvairiausios socialinės struktūros. Tinklu taip pat gali būti atvaizduojama ir į hierarchiją panašios centrinės struktūros. Tuomet tampa neaišku, kodėl daugelio autorių darbuose tinklas priešpastatomas hierarchinei struktūrai. Čia susiduriama su tinklo sąvokos lankstumo keliamomis problemomis, kurias įveikti padės tinklų tipologija. Tipologija taip pat leis nustatyti pagrindinius skirtingų tinklo rūšių bruožus.

Tinklų teoretikų darbuose dažniausiai sutinkamas tinklų skirstymas į tris tipus (žr. 2 pav.): grandinės, žvaigždes ir pasklidusius (angl. distributed) tinklus (pvz. Arquilla ir Ronfeldt, 2001, Galloway, 2004). Paprasčiausias yra grandinės tipo tinklas, kuriame mazgai yra apjungti viena linija. Tokiame tinkle komunikacija tarp grandinės galų įmanoma tik tarpininkaujant grandinės mazgams. Žvaigždės tipo tinkle visi tinklo mazgai apjungti per vieną – centrinį – mazgą. Čia komunikacija tarp dviejų tinklo dalyvių įmanoma tik centriniam mazgui tarpininkaujant. Tuo tarpu pasklidusiame tinkle mazgai apjungti kur kas gausesniais ryšiais ir komunikuoti gali ir be tarpininkų. Toks tinklo tipas yra pats sudėtingiausias, bet tuo pačiu jis labiausiai pasižymi tik tinklui būdingomis savybėmis (Galloway, 2004).

Kiti įmanomi tinklo tipai yra aukščiau aprašytų tipų deriniai arba tęsiniai. Vienas tokių yra decentralizuotas tinklas – tinklas, apjungiantis eilę žvaigždės tipo tinklų. Toks tinklas yra labiau nutolęs nuo hierarchinės struktūros, nei žvaigždės tipo tinklas, nes galia, kurią žvaigždės tipo tinkle turi centrinis mazgas čia paskirstoma tarp atskirų žvaigždžių centrinių mazgų (Galloway, 2004). Klasikinis tokio tinklo

pavyzdys yra avialinijų sistema. Galimi ne tik skirtingų tinklų tipų, bet ir tinklų ir hierarchijų hibridai – hierarchine struktūra gali pasižymėti, kad ir vienas tinklo mazgų. Tinklai gali pasireikšti ir kaip hierarchinių struktūrų tęsiniai (Arquilla ir Ronfeldt, 2001).

2 paveikslas. Trys paprasčiausi tinklų tipai.

Paimta iš: Arquilla, John and Ronfeldt, David *The Advent of Netwar (Revisited)* iš Arquilla, John and Ronfeldt, David (Eds.). *Networks and Netwars*. 1st ed, Santa Monica, CA: Rand, 2001, p. 8.

Galimus skirtingų tipologijų tinklų derinius socialinių judėjimų atveju Diani siūlo skirstyti pagal jų policentriškumo ir mazgų apsiungimo lygį (Diani, 2003c). Tokiu būdu galima išskirti keturias judėjimų rūšis. Pirmoji būtų judėjimas-klika – policentriškas tinklas, kurio visi mazgai palaiko tarpusavio ryšius. Aukščiau pavaizduotoje tipologijoje toks judėjimas atitiktų pasklidusį tinklą. Diani teigia, kad toks tinklas gali išsilaikyti tik palaikomas stiprios egalitarinės kultūros. Ryšių gausa, kuri egzistuoja tokiaame tinkle parodo didelį emocinį įsitraukimą, kuris sietinas su bendra kultūra, tapatybe arba bendro intereso suvokimu. Dėl didelių ryšių palaikymo kaštų tokios struktūros narių sąveika su išore tampa mažai tikėtina. Toks atitrūkimas nuo kitų ryšių rodo, kad klikos sietinos su kontra-kultūriniais judėjimais, o jų dydis yra ribotas dėl augančių komunikacijos apimčių plečiantis klikai (Diani, 2003c). Antras socialinio judėjimo tinklaveikos būdas, pagal Diani pasiūlytus parametrus, būtų du pasklidę tinklai apjungti dviejų skirtingiems tinklams priklausančių dalyvių. Tokio tinklo atveju atskiri dalyviai turi sąlyginai daug ryšių su kitais dalyviais, tačiau du mazgai, kurie apjungia atskirus segmentus, ryšių turi daugiau, nei bet kuris kitas tinklo mazgas – dėl to jie disponuoja sąlyginai didesne galia (Diani, 2003c). Dar kitoks yra centralizuoto ir nesegmentuoto tinklo atvejis - jis atitinka žvaigždės tipo tinklą aukščiau pateiktoje tipologijoje. Žvaigždės tipo socialinio judėjimo mazgai pasižymi nepakankama motyvacija užmegzti tarpusavio ryšius, todėl judėjime jie dalyvauja per centrinį mazgą arba patys, vystydami nuo kitų mazgų nepriklausomą veiklą. Tokia struktūra nurodo ir tai, kad mazgai tikriausiai turi stiprių ryšių už socialinio judėjimo ribų (Diani, 2003c). Galų gale decentralizuotas ir segmentuotas judėjimas, kaip paskutinė iš Diani siūlomų socialinių judėjimų parametru išplaukianti alternatyva, negali būti vadinamas tinklu, nes jį

sudaro atskiros ryšiais nesusietos grupės. Šių grupių tapatybės yra kur kas stipresnės už galimą bendrą judėjimo tapatybę, todėl, nepaisant galimo ideologinio panašumo, apie tokią sistemą sunku būtų kalbėti kaip apie vieningą judėjimą (Diani, 2003c). Tokių grupių apsijungimą gali riboti ir išoriniai veiksniai, kaip pavyzdžiui autoritarinė viešosios erdvės kontrolė, trukdanti atskiroms grupėms komunikuoti ir kurti bendrus ryšius.

Be jau minėto galios pasklidimo tinklai pasižymi dar keliomis svarbiomis, šias struktūras išskiriančiomis, savybėmis. Visų pirma tai jau minėtas lankstumas – jie lengvai keičia savos struktūrą įveikdami komunikacijos trukdžius ir išlaikydami nepakitusius tikslus. Tinklai nesunkiai keičia savo dydį (tiek išsiplėsdami tiek susitraukdami) be didesnio sukrėtimo sistemai. Ir galų gale jie pasižymi dideliu gyvybingumu. Kadangi tinklų galia nesusitelkusi ties vienu mazgu, o jų veikimo programa egzistuoja kiekviename tinklo mazge, ši struktūra sunkiai sunaikinama (Castells, 2004).

3.3 Tinklas prieš hierarchiją

Susiejant tinklo struktūros savybes su informacionalizmu galima suvokti kaip tinklas gali įgauti pranašumą prieš hierarchijas. Šiame darbe jau minėta, kad tinklas, kaip struktūra, istoriškai egzistavo ir prieš informacijos amžių. Tai tampa akivaizdu išskyrus tinklų tipologiją ir suvokiant faktą, kad tinklo mazgu gali būti laikomas praktiškai bet kuris socialinis veikėjas. Castells kelia hipotezę, kad „tinklaveika, konkuruodama su hierarchinėmis struktūromis, turėjo ribotas materialias egzistavimo prielaidas“ (Castells, 2000, p.4). Kitaip tariant iki informacijos amžiaus neegzistavo šią struktūrą galinti palaikyti technologinė paradigma. Nors galima samprotauti, kad egzistavusios komunikacijos priemonės (kad ir pašto pasiuntiniai) buvo pakankamos tinklaveikai vystytis, tačiau šiomis priemonėmis negalima palaikyti tokio komunikacijos masto ir sudėtingumo, kuris galėtų užtikrinti efektyvaus tinklo egzistavimą – atgalinis ryšys toks lėtas, kad galų gale komunikacija tampa vienpusiu direktyvų perdavimu.

Nors tinklai turi savybę lengvai prisitaikyti prie kintančios aplinkos save perkonfigūruodami, tačiau jie yra priklausomi nuo efektyvios komunikacijos – didėjant tinklui ir jo struktūrai tampant vis sudėtingesnei iškyla funkcijų koordinavimo ir resursų paskirstymo problemos. Šioje vietoje tinklą nukonkuruoja vertikalios organizacinės struktūros, veikiančios užduočių ir kontrolės principu, todėl ilgą laiką tinklai egzistavo tik kaip dominuojančių hierarchinių struktūrų tęsiniai (Castells, 2000). Naujos technologinės paradigmos atsiradimas įveikė komunikacijos masto ir efektyvumo problemą ir sąlygojo tinklo, kaip dominuojančios socialinės struktūros įsigalėjimą – tinklai vis lengviau įtraukia, naujus nuo

hierarchinių struktūrų nepriklausančius, mazgus ir sugeba išlaikyti savo didelį lankstumą tuo pačiu neprarasdami gebėjimo siekti užprogramuotų tikslų (Castells, 2004).

JAV Nacionalinės Gynybos Tyrimų Instituto (RAND korporacija – National Defense Research Institute) tyrėjų nuomone, tinklai, nesvarbu kokio dydžio jie būtų ir kokia ideologija besivadovautų, kelia grėsmę vyriausybės legitimumui ir disponuojamai galiai (Arquilla ir Ronfeldt, 2001), nes įprasta valstybės struktūra yra hierarchija, o tinklai informacijos amžiuje pasižymi didesniu efektyvumu už hierarchines struktūras. Šie tyrėjai prieina kelių išvadų, kuriomis, jų nuomone, turėtų vadovautis vyriausybių vadovai:

- „*hierarchijoms sunku įveikti tinklo struktūras*“ (tai jie įrodo analizuodami istorinius tokių konfliktų pavyzdžius);
- „*tinklus įveikia tinklai*“ (jie teigia, kad vyriausybės turi perimti tinklo struktūrą, tačiau ne mėgdžiodamos egzistuojančių priešininkų strategijas, bet perorganizuodamos savo struktūras pasinaudojant turimom žiniom apie tinklus);
- „*tas, kas pirmiau ir tobuliau įvaldys tinklo struktūrą, įgaus pranašumą*“ (tinklai naudojami padidėjusia galia prieš šios struktūros neįvaldžiusias hierarchijas) (Arquilla ir Ronfeldt, 2001, p. 15);

Šie autoriai taip pat pažymi, kad gali prireikti didelių pastangų siekiant pakeisti valstybės hierarchines struktūras, nes jos linkusios priešintis transformacijai ir pastūmėti jas į eksperimentavimus su tinklo struktūromis gali būti labai sudėtinga. Iš išvadų, pateiktų aukščiau, galima spręsti, kad nepasidavimas tokioms reformoms gali turėti didelio ilgalaikio poveikio. Kita vertus autoriai pripažįsta, kad „ne visas struktūras galima, būtina ir netgi įmanoma pertvarkyti“ (Arquilla ir Ronfeldt, 2001, p. 6). Tokia išvada reiškia, kad tinklaveikos visuomenė žymi valstybės, kaip istoriškai pagrindinio galios šaltinio, įtakos sumažėjimą.

3.4 Socialinio judėjimo, kaip tinklo, struktūros elementai

Norint taikyti tinklo struktūrą socialinio judėjimo tyrimui, reikia išskirti tinklo struktūros elementus, kurie gali sudaryti socialinį judėjimą. Tinklo elementai tai mazgai ir juos siejantys ryšiai, kurie gali žymėti skirtingo pobūdžio ir stiprumo ryšiais siejamus įvairius socialinius dalyvius.

Socialinio judėjimo tinklo mazgu gali būti tiek atskiri aktyvistai, tiek juos apjungiantys sub-tinklai. Socialinių judėjimų gyvybingumas priklauso nuo atskirų aktyvistų ištraukimo į judėjimą todėl nenuostabu, kad socialinių tinklų poveikis atskirų dalyvių dalyvavimui judėjime tapo vienu labiausiai tiriamų ryšių tarp tinklo paradigmos socialinių judėjimų mokslininkų. Surinkta rimtų įrodymų, kad atskiri

judėjimų dalyviai dažniausiai būna susieti ryšių dar prieš mobilizuojantis kolektyvinei veiklai (Diani 2003a, McAdam, 2003). Asmeniniuose ryšiuose galima atrasti daug socialinių mechanizmų, kurie turi reikšmę mobilizuojant atskirus judėjimų dalyvius. Reikšmingi yra ir formalūs vieši ryšiai, kurie pasireiškia per dalyvių priklausymą įvairiose organizacijose (Passy ir Giugni, 2001). Ryšiai gali būti tiek palaikomi realioje erdvėje, tiek medijuotos komunikacijos pagalba. Dalyvio išitraukimą įtakoja tiek ryšių kokybinės charakteristikos – ryšio pobūdis, tiek kiekybinės charakteristikos – jų stiprumas arba silpnumas. Labiau tikėtina, kad asmuo susietas tiesioginiais ir stipriais ryšiais su judėjime jau veikiančiu dalyviu bus lengviau pajungiamas kolektyvinei veiklai (Diani, 2003a). Tačiau formalūs ir ne visada stiprūs ryšiai gali būti lemiami kuriant skirtingų tinklų koalicijas ar aprūpinant tinklą reikiamais resursais. Ryšių stiprumas svarbus ir tuo atveju, kai išitraukimas į socialinio judėjimo veiklą yra rizikingas – mažai tikėtina, kad asmuo, susietas silpnais ryšiais su kitais dalyviais, išitrauks į rizikingas veiklas (della Porta ir Mosca, 2005). Socialiniai tinklai gali ne vien tiesiogiai, bet ir netiesiogiai sąlygoti dalyvio išitraukimą į socialinį judėjimą - socialinis tinklas gali paveikti asmens požiūrį į socialinio judėjimo ideologinėje programoje keliamus klausimus (Passy ir Giugni, 2001). Taigi mazgus siejančių ryšių aprašymas gali būti sudėtingas, tačiau jis labai svarbus, nes apibrėžia į tinklą patenkančius ir nepatenkančius dalyvius.

Ryšiais socialiniuose judėjimuose gali būti susieti ne tik atskiri aktyvistai, bet ir organizacijos. Ideologinių panašumų turintys socialiniai judėjimai apsijungia kurdami tinklų tinklus. Griežtai neapibrėžti dalyvavimo socialiniuose judėjimuose reikalavimai, nebūdingi hierarchinėms struktūroms, nulemia dažną atskirų dalyvių išitraukimą į keletą skirtingų judėjimų (della Porta, 2005). Tokie dalyviai tarpininkauja judėjimams realizuojant bendras strategijas. Dažnai tokie judėjimai turi ideologinių panašumų ar bendrų oponentų – tai tampa pagrindu apjungiant resursus. Dėl savo efektyvumo atskiri judėjimai tokiaime tinkle gali įgauti stipresnes, bendro tinklo veiklą labiau įtakojančias pozicijas (Diani 2003a). Tinklo struktūra socialinių judėjimų aiškinimui naudojama apjungiant ne vien atskirus individus ir organizacijas. Kai kurie autoriai kaip atskirus mazgus taip pat nagrinėja nutolusias erdves ar skirtingu metu ir skirtingose vietose vykstančius įvykius (Diani, 2003a).

3.5 Tinklo ir tinklo mazgų funkcijos socialinių judėjimų tyrimuose

Aptariant socialinio judėjimo mazgų rūšis buvo pastebėta, kad atskiri mazgai gali pasižymėti skirtingais vaidmenimis. Kaip bet kurioje kitoje sistemoje, taip ir tinkle, atskiros sistemos dalys pasižymi savo funkcijomis. Kyla natūralus klausimas, kokios gali būti mazgų funkcijos ir su kokia galia siejasi mazgo atliekamas vaidmuo. Pirma mintis būtų mazgo galią susieti su jo vaidmeniu apsprendžiant kito

mazgo galimybes patekti į tinklą. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, kad tokią priklausomybę tinklui apsprendžia tinklo tikslai, nes tinkle, priešingai nei hierarchijoje, nesama veikėjų, besivadovaujančių griežtomis procedūromis, kuriomis būtų apspręstas mazgo egzistavimas tinkle. Castells, apibrėždamas galią, kaip „struktūrinį gebėjimą primesti savo valią kitam“ (Castells, 2004, p. 47), siūlo dvi sąvokas, apibrėžiančias galingiausių tinklo mazgų vaidmenis tinkle. Pirmoji yra „tinklo programuotojai – tai socialiniai veikėjai, galintys (per)programuoti tinklo tikslus“ (Castells, 2004, p. 49). Programuotojas nebūtinai yra vienas asmuo, jį, kaip bet kurį kitą mazgą, gali sudaryti atskiras tinklas. Programavimo (ar perprogramavimo) galimybė yra labai svarbi, nes vieną kartą nustatčius tinklo tikslus tinklas efektyviai keis savo struktūrą siekdamas tuos tikslus įvykdyti. Skirtingų tinklų programavimas skirtingas, tačiau jiems bendra tai, kad tinklo programas sudaro idėjos, vizijos ir projektai, kuriuos skleidžia programuotojai komunikuodami tinkle (Castells, 2004). Pats tinklas, kaip struktūra, yra ideologiškai neutrali. Jai ideologiją – taigi ir tikslus - suteikia tinklo programuotojai. Antroji sąvoka, nusakanti galimą mazgo funkciją tinkle, tai „iešmininkas (angl. switcher)³ – socialinis veikėjas jungiantis taškus tarp strateginių tinklų“ (Castells, 2004, p. 49). Iešmininkai apsprendžia skirtingų tinklų kooperaciją. Svarbu dar kartą pastebėti, kad šios funkcijos nebūtinai priklauso atskiram individui. Priešingai – Castells teigimu kur kas dažniau tokie vaidmenys atliekami per sudėtingas sąveikas tarp skirtingų, įvairiais ištekliais apsirūpinusių ir skirtingas vietas socialinėse struktūrose užimančių tinklo dalyvių (Castells, 2004).

Iš funkcionalizmo pozicijų galima žiūrėti ne tik į atskirus tinklo mazgus, bet ir į visą tinklą. Florence Passy išskiria tris socialinių tinklų funkcijas įtraukiant individą į socialinius judėjimus. Tai socializacijos, struktūrinio susiejimo (angl. structural-connection) ir sprendimų nulėmimo (angl. decision-shaping) funkcijas (Passy, 2003).

Socialiniai tinklai visų pirma dalyvauja tapatybės konstravime, kuri socialinių judėjimų teorijų laikoma vienu pagrindinių judėjimų kintamųjų. Tapatybė kuriama per socialines sąveikas ir priartina individą prie socialinio judėjimo ideologinės problematikos. Prie tapatybės, žinoma, labai prisideda ir asmeninės patirtys, tačiau socialiniuose tinkluose jos specifiškai pritaikomos realybei aiškinti. Visus šiuos procesus apima socializacijos funkcija. Suvokta tapatybė pati savaime nėra pakankama, kad individas įsitrauktų į kolektyvinę veiklą – socialiniai tinklai struktūriškai susieja individus su tokio dalyvavimo galimybėmis ir galų gale nulemia kokiomis sąlygomis individas priima sprendimą dalyvauti tokioje veikloje (Passy, 2003).

Šios socialinių tinklų funkcijos įtraukiant individą į socialinius judėjimus leidžia pažvelgti į šį įsitraukimą kaip procesą, kurio pradžioje didesnę reikšmę turi socializacija, vėliau – struktūrinis

³ Vertimui pasirinkta geležinkelio bėgius perjungiančio darbuotojo metafora

susiejimas ir galų gale viskas baigiasi (nors ir ne visada) aplinkinių įtakų sąlygotu sprendimu. Toks Passy aiškinimas prieštarauja išitraukimo, kaip racionalaus individo apsisprendimo, aiškinimui, tačiau savo darbuose Passy sujungia šias dvi prieštaraujančias paradigmas ir pateikia empirinių įrodymų, kad abi pozicijos – tiek racionalistinė, tiek struktūrinė – turi pagrindo aiškinant individų išitraukimą į socialinius judėjimus (Passy ir Giugni, 2001, Passy 2003).

Atskirų tinklo mazgų galią bandoma aiškinti ne tik siejant ją su specifinėmis jų funkcijomis, bet taip pat ieškomas mazgo galios ryšys su jo užimama vieta tinkle. Jau minėta, kad mazgo svarba tinklui tuo didesnė, kuo daugiau jis sugeba sukaupti ir apdoroti naudingos informacijos. Taigi jo svarba sietina su ryšių, kuriuos jis palaiko su kitais tinklo mazgais gausa bei kokybe (Stevenson ir Greenberg, 2000). Centrinio tinklo mazgo paieškoje galima būtų išvelgti norą priskirti atskiriems mazgams lyderio vaidmenį. Tačiau tradiciškai suvokiamus lyderius, kurio komunikacija su kitais mazgais yra asimetrinė, sunku išskirti daugumoje tinklo struktūros socialinių judėjimų (Diani, 2003b). Aktyvistai, siekdami išvengti per didelės galios koncentracijos atskiruose mazguose, vysto bendradarbiavimu paremtas valdymo strategijas, kuriomis siekiama sprendimus priimti remiantis ne didesne galia, bet dialogu ir abipusiu prisitaikymu (Ansell, 2003, della Porta, 2005).

3.6 Socialiniai judėjimai kaip tinklaveika

Socialiniai judėjimai pasižymi konfliktiškumu ir išreikšta opozicija todėl į juos galima žiūrėti kaip į dominuojantiems tinklams besipriešinančius tinklus. Tokių kontra-tinklų konfliktiškumas glūdi vertybėse, interesuose ir tapatybėse oponuojančiuose dominuojančių tinklų vertybinei programai. Judėjimai socialinėje erdvėje dažniausiai stebimi dviem formomis. Jie arba visiškai izoliuojasi nuo ryšių su dominuojančiais tinklais sukurdami ne tinklo struktūros izoliuotas komunas (Castells, 2000), arba oponuoja dominuojančių tinklų programoms viešomis protesto formomis. Vienas efektyviausių ir dažnai stebimų pasipriešinimo dominuojantiems tinklams būdų yra iešmininkų atakavimas, taip sutrikdant tinklus apjungiančios ir bendrus tikslus realizuojančios metaprogramos vykdymą (Castells, 2004).

Jeigu kurdami bendruomenes aktyvistai patys sukuria įvykius aplink kuriuos jie mobilizuojasi, tai protestai mobilizuojami aplink kokį nors oponuojančios jėgos įvykį, tokį kaip pavyzdžiui pasaulio ar regioninių viršūnių susitikimai. Tokiais atvejais tinklai pasinaudoja savo sugebėjimu sudaryti spiečius (angl. *swarming*) – „iš pažiūros amorfišką, bet iš tikro kruopščiai struktūruotą ir koordinuotą strateginį vieno taško puolimą iš visų pusių, aplink jį sudarant jėgos pulsavimus“ (Arquilla ir Ronfeldt, 2001, p.12). Jėga čia gali būti suprantama tiek tiesiogiai (pavyzdžiui terorizmo atveju) tiek simboline prasme. Puldami ne pastoviai bet smūgiuodami į atskirus, kruopščiai atrinktus taškus tinklai efektyviai panaudoja savo

ribotus resursus. Puolimui pasibaigus spiečius išsisklaido ir tampa nesusekamu – kontra-atakuoti tampa neįmanoma (Arquilla ir Ronfeldt, 2001). Vienas spiečiaus pavyzdžių yra vadinamos žaibiškos minios (*smart-mob arba flash-mob*), kai didelė grupė žmonių susiburia į vieną vietą įvykdyti elektroniniu paštu arba mobiliųjų telefonų žinutėmis išsiuntinėtą programą. Suburdami spiečius aktyvistai nesunkiai patenka į žiniasklaidos dienotvarkę. Tačiau vienas šalutinių tokios strategijos efektų, kuri tuo pačiu yra viena pagrindinių aktyvistų problemų, tai ne visuomet pageidaujamas neigiamas ir dažnai netgi kriminalinis įvaizdis. Tokios aktyvistų strategijos dažniausiai priimamos kaip destruktivos, neteikiančios konstruktyvių pasiūlymų. Siekdami išvengti tokių rezultatų aktyvistai lygiagrečiai buria bendruomenes, savo veiksmais įkūnijančias propaguojamus idealus – taigi abi šios strategijos turi viena kitą papildančių bruožų.

Socialinių tinklų suvokimui svarbios ne tik atskirų mazgų savybės, galimi tinklų tipai bei tinklų strategijos, bet taip pat ir komunikaciniai procesai, kuriais kuriami ir palaikomi ryšiai. Į patį socialinio judėjimo egzistavimą ir jo kaitą galima žiūrėti kaip į komunikacinį procesą. Todėl bet kurios permainos tokioje komunikacijos galimybėse galų gale paveikia ir galutinį socialinių judėjimų vaizdą. Kaip aukščiau jau buvo minėta, besiplečiantis tinklas smarkiai priklauso nuo galimybės užtikrinti efektyvią komunikaciją. Todėl pastaruoju metu postindustrinėse valstybėse suaktyvėjusius socialinius judėjimus galima aiškinti komunikacijos galimybių, didinančių komunikacijos efektyvumą, kaitą. Norint išsiaiškinti šio ryšio tikrumą, priežastis ir požymius reikia giliau išnagrinėti minėtas komunikacijos permainas bei kaip jos galėjo paveikti socialinių judėjimų tinklaveiką.

4. NAUJŲJŲ MEDIJŲ POVEIKIS SOCIALINIAMS JUDĖJIMAMS

Šiame skyriuje analizuojama naujų informacijos ir komunikacijos technologijų, taigi to, ką Castells vadina tinklo visuomenės technologine paradigma, įtaka socialiniams judėjimams. Akademinės diskusijos šiuo klausimu dar nėra gausios tad šioje dalyje visų pirma bus išskirtos naujųjų medijų savybės ir vėliau jos bus susietos su pokyčiais, kuriuos galima stebėti aktyviai šiomis medijomis besinaudojančiuose judėjimuose.

4.1 Naujosios medijos ir jų savybės

Castells technologinei tinklo visuomenės paradigmai priskiria informacines ir komunikacijos technologijas kritikuodamas semantinį šių dviejų technologijų atskyrimą kaip pasenusį, nes informacijos amžiuje bet kuri informacija, kuri nėra komunikuojama praranda aktualumą bei galimybę atsinaujinti (Castells, 2004). Kaip informacines jis taip pat traktuoja ir biotechnologijas, nes jos remiasi gyvų organizmų informacijos kodavimu ir dekodavimu. Visas paradigmos technologijas sieja bendra koncepcija, nustatanti vertybinius standartus bet kuriai naujai atsirandančiai technologijai - taip jas integruojant pasiekiamas sinergijos efektas ir sukuriama naujoji paradigma, kurią Castells pavadina informacionalizmu (Castells, 2004).

Šiame skyriuje tinklo visuomenės technologinė paradigma sutapatinama su naujųjų medijų sąvoka. Nepaisant to, kad ši sąvoka problematiška, ji plačiai naudojama ne tik populiariojoje kultūroje, bet ir akademinuose sluoksniuose. Toks paplitimas yra vienas įrodymų, kad (bent jau kol kas) ji pajėgi žymėti tam tikrų bendrumų turinčias medijas. Pats sąvokos priešdėlis „naujosios“ talpina didelį ideologinį krūvį. Jis žymį modernistinį požiūrį į technologiją, kaip socialinės raidos variklį, ir taip demaskuoja kai kuriuos senus „naujųjų“ medijų bruožus. Gaminti, vartoti ar tyrinėti tai, kas „nauja“ reiškia būti pranašesniai, žiūrėti į priekį. Toks technologijos paženklinimas suvilioja ne tik vartotojus bet ir akademinės bendruomenės atstovus (Lister ir kt, 2003). Besinaudojant šia sąvoka galima klausti, kada „nauja“ taps „sena“ ir išvis ar toks įvardijimas ką nors žymi. Tačiau reikia pripažinti, kad nuo 80-ųjų medijuota komunikacija išgyvena svarbias transformacijas, kurios vis dar tebesitęsia. Į naująsias medijas galima žiūrėti kaip į medijų kaitos produktą – senųjų medijų remediaciją (Bolter ir Grusin, 2000). Būtent todėl,

kad kol kas visuomenėje naudojamos tiek senųjų medijų formos, tiek jų atmainos, naujų medijų sąvoka, apimdama visus šiuos pokyčius išlieka gyvybinga.

Šiame darbe galima būtų naudoti ir griežčiau apibrėžtą kompiuteriu medijuotos komunikacijos sąvoką, tačiau ji neapima tokių technologijų, kaip mobilieji telefonai bei skaitmeninės vaizdo kameros. Šiomis technologijomis pasižymi bendromis savybėmis, jomis naudojasi socialinių judėjimų aktyvistai, bet jos nėra kompiuteriai populiaria (personalinio kompiuterio) žodžio prasme dėl to negali būti apibrėžtos kaip kompiuteriu medijuota komunikacija. Šiomis technologijomis mobilizaciniais tikslais naudojosi ir nagrinėjamo atvejo dalyviai, todėl darbe naudojama naujų medijų sąvoka, apimanti visas atvejo tyrimui aktualias technologijas. Taigi šiame darbe kompiuteriu medijuota komunikacija bei Internetas, kurios daugiausiai ir buvo naudojamos nagrinėjamo atvejo aktyvistų, bei mobilus ryšys ir skaitmeninės vaizdo technologijos apjungiamos po naujų medijų sąvoka.

Naujų medijų sąvokos apimtis plati, tačiau čia išskirsime kelias jų savybes, kurios atskirai nėra pakankamos apibūdinti naujajai paradigmai, bet pateiktos kartu gana aiškiai apibrėžia jos teritoriją. Apibendrinami egzistuojančias akademines diskusijas naujų medijų klausimu autoriai išskiria penkias jų savybes:

- skaitmeniškumas, dematerializuojantis medijų tekstus⁴, atskiriantis juos nuo jų materialios laikmenos. Skaitmenizuoti duomenys gali būti suspausti, perduodami tinklais ir kur kas lengviau manipuluojami;
- interaktyvumas, apimantis ne tik turinio pasirinkimo galimybę, bet ir galimybę aktyviai dalyvauti kuriant tekstus. Ši savybė skelbia ne tik autoriaus bet ir žiūrovo mirtį, nes medijos tekstų vartojimas suvokiamas kaip aktyvus reikšmės kūrimo procesas;
- hipertekstualumas – naujų medijų tekstai yra nelinejiniai, jie tinklo formos. Tokia tekstų forma yra artimesnė žmogaus mastymui, kuris yra dažniau asociatyvus, nei linijinis. Tokia forma leidžia skaitytojui pačiam (tam tikros programos rėmuose) pasirinkti teksto eigą, pradžią ir baigtį;
- sklaida – dėl medijų tekstų gamybos ir paskirstymo decentralizacijos jie plačiai pasklinda ir dar labiau išsiskverbia į kasdienį gyvenimą;
- virtualumas – naujosiomis medijomis kuriamos virtualios, interaktyvios erdvės, kuriose veikia vartotojai (Bolter ir Grusin, 2000; Lister ir kt, 2003).

Taigi šiame darbe naujosios medijos apibrėžiamos, kaip skaitmeninės interaktyvios medijos pasižymintios hipertekstualumu, virtualumu ir plačia sklaida. Tokiomis medijomis medijuota

⁴ Medijų tekstais čia įvardijami ne tik kalbiniai, bet ir vizualiniai tekstai.

komunikacija kuria naujas patirtis – atsiranda naujos teksto žanrų rūšys, nauji laisvalaikio leidimo ir pasaulio reprezentavimo būdai. Žvelgiant iš normatyvinių pozicijų į šių technologijų galimą poveikį pilietinei visuomenei galima pastebėti, kad kuo toliau, tuo labiau nyksta absoliutaus optimizmo bei griežto pesimizmo nuotaikos. Tiek praktikai tiek teoretikai pripažįsta tiek šių technologijų teikiamas galimybes, tiek kylančius pavojus. Dėl skaitmeninės atskirties problemos į iš pažiūros komunikaciją liberalizuojančias technologijas gali būti žiūrima kaip į elito kontrolės įrankį. Tokius nuogąstavimus stiprina ir didėjančios turinio kontrolės bei privačios informacijos stebėsenos galimybės.

Daugumos kompiuteriu medijuotos komunikacijos pasiūlytų komunikacijos formų neišeina priskirti masinės komunikacijos vyravimo laikotarpiu naudotoms privačios ar viešos komunikacijos kategorijoms. Šios komunikacijos galimybės atveria tokius komunikacijos kanalus, kuriuose privatumo lygis smarkiai varijuoja, auditorijos yra vienalytės, o pranešimų autoriai dažnai slepia savo viešąją tapatybę. Naujos komunikacijos technologijos taip pat ryškiai sumažino kaštus ir padidino komunikacijos spartą tarp labai tarpusavyje nutolusių dalyvių. Šios naujų medijų savybes siejasi su pokyčiais, kuriuos galima stebėti naujai besiformuojančiuose socialiniuose judėjimuose.

4.2 Komunikacija kaip viešoji gerybė

Vienas pokyčių, kuriuos įvedė naujų medijų, o ypač Interneto išplitimas, tai individų galimybė be tarpininkų komunikuoti platesnėms auditorijoms. Kompiuteriu medijuota komunikacija išplėtė tarp-personalinės komunikacijos bei komunikacijos fragmentuotoms auditorijoms galimybes. Tai kyla iš naujoms komunikacijos technologijoms būdingo interaktyvumo ir sparčios šiomis medijomis kuriamų tekstų sklaidos.

Pasiekti reikalingas auditorijas strategiškai svarbu bet kuriam socialiniam judėjimui, todėl šie pokyčiai jiems labai svarbūs. Vienas būdų paaiškinti šią svarbą – pasitelkiant vieno heterogoniškiausių socialinių judėjimų, vadinamo naujų medijų aktyvizmu, pavyzdį. Šis judėjimas, nukreiptas į oligopolines žiniasklaidos institucijas, įvairiomis taktikomis siekia paveikti žiniasklaidos pranešimų turinį ir veiklos praktikas taip, kad jos atskleistų kuo platesnę paletę alternatyvių nuomonių. Taip pat jis nukreiptas ir į šios žiniasklaidos vartotojus, kurie turėtų tapti kritiškais, apie alternatyvias nuomones informuotais, žiniasklaidos pranešimų vartotojais. Tarp naujų medijų aktyvistų galima rasti daug profesionalų, dėl žiniasklaidos institucijų struktūros negalinčių pilnai jose savęs realizuoti, taip pat marginalizuotų grupių, kurių pranešimai nepatenka į žiniasklaidos dienotvarkę, atstovų ir atsitiktinių užklydėlių (Carroll ir Hackett, 2006). Šis judėjimas skiriasi nuo kitų judėjimų, naudojančių naujasias

medijas, tuo, kad jam naujosios medijos nėra vien priemonė savo tikslams pasiekti, bet nauja medijų tvarka yra tikslas pats savaime. Šie aktyvistai žiūri į komunikaciją kaip į viešąją gėrybę ir siekia kuo teisingesnio šios gėrybės paskirstymo. Carroll ir Hacket atlikę naujų medijų aktyvizmo Kanadoje tyrimą išskiria keturias pagrindines strategijas, kuriomis remiantis šie aktyvistai siekia savo tikslų:

- įtaka dominuojančios žiniasklaidos turiniui (randant būdų į dienotvarkę patekti marginalizuotoms nuomonėms, stebint ir kritikuojant žiniasklaidos turinį ir pan.);
- žiniasklaidos politikos reformų skatinimas;
- nepriklausomų, alternatyvių ir atvirų dalyvavimui komunikacijos kanalų kūrimas (galima išskirti į demokratinio medijų turinio sudarymo procesą nukreiptus ir žiniasklaidos hegemonijai oponuojančius pranešimus kuriančius judėjimus. Šie judėjimai ne tik produkuoja alternatyvius pranešimus, bet taip pat buriasi siekdami kelti profesionalumą ir mobilizuoti resursus);
- auditorijos ir žiniasklaidos turinio santykio keitimas, įgalinant auditoriją kritiškiau žiūrėti į dominuojančios žiniasklaidos turinį (Carroll ir Hacket, 2006).

Šios strategijos dažniausiai pasklidusios per atskirus smulkesnius judėjimus. Skiriasi ir jų taikiniai – vieni labiau nukreipti į egzistuojančią žiniasklaidą, o kiti į naujų alternatyvų kūrimą. Tarp alternatyvų yra ir virtualių viešųjų erdvių, apie kurias bus rašoma toliau, bei laisvai prieinamos atviro kodo programinės įrangos kūrimas. Socialiniai judėjimai turi galimybę patys skleisti alternatyvią informaciją bei komentuoti įvykius taip išvengdami žiniasklaidos filtrų, cenzūros bei nepriimtinos interpretacijos. Aktyvistai savos komunikacijos (laikraščių, radijo stočių ir kt) kūrimą praktikavo ir prieš paplintant naujosios medijoms, tačiau ši komunikacija daugiausiai buvo nukreipta į judėjimo dalyvius tuo tarpu pastarojo meto socialinių judėjimų komunikacinės strategijos pasižymi nykstančia riba tarp į vidų ir išorę nukreiptos komunikacijos (della Porta ir Mosca, 2005).

Suvokdami savo ribotus komunikacinius resursus ir siekdami paskleisti savo pranešimus už savo tinklo ribų pranešimų konstravimui aktyvistai naudoja „lengvai imituojamus ir perduodamus įvaizdžius, kurie pereina per skirtingus socialinius tinklus, rezonuodami su bendromis skirtingų tinklų veikėjų patirtimis“ (Dawkins cit. Bennett, 2003, p.28). Dawkins šiuos įvaizdžius vadina memais (angl. *memes*). Aktyvistai pasinaudoja gerai iškomunikuotais memais pakeisdami jų ideologinius kontekstus ir įkraudami jiems naujas reikšmes. Tai virusinės komunikacijos forma, kuri naudojasi oponento resursais savo pranešimams skleisti. Memų atsparumas ir gebėjimas plisti priklauso nuo to, kaip jų naudojami kodai sugeba rezonuoti kuo įvairesniuose tinkluose (Bennett, 2003). Vieni populiariausių aktyvistų naudojamų memų pavyzdžių yra kultūrinės atakos (angl. *culture jamming*) prieš globalių korporacijų prekinis ženklus, dar kitaip vadinamos prekinų ženklų užgrobimu (angl. *brand-hijack*) arba „semiotiniu Robin-

Hudizmu“ (Naomi Klein cit. Calabrese, 2004 p. 330). Tokiais veiksmais aktyvistai įkaitais paima brangų nematerialų korporacijų turtą ir mainais reikalauja savo ideologinės programos įgyvendinimo.

Žiūrint iš resursų mobilizacijos pusės visam socialinių judėjimų kontekstui naujų medijų judėjimas svarbus tuo, kad tokių praktikų sėkmės atveju žymiai nukrenta veiklos kaštai – komunikacija kaip vieša gerybė pasiekia visus socialinius judėjimus (Carroll ir Hackett, 2006). Kita vertus šis judėjimas platina ir realizuoja komunikacijos kaip viešosios gerybės idėją taip paruošdamas dirvą įvairių tapatybių judėjimų mobilizacijai. Kadangi naujieji socialiniai judėjimai išlaiko labai neapibrėžtas ribas, kartais labai sunku pasakyti ar naujų medijų aktyvizmas egzistuoja kaip atskira forma. Kažkuria prasme dauguma naujų socialinių judėjimų, patys perimdami aukščiau minėtas strategijas, tampa medijų demokratizacijos judėjimu. Šis judėjimas tampa tarsi protokolu skirtingas tapatybes vienijančių judėjimų komunikacijai.

Nepaisant teigiamo tokio judėjimo poveikio šios strategijos turi ir trūkumų. Dėl savo laikinumo ir dažnai neaiškios pranešimų autorių tapatybės tokie šaltiniai laikomi nepakankamai patikimais – vartotojas nėra tikras ar tokiuose šaltiniuose skleidžiama informacija perėjo būtinausias patikrinimo procedūras (della Porta ir Mosca, 2005; Diani 2000).

4.3 Virtualios erdvės

Dar viena naujų medijų inovacija yra virtualios erdvės. Naujos komunikacijos technologijos pasiūlė komunikacijos būdus, medijuojančius tarp-personalinę ir grupinę komunikaciją. Virtualiose erdvėse vyksta komunikacija apjungianti laike ir erdvėje nutolusius dalyvius. Taip galima palaikyti socialinius tinklus, kurie neturėtų galimybės išsilaikyti viešojoje erdvėje. Tokios erdvės tampa įrankiu įvairiom politiškai ar socialiai marginalizuotoms grupėms komunikuoti ir mobilizuotis.

Svarbus komunikacijos virtualiose erdvėse bruožas yra tas, kad ji dematerializuota ir dėl to neapribota kūno. Tokia komunikacija išvaduojama nuo lyties, amžiaus, rasės, kitų socialinių kūno atributų. Žinoma, virtualioje erdvėje disponuojama tapatybė išlieka apspręsta tapatybės, disponuojamos kasdienėje nemedijuotoje komunikacijoje, kuri lieka pagrindine (Lister ir kt 2003), tačiau tapatybės kūrimas virtualiose erdvėse yra labiau sąmoningas procesas. Individas, bendraudamas virtualiose bendruomenėse, gali eksperimentuoti ir permąstyti savo tapatybę iš dalies atsiribojant nuo socialinių įtakų, egzistuojančių realioje erdvėje (Langman, 2005). Tokias permainas lemia komunikacijos medijavimas – pranešimų reikšmės didžiąja dalimi nulemia siuntėjo tekstai, nes kontekstas, kuriame jie siunčiami, ir kurie galėtų lemti įvarų pranešimų perskaitymą, kur kas paprastesnis, nei tai nutinka komunikuojant realioje erdvėje.

Marginalizuotos grupės, kurių pažiūrų nepalaiko masinė kultūra, čia gali rasti užuovėją, su sąlyga, kad jos nėra skaitmeninės atskirties ribose. Internetas tampa svarbiu tokių grupių mobilizacijos įrankiu ir saviraiškos vieta. Čia ne tik keičiamasi informacija, bet taip pat atliekami solidarumo ritualai. Dažnai komunikacija čia turi ne tiek intelektualią-analitinę bet daugiau emocinę reikšmę (Langman, 2005). Virtualios erdvės gali iš dalies įveikti tai, ką Noelle-Neumann vadina tylos spirale (Noelle-Neumann, 1986) – individai, kurių tapatybės nepalaiko masinė kultūra, gali įsijungti į tinklą, vienijantį panašios tapatybės žmones ir taip išvengti marginalizacijos. Individai, besinaudojantys tokiomis komunikacijos galimybėmis, tampa mažiau priklausomi nuo komunikacijos su geografiškai apribota bendruomene, jie daugiau juda erdvėje, stiprindami ryšius su savo socialiniu tinklu, kuriame dalyvauja. Taip kuriasi stratifikuotos, įvairių tapatybių visuomenės (Castells, 1997). Socialiniai judėjimai dažniausiai apjungia marginalizuotos tapatybės individus, kurie siekia politinių ar kultūrinių permainų (Clark ir Themudo, 2006), todėl čia aptartos virtualių erdvių savybės labai svarbios socialinių judėjimų vystymuisi. Ypač svarbus yra virtualių erdvių santykis su tapatybe, kuri, pagal socialinių judėjimų teorijas, yra vienas kertinių judėjimą aprašančių kintamųjų. Langerman virtualių erdvių vaidmenį sulygina su tuo, kurį XIX ir XIX amžiuose suvaidino spauda - ji buvo svarbus dalyvis tapatybės konstravime ir politinėje mobilizacijoje (Langerman, 2005).

Nepaisant to, kad virtualios bendruomenės komunikacijos prasme gali atlikti daugelį veiksmų, kurie galimi realioje erdvėje, kritikai teigia, kad virtualiose erdvėse kuriamos bendruomenės neturi visų realioms bendruomenėms būdingų socialinių bruožų (dellaPorta ir Diani, 2006). Tyrimai rodo, kad efektyviausiai veikia tos grupės, kurios savo ryšius kas kart sustiprina realioje erdvėje (Diani, 2000). Virtualiose bendruomenėse turi susidaryti branduolys asmenų, kurie sąveikaudami realioje erdvėje didina tarpusavio pasitikėjimą. Kompiuteriu medijuotą komunikaciją tiriantys mokslininkai ginčijasi, kiek sėkmingai galima medijuoti tarp-personalinius ryšius, bet sutariama, kad kolektyvinei veiklai vykdyti reikalingas didesnis įsitraukimas, už tą, kuris sukuriamas medijuota komunikacija, todėl realioje erdvėje vykstančios sąveikos būtinos. Vyrauja nuomonė, kad virtualiose erdvėse dažniausiai sustiprinami jau egzistuojantys ryšiai ir rečiau sukuriami nauji (Diani, 2000), tačiau empiriniai tyrimai pateikia labai įvairių virtualiose erdvėse palaikomų ir sukuriamų ryšių pavyzdžių.

Tai, kad virtualiose erdvėse galima komunikuoti nerizikuojant savo tapatybe ir nebijant teisėsaugos persekiojimo, kuris vis dar tebėra technologiškai sudėtingas, sudaro dirvą šiose erdvėse atsirasti radikalesniems ir agresyvesniems pranešimams (Clark ir Themudo, 2006). Galimybė sąveikauti slepiant savo tapatybę ir išlaikant anonimiškumą tarsi savaime tampa būdu priešintis dominuojančiai galios struktūrai. Tačiau kuo radikalesnių veiksmų siekiama realioje erdvėje, tuo labiau tokios grupės priklauso

nuo nemedijuotos tarp-personalinės komunikacijos (Diani, 2000), juk galų gale ir socialiniai pokyčiai, kurių siekiama, turi vykti realioje, o ne virtualioje erdvėje.

4.4 Naujų medijų įtaka socialinių judėjimų struktūrai

Interneto, kaip labiausiai aktyvistų veiklą paveikusios naujosios medijos, potencialas mobilizuoti neorganizuotai pasklidusias aktyvistų grupes glūdi jo architektūroje. Internetas, originaliai kilęs iš JAV Gynybos departamento Perspektyviųjų tyrimų projektų agentūros tinklo ARPANET, buvo sukurtas kaip komunikacijos sistema, kuri yra nepriklausoma nuo vadovavimo centro ir galėtų pasitarnauti atominio karo atveju. Šio tinklo architektūra nebuvo savaiminio vystymosi proceso rezultatas – jo protokolų dizainas buvo sukurtas aršių normatyvinių diskusijų pagrindu. Prie šio tinklo vystymosi didžia dalimi prisidėjo akademinio pasaulio, kuriame vyravo asmeninės laisvės kultūra, žmonės bei atskiri technologijos entuziastai, kurie patys ėmė kurti konkuruojančius tinklus ir galėtų būti pavadinti pirmaisiais medijų aktyvistais (Castells, 2005). Kažkuria prasme tai yra pačių aktyvistų, arba tiksliau liberalių pažiūrų inžinierių, sukurta technologija.

Dėl Interneto globalumo ir virtualių erdvių specifikos konstruojant bendras tapatybes, judėjimai, siūlantys alternatyvas tradicinėms nacionalinėms ir religinėms tapatybėms, pradėjo sklisti už nacionalinių valstybių ribų. Tokie judėjimai aktyviai įsijungia į globalizacijos procesus ir išsilaisvina iš tradicinių politinio laiko (rinkimų, kaip pagrindinio politinio įvykio) ribų. Įvairias problematikas ir tapatybes apjungiantis globalaus teisingumo judėjimas kelia diskusijas ir apie globalios pilietinės visuomenės formavimąsi.

Žiūrint į naujų medijų įtaką socialinių judėjimų struktūrai iš interakcinių teorijų pozicijų Interneto ir kitų naujų medijų įtaka komunikacijai turėjo prisidėti ir prie socialinių judėjimų struktūros transformacijos. Interneto išplitimas ir virtualių erdvių panaudojimas įtakoja tiek seniai nusistovėjusių tiek naujai besikuriančių socialinių judėjimų veiklą. Tačiau tarp tyrėjų vyrauja nuomonė, kad senesni, labiau konservatyvūs ir aiškesnę institucinę formą įgavę judėjimai mažiau priklauso nuo komunikacijos virtualioje erdvėje, nei naujai besikuriantys ir turintys mažiau resursų (della Porta ir Mosca, 2005). Tokios tendencijos rodo ryšį tarp plokštesnės, mažiau institucionalizuotos struktūros ir tinklo technologijų naudojimo, nes priešingu atveju didesnius resursus turinčios organizacijos turėtų labiau įsisavinti naujų medijų teikiamas galimybes. Mažai institucionalizuotiems socialiniams judėjimams virtualių erdvių teikiama komunikacija yra strateginės svarbos, tuo tarpu labiau institucionalizuoti judėjimai daugiau priklauso nuo sąveikų realioje erdvėje (Langerman, 2005). Tai galima sieti su tuo, kad mažiau resursų

turintys judėjimai negali išlaikyti brangiai kainuojančių realių erdvių, todėl virtualios erdvės joms tampa strategiškai svarbiomis. Kita vertus Internetas ir kitos naujos medijos labiau atitinka tinklo struktūros poreikius ir tampa tarsi materiali tokios socialinės struktūros infrastruktūra (Castells 2005, della Porta ir Mosca 2005). Taigi naujosios medijos pačios savaime nekuria socialinių tinklų, bet yra tik infrastruktūra, kurios dėka šie tinklai įgauna didesnio efektyvumo ir galimybę apsijungti. Egzistuojant tokiai infrastruktūrai, tinklams, siekiantiems mobilizuoti resursus, nebūtina kurti hierarchinių struktūrų. Hierarchinės struktūros taip pat naudoja tinklo technologijas, bet čia jos reikalingos tinklų, kaip struktūros tęsinių, palaikymui.

Judėjimai naudojami gana skirtingomis mobilizacinėmis strategijomis, kas nulemia ir skirtingą naujų medijų poveikį. Vieniems judėjimams labiau svarbus profesionalių resursų mobilizavimas, taigi jie labiau priklausomi nuo bendradarbiavimo su institucijomis ir narių įmokų – taip jie įgauna labiau institucionalizuotą, hierarchinę struktūrą. Kitiems judėjimams tuo tarpu svarbesnis kuo didesnis dalyvių skaičius. Atitinkamai skiriasi ir naujų medijų poveikis tokiems judėjimams - vieniems jų komunikacija šiomis medijomis atlieka daugiau instrumentinę funkciją, kitiems, kaip, kad tarpnacionaliniams aktyvistų tinklams, tokia komunikacija strategiškai svarbi, nes sąveikos realioje erdvėje yra retos ir brangiai kainuojančios. Dėl tokių sąveikų trūkumo tarpnacionaliniai tinklai labiau panašūs į tinklų tinklus. Realios erdvės sąveikos ir pasitikėjimo vystymas čia vyksta lokaliuose grupėse, kurios vėliau jungiasi į globalų tinklą (Diani, 2000). Tokiems tinklams, kurie stengiasi išlaikyti žemus mobilizacinius kaštus veikdami daugiausiai virtualiose erdvėse, pasitikėjimo (tiek tarp tinklo narių, tiek tarp asmenų už tinklo ribų) išlaikymas tampa esminiu iššūkiu. Tokie tinklai neturi tokio legitimaus statuso kaip tradicinės nevyriausybinės organizacijos, jie negali dalyvauti derybose (Clark ir Themudo, 2006). Komunikacija naujosiomis medijomis įtakoja ir atskirus judėjimų aspektus - dalyvių elgseną, ryšių tarp dalyvių tamprumą bei tapatybės konstravimą (Diani, 2000), kurie galų gale atsispindi ir judėjimo tinklo struktūroje.

4.5 Protestas virtualioje erdvėje – naujos protesto formos

Internetas ne tik aprūpina aktyvistus naujais komunikaciniais resursais, bet taip pat sukuria naujas protesto ir pasipriešinimo formas. Tokios protesto akcijos dažniausiai pasižymi tuo, kad yra sunkiau kontroliuojamos, jų tikslai ir tokių akcijų dalyviai yra nepastovūs (della Porta ir Mosca, 2006).

Tai, kaip šios protesto rūšys klasifikuojamos vienoje ar kitoje studijoje labai priklauso nuo to, kas tą studiją atliko. Tais atvejais, kai autorius yra akademikas, dažnai pats dalyvaujantis vienokio ar kitokio

pobūdžio judėjimuose, radikalesnės strategijos dažnai traktuojamos pilietinio pasipriešinimo teorijų kontekste (Calabrese, 2004). Tuo tarpu jei studija remiama vyriausybės ir skirta kontra-strategijoms kurti daugumoje strategijų išžiūrima grėsmė valstybinėms struktūroms, nors ir pripažįstama, kad jos turi ir potencialą, galintį lemti teigiamus demokratinius poslinkius (Arquilla ir Ronfeldt, 2001). Taigi riba tarp įvairių strategijų įvardijimo yra normatyvinė, todėl blanki. Pavyzdžiui Denning išskiria tris plačias aktyvistų veiklos kibernetinėje erdvėje grupes: aktyvizmą, haktyvizmą ir kiberterorizmą (Denning, 2001).

Aktyvizmui jis priskiria visas veiklas, kurios galėtų būti pavadintos interesų grupių ir lobistų veiklos tęsiniais: informacijos paiešką Internete, svetainių kūrimą, elektroninių laiškų siuntimą ir grupių, kuriose diskutuojami klausimai, formuojamos koalicijos ir planuojamos bei koordinuojamos veiklos, kūrimą. Denning įvardija tai (informacijos) rinkimu ar publikavimu, dialogu, veiksmų koordinavimu ir sprendimų priėmėjų lobizmu.

Antroji veiklų grupė, haktyvizmas, yra hakerio⁵ ir aktyvizmo žodžių samplaika, kuriai Denning priskiria pilietinio nepaklusnumo strategijas, perkeltas į virtualią erdvę. Tai virtualių erdvių užėmimai ir blokados (angl. *virtual sit-in and blockades*), elektroninio pašto bombos, įsilaužimai į tinklus ir kompiuterius, kompiuteriniai virusai. Dėl kai kurių iš šių strategijų teisėtumo (pavyzdžiui virtualių erdvių užėmimo, kai masiškai tinklapius užplūstantys aktyvistai paralyžiuoja jų normalią veiklą) nėra vieningai sutariama. Tačiau kiti (tokie kaip įsilaužimai į tinklus ir kompiuterius) yra už daugelio šalių įstatymų ribų. Principinis šių strategijų skirtumas nuo pirmosios grupės yra tas, kad jie virtualia erdve pasinaudoja veiksmui, o ne komunikacijai. Trečiajai grupei, kiberterorizmui, Denning priskiria veiklą, kuri kyla iš terorizmo ir kibernetinės erdvės konvergencijos. Tai atakos, kurios turėtų daryti kur kas didesnę poveikį nei haktyvizmas. Nors kol kas nebūta atvejų pavyzdžių, kuriuos galima būtų priskirti šiai grupei, vakarų vyriausybių specialiosios tarnybos kuria scenarijus ir ruošiasi tokioms atakoms, kurios dėl sąlyginio pigumo gali būti labai patrauklios teroristinėms grupuotėms (Denning, 2001).

Visos aukščiau išvardintos aktyvistų strategijos gali būti vertinamos pilietinio nepaklusnumo arba nesmurtinio pasipriešinimo teorijų šviesoje. Tačiau šių teorijų taikymą perkelti į kontekstą, kuriame veiksmas vyksta ne tik realioje, bet ir virtualioje erdvėje, nėra visiškai paprasta. Thoreau, Gandhi, Martin Luther King jaunesniojo ir kitų pilietinio nepaklusnumo šalininkų idėjos susiduria su naujomis kalbos rūšimis ir simbolinio veiksmo būdais. Viena pagrindinių kliūčių taikyti virtualią erdvę pilietinio nepaklusnumo veiksmui yra ta, kad daugelis virtualioje erdvėje veikiančių aktyvistų pasinaudoja galimybe išlikti anonimais taip diskredituodami tokį veikimo būdą (Calabrese, 2004).

⁵ Galima būtų ginčyti Denning siūlomą *hakerio* koncepciją. Daugelyje plačiau šį kultūrinį fenomeną aiškinančių studijų (tarp jų ir Castells, 2005) yra pateikiamas kiek kitoks suvokimas, atskiriantis *hakerį* nuo *krakerio* (*cracker*). *Hakerio* pagrindinė motyvacija yra išradimas, sudėtingo uždavinio sprendimo paieška, tuo tarpu *krakeris* siekia asmeninės naudos – arba finansinio atlygio arba ego patenkinimo (Castells, 2005; Calabrese, 2004).

Reikia pastebėti, kad vyriausybės, perimdamos tinklo struktūrą kovai prieš tinklus, naująjį ginklą gali panaudoti ne tik legitimams veiksams, bet taip pat ir politinei kovai, siekdamas slopinti jų populiarumui nepalankią demokratinę diskusiją visuomenėje. Nors apie Internetą priimta kalbėti kaip apie nepriklausomą erdvę, ji nėra laisva nuo cenzūros. Cenzūra ypač aktyvi autoritarinių režimų šalyse. Interneto „filtravimu“ užsiima ir demokratiškos valstybių vyriausybės. Internetas yra svarbus resursas ir nusikalstamiems bei teroristų tinklams bei atvirai ir radikaliai vyraujančiai sistemai oponuojantiems aktyvistams (Denning, 2001).

Diskutuotina kiek ir kokiomis sąlygomis veiksmingos tiek smurtinės tiek nesmurtinės strategijos virtualioje ir realioje erdvėje. Dauguma pilietinio pasipriešinimo strategijų, kurios buvo plačiai naudojamos vakarų visuomenėse šeštajame ir septintajame XXa dešimtmetyje tapo labai nuspėjamos, joms išrasta pakankamai kontra-strategijų todėl jos tapo mažai efektyvios. Pilietinio pasipriešinimo strategijų perkėlimą į virtualią erdvę galima vadinti tokių strategijų inovacija, didinančia jų efektyvumą. Tiesa, naujoms protesto formoms virtualioje erdvėje taip pat pradėtos kurti kontra-strategijos, tačiau dėl naujos tinklo infrastruktūros tai padaryti yra kur kas sunkiau. Turint omenyje išliekančią tarp-personalinės komunikacijos svarbą judėjimų mobilizacijai, nepanašu, kad virtualios protesto formos galėtų išstumti ar konkuruoti su protestu realioje erdvėje. Tyrimai rodo, kad dalyvavimas tiek realios tiek virtualios erdvės protesto formose yra glaudžiai susijęs (della Porta ir Mosca, 2005), tad panašu, kad šios formos ateityje bus naudojamos kaip viena kita papildančios.

Apibendrinant naujųjų medijų įtaką socialiniams judėjimams galima išskirti keturis jos pasireiškimo būdus. Visų pirma ji ryški instrumentiniame lygmenyje – pasinaudodami naujosiomis medijomis aktyvistai lengviau organizuoja savo veiklą. Antras ryškus poveikis yra tas, kad naujųjų medijų kuriamos virtualios erdvės skatina identifikacijos procesus, taip atskleidžiamos didesnę tapatybių gebą. Pasinaudojant naujais kanalais galima skleisti informaciją ir atkreipti visuomenės dėmesį į žiniasklaidos nenušviečiamas temas. Virtualios erdvės taip pat pasitarnauja kaip nauja erdvė protesto veiksams. Komunikacija naujosiomis medijomis sukūrė ir kelias fundamentaliai naujas socialinių judėjimų formas tokias kaip naujųjų medijų (arba alternatyvių medijų) judėjimas bei tarpnacionaliniai aktyvistų tinklai. Visi šie poveikiai galų gale atsispindi judėjimų struktūroje – jie tampa mažiau institucionalizuoti ir labiau pasklidę. Socialiniai judėjimai įgauna galimybę efektyviai veikti įgaudami pasklidusių tinklų struktūrą.

5. JUDĖJIMO „UŽ LIETUVĄ“ ATVEJO TYRIMAS

Ankstesniuose šio darbo skyriuose buvo pristatytos socialinius judėjimus aiškinančios teorijos. Siekiant paaiškinti socialinius judėjimus iš struktūrinių pozicijų jos buvo susietos pasitelkiant tinklo teorijas. Taip buvo išvengta socialinių judėjimų teorijoms būdingų prieštaravimų. Tačiau šis darbas skirtas ne socialinių judėjimų struktūroms, bet naujųjų medijų poveikio šioms struktūroms problemai nagrinėti. Šiai problemai tirti darbe pasirinktas atvejo tyrimo metodas. Remiantis teorinėje dalyje pristatytomis teorinėmis diskusijomis apie galimą naujųjų medijų poveikį iškelta šio darbo hipotezė. Tyrimui pasirinktas vienas Vilniaus miesto viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimo mobilizacinis atvejis, 2005 metų pavasarį subūręs grupę aktyvistų priešintis privatizuoto „Lietuvos“ kino teatro uždarymui. Šioje dalyje bus pateikiama darbo hipotezė, remiantis teorine dalimi motyvuojama jos formuluotė. Taip pat bus pagrįstas metodo pasirinkimas, jis aprašomas ir galų gale motyvuojamas atvejo tinkamumas šiam tyrimui.

5.1 Hipotezės išskėlimas

Darbo hipotezė, kuri buvo pateikta ir įvade, seka iš kelėtos kertinių prielaidų ir darbo teorinės dalies apibendrinimų. Pirmoji, ir bene svarbiausia prielaida, yra ta, kad atvejo tyrime nagrinėjamas reiškinys yra *socialinis judėjimas*. Šiame darbe judėjimas apibrėžtas, kaip „neformalus tinklas, apjungiantis individus, grupes ar organizacijas, įsitraukusius į politinį ar socialinį konfliktą bei disponuojančius bendra tapatybe“ (Diani, 2003c, p. 301). Taigi darydami prielaidą, kad tiriamas reiškinys yra socialinis judėjimas, atvejui priskyrėme tinklo struktūrą, opoziciją bei tapatybę - visų šių komponentų egzistavimas turės būti patvirtintas tyrime.

Antrasis hipotetinis teiginys yra atvejui priskiriama *pasklidusio tinklo struktūra*. Teorinėje darbo dalyje buvo atskleista, kad socialiniams judėjimams būdinga tinklo struktūra. Tačiau atvejo struktūrai aprašyti pasirinktas vienas galimų tinklo tipų – *pasklidęs tinklas*. Tokia prielaida kyla iš decentralizuotos veiklos praktikų, stebimų atvejyje bei nagrinėtos teorijos, kurioje teigiama, kad pasklidusio tinklo tipui labiausiai būdingos tinklo struktūros savybės. Remiantis ankstesnių tyrimų rezultatais apie socialinių tinklų įtaką socialiniams judėjimams bei virtualių ryšių priklausomybę nuo realioje erdvėje palaikomų sąveikų, daroma prielaida, kad *judėjimo tinklas apjungia jau prieš mobilizaciją veiksmai egzistavusius socialinius tinklus*. Norint patvirtinti šią prielaidą reikės išsiaiškinti ar socialinio judėjimo tinklo ryšiai yra unikalūs, ar jie atsirado sustiprinus senesnius socialinius ryšius.

Kadangi šis tyrimas nagrinėja atvejį komunikaciniu pjūviu judėjimo struktūra pati savaime nėra tokia aktuali. Svarbiausia tai, kaip komunikacija, o tiksliau jos medijavimas naujosiomis medijomis, veikia judėjimo struktūrą. Taigi antroji hipotezės dalis skirta naujų medijų poveikiui. Remiantis paskutinėmis teorinėmis diskusijomis apie naujų medijų poveikį socialinių judėjimų struktūrai, daroma hipotetinė prielaida, kad *komunikacija naujosiomis medijomis sustiprina ryšius tarp atskirų jau egzistavusio socialinio tinklo dalyvių, tačiau naujo tinklo nesukuria.*

Taigi bendra tyrimo hipotezės formuluotė tokia:

Socialinis judėjimas veikia kaip pasklidęs tinklas, apjungiantis jau prieš mobilizaciją veiksmui egzistavusius socialinius tinklus. Komunikacija naujosiomis medijomis sustiprina ryšius tarp atskirų jau egzistavusio socialinio tinklo dalyvių, tačiau naujo tinklo nesukuria.

Šio darbo hipotezė pasižymi platumu – ji įvardija reiškinį kaip struktūrą bei parodo šios struktūros ryšį su ją kuriančia komunikacija. Plačios hipotezės dažnos tiriant naujumu pasižyminčius reiškinius, o joms tirti dažniausiai pasirenkamas atvejo tyrimo metodas. Apskritai dauguma socialinių judėjimų tyrimų yra paremti būtent šiuo metodu (Snow ir Trom, 2002), todėl neatsitiktinai jis pasirinktas ir šiame darbe. Tačiau, kiekvienas atvejis turi atitikti tam tikrus metodologinius reikalavimus. Skirtingi atvejai taip pat turi tam tikrų privalumų bei trūkumų, kurie riboja sukurtų žinių apibendrinimo galimybę.

5.2 Metodologija

Aukščiau pristatytas reiškinys gali pasitarnauti kaip atvejis šio darbo tyrimui dėl keleto priežasčių. Visų pirma tai laike ir erdvėje apibrėžtas įvykis, kurį galima priskirti platesniam socialinių judėjimų kontekstui. Be to šis reiškinys, kaip vėliau pamatysime, iliustruoja svarbias, šiame darbe pristatytas teorines koncepcijas. Ir galų gale tai įdomus, mažai precedentų turintis atvejis, svarbus siekiant suvokti viešosios erdvės raidą Lietuvoje. Šios savybės yra svarbios tačiau nėra pakankamos, kad nagrinėjamas atvejis atitiktų metodologinius atvejo tyrimo reikalavimus.

Snow ir Trom apibrėžia atvejo analizę kaip „tyrimo strategiją, kuria siekiama sukurti detalų, išsamų, ir holistinį apibrėžto socialinio fenomeno atvejo suvokimą, pasitelkiant metodų trianguliaciją, kuri apima, tačiau nebūtinai apsiriboja kokybiniais tyrimais“ (Snow ir Trom, 2002, p. 151-152). Taigi tirti vieno atvejo duomenis dar negana, kad galėtumėme teigti tyrimą esant atvejo tyrimu. Tai, kiek šis atvejis gali pasitarnauti kaip apibrėžto socialinio fenomeno - socialinio judėjimo - pavyzdys jau rašyta. Prieš pradėdamas vadinti šį tyrimą „atvejo tyrimu“ belieka pagrįsti, kad šis atvejis atitinka likusius reikalavimus.

Plati tyrimo hipotezė, kilusi iš reiškinių susiejimo su tinklaveikos visuomenės tendencijomis, rodo, kad tyrimo rezultatu bus, kiek tai leidžia žvalgybinio tyrimo uždaviniai, detalus ir išsamus nagrinėjamo atvejo vaizdas. Trečiasis reikalavimas – metodų trianguliacija nurodo, kad tyrimui privalės būt naudojami nemažiau kaip trys vienas kitą papildantys metodai. Tokia būtinybė kyla ne vien iš reikalavimų atvejo tyrimui, bet ir plačios šio darbo hipotezės.

Metodų pasirinkimui skiriamas vėlesnis skyrius, o čia galima išskirti dar keletą nagrinėjamo atvejo savybių, nulemsiančių tyrimo rezultatų apibendrinimo galimybes. Nagrinėjamas atvejis pasižymi dvejopomis savybėmis – Vakarų Europoje ir JAV išvystytų teorijų kontekste tai reprezentatyvus socialinio judėjimo atvejis, tačiau Lietuvos socialinėje realybėje šis atvejis išskirtinis. Tai reikštų, kad teorines prielaidas, kylančias iš šio tyrimo vargiai galima taikyti daugumai kitų mobilizacinių atvejų Lietuvoje. Dėl panašių atvejų trūkumo Lietuvoje neišeina taikyti ir lyginamosios analizės. Nepaisant to tai nemažina šio tyrimo vertės. Netgi priešingai – šis tyrimas gali pasitarnauti kaip hipotezių šaltinis ateities tyrimams, siekiantiems išsiaiškinti kokie struktūriniai, kultūriniai ar kiti atributai lėmė dalyvių įsitraukimą į tokią Lietuvos viešajai erdvei nebūdingą veiklą. Taigi šis tyrimas nukreiptas į teorijos plėtrą, o ne smulkų nagrinėjamo atvejo aprašymą ar, tuo labiau, statistiškai patikimų rezultatų paiešką.

Snow ir Trom rekomenduoja laikytis kelėtos procedūrinių gairių vykdant socialinių judėjimų atvejų analizes. Pirmoji gairė tai atvirumas metodų kaitai bei tyrimo metu iškylančioms galimybėms (Snow ir Trom, 2002). Ši gairė buvo realizuota trianguliacijai pasirenkant lanksčius metodus. Kitas svarbus principas yra orientacija į įvairias perspektyvas. Šis principas darbe buvo išlaikytas tyrime apklausiant įvairaus aktyvumo judėjimo dalyvius. Nors šis tyrimas buvo atliekamas ir metodai taikomi vienu laiko momentu, jame taip pat buvo fiksuojamos respondentų refleksijos iš ilgalaikės judėjimo raidos perspektyvos. Taip į judėjimą buvo pažvelgta ir kaip į procesą.

Toliau aprašomi trianguliacijai pasirinkti metodai bei jų pasirinkimo motyvacijos. Idealiu atveju atvejo tyrime taikoma ne tik metodų, bet taip pat ir tyrėjų trianguliacija, tačiau tyrimų, kuriuose šios rekomendacijos paisoma, yra reta. Dėl ribotų resursų bei magistro darbo (kaip savarankiško darbo) specifikos šios rekomendacijos nebus paisoma ir šiame tyrime.

Tiek metodo pasirinkimas tiek klausimai, kuriuos reikia jais atsakyti, kyla iš iškeltos hipotezės. Pirmojoje hipotezės dalyje nagrinėjamam atvejui priskiriama tinklo struktūra, tad čia reikia apsibrėžti, kas konkrečiame atvejyje bus laikoma tinklo struktūros elementais. Sunkiausia čia apsibrėžti tinklo ribas – darbe ne kartą minėta ši problema, susijusi su tuo, kad judėjimuose neegzistuoja griežtai apibrėžta narystė. Šiame darbe supaprastintai teigiama, kad judėjimo tinklui priklausantys dalyviai yra judėjimo naujienų grupės nariai. Naujienų grupės stebėjimo metu grupei priklausė 163 nariai. Prielaida, kad naujienų grupės nariai yra visi judėjimo dalyviai, supaprastinanti dėl kelių priežasčių. Visų pirma judėjimas veikė realiose

erdvėse - tai reiškia, kad į judėjimą galėjo įsitraukti ir Internetu nesinaudojantys ar prie grupės neprisiregistravę asmenys. Prisiregistravimas prie grupės, nors ir aktyvus veiksmas, ne visais atvejais gali būti sutapatinamas su dalyvavimu judėjime – naujienų grupėje egzistuoja įvairaus aktyvumo narių, kurių įsitraukimas į judėjimą nėra vienodas. Nepaisant šių trūkumų toks tinklo ribų nubrėžimas yra patogus dėl to, kad šitaip gaunamos labai aiškios ir gana motyvuotos tinklo ribos. Kita vertus tyrimo metu, kai judėjimas viešose erdvėse jau nebeveikė, galima buvo stebėti tik jo apraiškas virtualioje erdvėje, todėl toks apsiribojimas turi pakankamo pagrindo.

Tinklo mazgais šiame tyrime laikomi atskiri aktyvistai. Šiame tyrime nagrinėjamas tik konkretus, aukščiau aprašytas mobilizacinis atvejis, o ne platesnis viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimas Vilniuje. Platesnio tyrimo atveju mazgais galėtų būti ir atskiros į judėjimą įsitraukusios organizacijos. Mazgus siejantys ryšiai šiame tyrime yra tarp-personaliniai tiesioginiai ryšiai, pasireiškiantys per asmenines pažintis ir bendravimą, bei netiesioginiai ryšiai, pasireiškiantys per dalyvavimą bendroje socialinėje veikloje.

Tinklo struktūrai analizuoti paprastai pasitelkiami išvystyti sociometriniai bei matematiniai metodai. Tačiau šių metodų taikymas konkrečiam atvejui yra sudėtingas. Visų pirma šiems metodams labai svarbus pilnas tinklo padengimas - jie negali būti vykdomi naudojant imtis. Pilno atsakymų sugrįžimo neįmanoma tikėtis konkrečiu atveju. Dėl šių priežasčių tinklo struktūrai nustatyti buvo naudojami kokybiniai metodai, kurie taip pat yra taikomi judėjimų struktūros tyrimuose. Kokybiniai metodai šiuo atveju tinkamesni ir dėl pasirinkto ryšio tarp mazgų apibrėžimo. Tarp-personaliniai tiesioginiai ir netiesioginiai ryšiai ir jų kokybės pokyčiai suvokiami subjektyviai, todėl jų nustatymui naudojami kokybiniai metodai. Nors sociometriniais ir matematiniais metodais gaunamas tinklo struktūros vaizdas būna tikslesnis už nustatytą kokybiniais metodais, tačiau toks tyrimas reikalauja kur kas daugiau sąnaudų. Detalumas nėra būtinas šio tyrimo hipotezei patikrinti – tam pakanka kokybiniais metodais gaunamo detalumo. Todėl kokybinių metodų pasirinkimas čia pateisinamas.

Tyrimui buvo pasirinkti du pagrindiniai ir vienas pagalbinis metodas. Pagrindiniais metodais buvo naujienų grupės stebėjimas bei kokybiniai interviu su judėjimo dalyviais. Naujienų grupės aktyvumas buvo nagrinėjamas ir kiekybiškai – tai buvo pagalbinis metodas, kurio duomenys naudoti interviu respondentų atrankai.

5.2.1 Naujienų grupės stebėjimas

Judėjimo struktūrai nustatyti buvo pasirinktas judėjimo dalyvių naudojamos naujienų grupės stebėjimas. Šis metodas įvardijamas kaip stebėjimas, nes nepaisant to, kad grupės dalyviai naujienų grupėse kuria tekstus, virtualioje erdvėje jie elgiasi taip lyg jie veiktų bet kokioje kitoje erdvėje. Taigi šie tekstai žymi veiksmą ir jiems labiau tinka taikyti ne turinio analizę, bet stebėjimą. Šiuose teksto pavidalo veiksmuose atsispindi atskirų dalyvių bei visos grupės vertybės ir normos, juose atsiskleidžia ir judėjimo struktūra (Burnett ir kt., 2003). Naujienų grupės stebėjimas leidžia įvesti ir ilgalaikę perspektyvą, nes priešingai nei įvykių, vykstančių realioje erdvėje atveju, virtualioje erdvėje vykstančius įvykius galima stebėti ir nutolus laike.

Visi naujienų grupės tekstai buvo koduojami pagal Castells išskirtus ir teorinėje dalyje pristatytus tinklo mazgų vaidmenis. Buvo išnagrinėti visi šios grupės tekstai. Stebėjimo metu buvo ieškoma programuotojams ir iešmininkams būdingų veiksmų. Tokių funkcijų pasklidimas per visą struktūrą įrodytą struktūrą esant tinklu. Taip pat buvo ieškoma naujienų grupės dalyvių refleksijų apie judėjimo struktūrą bei naujienų grupės paskirtį. Stebėjimo kodavimo lentelė pateikta pirmajame priede. Stebėjimo metodo pasirinkimas pagrįstas hipotezėje glūdinčiu teiginiu, kad komunikacija kuria struktūrą. Todėl tokios komunikacijos stebėjimas tampa metodu šią struktūrą tirti. Kadangi vienas tyrimo tikslų yra patikrinti egzistuojančių teorijų tinkamumą Lietuvos socialiniame kontekste susiformavusiam atvejui tirti, stebėjimo duomenų kodavimui buvo naudojamos šių teorijų sąvokos.

Stebėjimas, kaip metodas, tiek konkrečiu atveju tiek apskritai, turi keletą esminių trūkumų. Konkrečiu atveju galima daryti prielaidą, kad skirtingo aktyvumo mazgai užima skirtingas pozicijas tinkle – tokia prielaida grindžiama ankstesniais tinklų tyrimais, kurių rezultatai pristatyti ir šio darbo teorinėje dalyje. Todėl galima manyti, kad skirtingo aktyvumo dalyvių refleksijos tinklo struktūros klausimais gali skirtis. Naujienų grupės stebėjimas pateikia tik aktyviausių tinklo narių refleksijas ir komunikaciją. Toks stebėjimo duomenų trūkumas būdingas tiek socialinių judėjimų tyrimuose, tiek stebėjimo metodui apskritai (Lichterman, 2002; Patton, 1990). Todėl stebėjimo duomenys šiame tyrime pildomi kokybinių interviu duomenimis.

5.2.2 Kokybiniai interviu

Naujienu grupės stebėjimas pasižymi ne tik aukščiau minėtais trūkumais, bet taip pat negali atsakyti į visus hipotezėje keliamus klausimus. Kokybinių interviu respondentų atrankai buvo sudarytas naujienu grupės dalyvių aktyvumo skirstinys, rodantis kiek adresatų siuntė grupei skirtingus žinučių kiekius. Adresatai buvo suskirstyti į tris stratas – labai aktyvūs, vidutinio aktyvumo ir mažai aktyvūs. Toliau iš kiekvienos stratų parankiniu būdu buvo pasirinkta po kelis respondentus. Nebuvo siekiama, kad imtis atitiktų stratų dydį, nes tyrime daromi ne statistiniai, bet teoriniai apibendrinimai. Pasirenkant tokią imtį buvo išlaikytas principas, kad interviu respondentai turi pasižymėti skirtingomis savybėmis (Blee ir Taylor, 2002). Judėjimo struktūros atitikimas tinklo struktūrai bei tinklo tipas buvo nustatomas per tinklo dalyvių refleksijas apie tinklo policentriškumą bei tinklo mazgų apsijungimo lygį. Laikantis atvejo analizei keliamų reikalavimų šios savybės buvo vertinamos taip pat ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Tačiau pagrindiniais šiame etape buvo ne struktūros, bet judėjimo ryšių su dalyvių socialiniais tinklais bei naujų medijų poveikio klausimai, į kuriuos negalima buvo atsakyti pirmuoju metodu surinktais duomenimis. Šiuo metodu buvo fiksuojamos dalyvių refleksijos apie dalyvius siejančių ryšių pokytį prieš išitraukiant ir išitraukus į judėjimą. Klausimyne taip pat buvo pateikti klausimai apie dalyvavimo naujienu grupėje bei sąveikų realioje erdvėje poveikį ryšių kaitai. Buvo fiksuojamos refleksijos ir apie sąveikų virtualioje ir realioje erdvėje ryšių bei bendrą naujų medijų poveikį judėjimo struktūrai. Toks sąveikų lyginimas kyla iš šiame darbe pristatytų teorinių diskusijų apie virtualių ryšių stiprumo priklausomybę nuo sąveikų realioje erdvėje. Šiame etape taip pat buvo užduodami klausimai, būtini aukščiau nagrinėti prielaidai apie nagrinėjamo atvejo atitikimą pasirinktam socialinio judėjimo apibrėžimui patvirtinti - buvo ieškoma grupės oponento bei ją siejančios tapatybės. Svarbu pažymėti, kad nebuvo siekiama įvardinti kas yra oponentas ir kokia yra tapatybė, čia užteko patvirtinimo, kad oponentas ir bendra tapatybė egzistuoja. Interviu klausimynas buvo pusiau struktūruotas todėl atviras respondentų siūlomoms reiškinių interpretacijoms. Jis pateikiamas antrajame darbo priede.

Interviu metodas tinkamas tyrimo hipotezei tikrinti, nes leidžia pasiekti platesnį ratą respondentų, suteikia duomenų apie dalyvių socialinį kontekstą. Be to šiuo metodu galima fiksuoti ilgalaikes perspektyvas bei tokius sudėtingus parametrus kaip dalyvių tapatybė (Blee ir Taylor, 2002). Tyrimo rezultatų išsamumui poveikio darė ir tai, kad tyrėjas respondentų buvo suvokiamas kaip judėjimo dalyvis, todėl buvo galima surinkti duomenų, kurie neprieinami tyrėjams su kuriais respondentai negalėtų identifikuotis. Nepaisant to, tyrėjo pozicija judėjimo atžvilgiu negalėjo turėti didesnės įtakos rezultatų

patikimumui, nes hipotezėje nėra ryškių normatyvinių prielaidų. Kita vertus toks tyrimo objekto, respondentų ir tyrėjo santykis kelia kai kurias etines dilemas, kurias būtina čia aptarti.

5.3 Etinės tyrimo dilemos

Šiame tyrime visų pirma taikomi etiniai reikalavimai, kurie keliami bet kuriems kitiems tyrimams. Tarp tokių reikalavimų yra tiriamojo sutikimas dalyvauti tyrime, privatumo paaisymas bei anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimas (Kardelis, 2002). Tačiau sąveikų virtualiose erdvėse tyrimai turi savitų etinių problemų. Tokiuose tyrimuose kaip šis tyrėjas ir jo tyrimo objektas atskirti erdvėje ir laike. Dėl to atsiranda pavojus pažeisti asmenų, kurių sąveika virtualioje erdvėje tiriama, sutikimo principą bei jų privatumą. Šiame tyrime šios problemos nėra tiek aštrios, nes nagrinėtos naujienų grupės tekstai yra atviri visiems Interneto vartotojams. Tik dalyvavimas kuriant šios grupės tekstus prieinamas užsiregistravusiems vartotojams. Toks grupės atvirumas neleidžia šios erdvės suvokti kaip privačios ir šios grupės tekstų naudojimą tyrime priskirti “slapukavimo” (angl. lurking) ar “derliaus nuėmimo” (angl. harvesting) kategorijoms. Tokius veiksmus draudžia tinklo etiketas. Slapukavimas ir derliaus nuėmimas vyksta tada, kai naujienų grupės dalyvis prisijungia prie bendruomenės, bet aktyviai joje nedalyvauja arba jose skleidžiamą informaciją naudoja kitiems tikslams, nei kelia bendruomenė (Berry, 2004). Konkrečiu atveju judėjimas tyrimo objektu pasirinktas jau gerokai po prisiregistravimo grupėje ir ligtolinis dalyvavimas grupėje su tyrimu nebuvo susijęs. Nepaisant šių argumentų tyrime buvo nuspręsta vadovautis “nenutolimo” principu – naujienų grupės tekstai tyrimo tekate galėjo būti naudojami tik su šių tekstų autorių sutikimu (Berry, 2004). Taip pat tyrime neviešinama šių autorių tapatybė, tekstus cituoti nuspręsta tik tada, jei tai būtina tyrimo teiginiams įrodyti. Tyrime taikomų metodų etiškumą patvirtina ir dar vienas testas – šio tyrimo tikslai ir uždaviniai, kuriems pasiekti naudojami metodai, iš esmės neprieštarauja naujienų grupę naudojančios bendruomenės tikslams (Berry, 2004). Šis tyrimas buvo atliekamas su pagarba šiems tikslams, tyrimo metodologija sudaryta taip, kad būtų gerbiama asmens teisė naudotis virtualiomis erdvėmis komunikacijai bei aukščiau išvardintais būdais minimizuojami galimi neigiami tyrimo poveikiai jai.

6. JUDĖJIMAS „UŽ LIETUVĄ“ KAIP TINKLAVEIKA

Šiame skyriuje pateikiamas trumpas atvejo aprašymas, sudarytas remiantis tyrimo medžiaga. Taip pat pateikiami tyrime gauti atsakymai į hipotezėje keliamus klausimus bei jų aptarimas.

6.1 Trumpas atvejo aprašymas

Padidėjus ekonominio augimo tempams Vilniaus miestas, kaip pagrindinis Lietuvos ekonominis mazgas ėmė plėstis tiek ekonomiškai tiek erdviškai. Miesto valdžia ėmė vystyti miesto centrą, taikyti jį naujai ekonominei realybei. Palankios kredito sąlygos bei išaugę lūkesčiai skatino ir gyvenamojo ploto paklausą bei statybą. Tokios plėtros sąlygomis kilo privataus ir viešo intereso įtampos ir visuomenės diskusijos viešų erdvių panaudojimo klausimais. Viešųjų erdvių išsaugojimo ir subalansuotos miesto plėtros klausimus ėmė kelti atskiros bendruomenės, Lietuvos Žaliųjų judėjimas bei kiti sambūriai, šios temos dažnos žiniasklaidos dienotvarkėje. Tokiame socialiniame kontekste išsivystė ir nagrinėjamas atvejis.

2002 metais Vilniaus miesto savivaldybė privatizavo kino teatrą „Lietuva“, kuris veikė kaip nekomercinio kino centras, buvo svarbiausių kino renginių vieta. Pirkėjas įsipareigojo tris metus nekeisti pastato paskirties. Artėjant draudimo keisti pastato paskirtį pabaigai naujieji pastato savininkai pareiškė ketinimus pastatą nugriauti ir jo vietoje pastatyti gyvenamąjį daugiabutį. 2005ųjų metu pavasarį grupė aktyvistų įsikūrė kino teatro „Lietuva“ patalpose protestuodami prieš planuojamą šio kino teatro uždarymą. Mobilizacija įvyko susiliejus atskiroms nepriklausomai veikusioms iniciatyvoms. Aktyvistai save įvardijo judėjimu „Už Lietuvą“ ir kino teatro patalpose įkūrė „Pro-testo laboratoriją“, kuri buvo pagrindinė su šiuo judėjimu siejama reali erdvė. Tarp aktyvistų naudotų strategijų buvo žaibiškos minios (angl. flash-mob), elektroninio pašto bombos, elektroninės peticijos bei įvairaus pobūdžio viešos akcijos, kuriomis buvo pritraukiami nauji dalyviai bei atkreiptas žiniasklaidos dėmesys. Aktyvistų temos, kurios apėmė ne tik kino teatro uždarymo klausimą, bet ir platesnę viešųjų erdvių išsaugojimo problematiką, pateko į žiniasklaidos dienotvarkę, į jų veiksmus ėmė reaguoti miesto ir aukštesnė valdžia. Įvykiai baigėsi tuo, kad pastato savininkai pasitraukė, pastatą parduodami nežinomai ofšorinei bendrovei. Netekus erdvės, kurioje buvo įsikūrusi „Pro-testo laboratorija“, grupė palaiko komunikaciją virtualioje erdvėje – protesto metu naudotoje naujienų grupėje.

6.2 Naujienų grupės aktyvumo kiekybinės analizės rezultatai

Tyrimas buvo pradėtas aktyvistų naudojamos naujienų grupės dalyvių aktyvumo skirstiniu. 2 lentelėje bei 3 paveiksle tiek skaitmeniškai tiek grafiškai pavaizduoti rezultatai. Pasiskirstymas rodo, kad aktyviausiais grupėje buvo tik maža dalis grupės dalyvių - dauguma naujienų grupės dalyvių rašė tik po kelias žinutes arba išvis nerašė į naujienų grupę. Tyrimo metu paaiškėjo, kad padaryta prielaida dėl naujienų grupės dalyvių atitikimo judėjimo tinklui turi tam tikrų išlygų dėl kurių sąveikos naujienų grupėje neatspindi aktyvistų pasiskirstymo pagal aktyvumą judėjimo veikloje.

Dauguma aktyviausių judėjimo dalyvių buvo užsiregistravę naujienų grupėje, tačiau aktyvumas virtualioje ir realioje erdvėje skyrėsi. Į tyrimo imtį taip pat pateko respondentų, kurie buvo aktyvūs virtualioje erdvėje, tačiau realios erdvės veiksmuose praktiškai nedalyvavo, nes tuo metu buvo išvykę į užsienį.

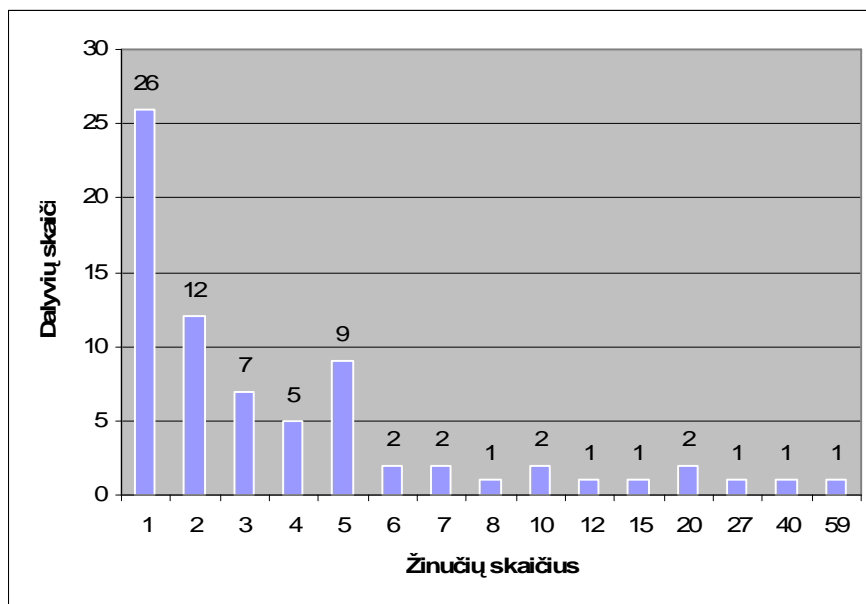
2 lentelė. Naujienų grupės dalyvių pasiskirstymas pagal išsiųstų žinučių kiekį.

Žinučių skaičius	Dalyvių skaičius
59	1
40	1
27	1
20	2
15	1
12	1
10	2
8	1
7	2
6	2
5	9
4	5
3	7
2	12
1	26
0	90

Tokie imties trūkumai, kurie galėjo nulemti ir rezultatų iškraipymą, buvo ištaisyti sniego gniūžtės būdu imtį papildžius tiek visiškai į grupę nerašiusiais respondentais tiek tokiais, kurių aktyvumas virtualioje erdvėje buvo menkas, tuo tarpu realioje erdvėje jie suvaidino svarbų vaidmenį. Imtis buvo

pildoma tol, kol buvo pasiektas “soties taškas” – papildomi interviu nebeteikė naujų duomenų, reikalingų tyrimo klausimams atsakyti. Šis taškas buvo pasiektas atlikus interviu su šešiais respondentais, iš viso buvo apklausti aštuoni respondentai. Respondentai, kaip vėliau paaiškėjo, skyrėsi pagal savo poziciją judėjimo tinkle – priklausė skirtingoms judėjimo klikoms arba buvo prisijungę kaip pavieniai dalyviai. Kitas skirtumas – jų aktyvumo realioje ir virtualioje erdvėje santykis. Tyrimas parodė skirtingų klikų ir pavienių judėjimo dalyvių egzistavimą – ne visi iš jų pateko į šio tyrimo imtį, tačiau jų apklausa būtų naudinga darant išsamų judėjimo tapatybės bei oponento suvokimo tyrimą.

3 paveikslas. Naujienų grupės dalyvių pasiskirstymas pagal išsiųstų žinučių kiekį.

6.3 Atvejo atitikimas socialinio judėjimo apibrėžimui

Nors patys respondentai atvejį įvardino kaip socialinį judėjimą, tačiau siekiant metodologinio nuoseklumo būtina įsitikinti ar konkretus atvejis atitinka šiame tyrime pasirinktam socialinio judėjimo apibrėžimui. Tyrimas parodė, kad šis darinys veikė kaip tinklo struktūra – ji nagrinėjama vėlesnėse šio skyriaus dalyse. Kiti socialinio judėjimo apibrėžimo reikalavimai – dalyvius vienijanti tapatybė ir aiškiai išreikštas judėjimo oponentas.

6.3.1 Tapatybė

Respondentai išskyrė labai skirtingų tapatybių asmenis, dalyvavusius judėjime. Tačiau taip pat buvo teigiama, kad egzistavo dalinė, judėjimo dalyvius vienijanti tapatybė. Tyrimo metu ši tapatybė nebuvo aiškiai įvardinta. Tapatybės įvardinti nebūtina norint įrodyti tyrimo atvejo atitikimą socialinio judėjimo apibrėžimui – pakanka to, kad buvo nustatytas tokios tapatybės egzistavimas. Tapatybės įvardijimui paprastai naudojamas ne giluminio interviu, bet fokuso grupės metodas. Tačiau šiuo klausimu buvo surinkta duomenų, kurie siejasi su bendrais tyrimo uždaviniais bei gali būti naudingi kaip hipotezių šaltinis tolesniems tyrimams.

Apibendrinant respondentų bandymus įvardinti judėjimo tapatybę galima išskirti kelis pastebėjimus. Visų pirma bendra judėjimo tapatybė buvo siejama su pačiu protesto veiksmu. Šiam judėjimui būdingi teritorinio judėjimo bruožai, kuriame apjungiami skirtingų tapatybių nariai sukuriant bendrą su protestu susijusią tapatybę. Narius čia vienijo bendros patirtys – bendra gyvenimo specifinėje santvarkoje patirtis, nepasitenkinimas ryšiu su savivalda bei noras įsitraukti į tiesioginę veiklą. Kiek tokios jausenos gali būti apibūdintos kaip politinė pozicija, rolė ar jau įsisavinta rolė – tai yra tapatybė, galėtų būti jau kito tyrimo klausimu. Pats judėjimas buvo gana populistinis, vienijantis gana skirtingų tapatybių veikėjus. Šūkis „Už Lietuvą“ bei pats Lietuvos kino teatro, kaip svarbaus bendruomeninio kultūros centro, uždarymas čia pasitarnavo kaip gyvybingas memas, rezonavęs įvairių tapatybių socialiniuose tinkluose ir sugebėjęs plačiai paskleisti judėjimo pranešimus.

Reikia pastebėti, kad atskiros judėjimo klikos turėjo ryškesnes vienijančias tapatybes ir teikė daugiau dėmesio judėjimo tapatybės konstravimui praktikuojant komunai būdingas praktikas. Taigi žiūrint į konkretų judėjimą kaip į daugialypės tapatybės populistinį darinį tapatybė veikė ir kaip atskiriantis veiksnys. Bendros tapatybės konstravimo praktikos šį darinį galėjo paveikti destruktiviai, nes taip buvo išryškunami skirtumai tarp atskirų judėjimo klikų, o tai galėjo užkirsti kelią stipresnių ryšių užsimezgimui ir resursų keitimuisi tarp jų. Kita vertus tokios praktikos konsolidavo atskiras klikas ir sustiprino jų motyvus mobilizacijai ir veiksmui. Šios klikos įgavo ties ryškia tapatybe mobilizuoto judėjimo bruožų.

Tyrimas atskleidė ir profesinės bei politinės tapatybės pasireiškimą judėjime. Judėjime veikė panašia problematika besidomintys intelektualai ir tai buvo vienu iš juos vienijančių aspektų. Vieno respondentų žodžiais tariant:

„Svarbus atpažinimo momentas - kai tu supranti, kad tavo fantazijos nėra vien tavo stalčiaus dalykas, o staiga atpažįsti, kad tai yra kažkas, kas vyksta iš tiesų. [...] Kai atskirų žmonių tapatybės būna tokie nesusiekiantys indai, tai yra viena, o kai tai gimdo „tikrovės atsaką“ [...] tai yra visai kas kita...“ (ištrauka iš interviu).

Dauguma respondentų išskyrė ir kairias politines pažiūras kaip judėjimo dalyvius vienijanti veiksnį. Tačiau tyrimas taip pat parodė, kad tai nebuvo vienintelė politinė tapatybė, egzistavusi judėjimo rėmuose.

6.3.2 Oponentas

Išskirti oponentą buvo kur kas lengviau, nes respondentų pateikiami situacijos aiškinimai šiuo klausimu labai sutapo. Tačiau ir čia egzistuoja keli sluoksniai. Kadangi mobilizacija vyko ties konkrečiu atveju – kino teatro uždarymu – tai oponentu labai aiškiai tapo bendrovė VP Market, kuri privatizavo kino teatrą ir ruošėsi jį uždaryti. Kaip judėjimo oponentą respondentai išskyrė ir savivaldybę, judėjimo dalyvių nuomone, atstovavusią labiau privatų nei viešą interesą. Ši korporacijų ir vietinės valdžios samplaika buvo įvardijama kaip „korporatyvus fašizmas“. Taigi galima išskirti ir dar vieną sluoksnį – dalis judėjimo dalyvių bandė įvesti gilesnę refleksiją oponento klausimu ir oponentu matė neoliberalizmą plačiaja prasme ir miestiečių santykį su savivalda. Visa tai galų gale buvo susiejama su poveikiu viešajai erdvei.

Dalis judėjimo dalyvių, kurie situaciją daugiau matė kaip interesų konfliktą ir tikėjo padėties sprendimu pasinaudojant tradicinės interesų politikos priemonėmis, laikėsi nuosaikesnės pozicijos. Tarp tokių dalyvių buvo mėginimu judėjimo oponentu įvardinti interesų grupės, kurios, anot jų, nesužadino svarbaus vaidmens išsaugant kino teatrą. Jie teigė, kad konkretus oponentas (VP Market) buvo perdėm demonizuojamas. Šis demonizavimas gali būti paaiškintas poreikiu judėjimo pranešimą paskleisti už judėjimo socialinio tinklo ribų. Tokiam tikslui, kuriam pasiekti svarbus žiniasklaidos dėmesys, reikalingas gilus situacijos moralizavimas ir emocijų elementų įvedimas (della Porta ir Diani, 2006). Oponento demonizavimas gali būti susietas ir su atskirų dalyvių nesugebėjimu išvelgti gilesnių konflikto priežasčių. Taigi oponentas konkrečiu atveju suveikė kaip svarbus mobilizacinis veiksnys. Jo reikšmę rodo ir dalinis judėjimo pakrikimas tuo momentu, kai kino teatras buvo parduotas rinkoje nežinomai ofšorinei bendrovei. Galima sakyti, kad tuo metu judėjimas prarado galimybę to, ką Naomi Klein vadina semiotiniu robinhudizmu – atakuoti realią balansinę vertę turintį bendrovės įvaizdį, taip oponentui sukelti nuostolius ir pasinaudojant jo logika siekti savo tikslų.

Apibendrinant nagrinėjamo atvejo atitikimą socialinio judėjimo apibrėžimui kyla klausimas ar atvejį galima nagrinėti kaip tam tikros tapatybės vienijamą judėjimą, ar jis pasireiškė tik kaip paskiri, socialiniams judėjimams būdingi ritualai. Pomodernioj eroj judėjimas gali būti vienijamas ir dalinės tapatybės. Tai, kad respondentai sutiko egzistuojant dalinę judėjimo tapatybę, nors ir negalėdami jos įvardinti, leidžia daryti išvadą, kad nagrinėjamas atvejis gali būti patalpintas kažkur tarp griežtų koalicijos bei socialinio judėjimo ribų. Tokią poziciją galima suvokti kaip vieną pradinių besivystančio socialinio judėjimo etapų. Kita vertus atskiros šiame tinkle veikusios klikos pasižymėjo grynais socialinio judėjimo bruožais – tiek ryškesne bendra tapatybe, tiek aiškiai išreikštu oponentu ir išvystytu neformaliu tinklu. Suvokiant oponento reikšmę mobilizacijai galima teigti, kad nagrinėjamo judėjimo ar atskirų jo dalyvių aktyvumui didelę reikšmę turės tai, kiek bus sugebama įvesti gilesnį opozicijos suvokimą, nesusiejantį judėjimo veiklos su konkrečiu oponentu ar situacija.

6.4 Struktūra

Kaip parodė tyrimas, judėjimas atsirado ties tuo pačiu įvykiu apsijungus kelioms nepriklausomoms iniciatyvoms, kurios buvo inspiruotos atskirų socialinių tinklų. Šie tinklai skyrėsi tiek savo resursais, tiek judėjimo vystymo strategijomis. Vieni jų aprūpino judėjimą materialiniais resursais ir užtikrino fizinės erdvės išlaikymą, kiti buvo labiau žmogiškųjų resursų tiekėjais. Šioje sąveikoje buvo sukurta atviro kodo principu vystoma erdvė, kurioje buvo sudaromos galimybės pasireikšti nepriklausomoms iniciatyvoms, atitinkančioms bendrą judėjimo sąmonę. Tiek reali tiek virtuali erdvė, kurioje veikė judėjimas, tapo judėjimo koordinavimo ir laisvų žmogiškųjų resursų mobilizacijos vieta. Čia buvo įvykdyta daugiau nei penkiasdešimt įvairaus pobūdžio įvykių, kuriuos inspiravo virš dvidešimties organizacijų, neformalių darinių ar pavienių asmenų. Ši erdvė nebuvo viską integruojanti – atskiros judėjimo dalys veikė ir kitose erdvėse.

Naujienu grupės stebėjimas parodė, kad nepaisant atskirų dalyvių aktyvumo, tiek programuotojo, tiek iešmininko funkcijos nebuvo koncentruotos atskiruose mazguose, bet buvo pasklidusios po atskirus veikėjus ir kito laike. Naujienu grupės stebėjimas ir kokybiniai interviu parodė, kad judėjimas veikė kaip į bendrą tinklą apjungtos atskiros klikos. Ryšių glaudumas klikų viduje buvo stipresnis už tuos, kurie jungė atskiras klikas. Ryšiai, jungiantys atskiras klikas, susikūrė protesto metu. Taigi policentrišką, ryšiais nesusietą struktūrą keitė policentriška ryšiais apjungta struktūra, kurią galima vadinti socialiniu judėjimu.

Remiantis tyrimo duomenimis sunku spręsti ar judėjimas veikė kaip pasklidęs tinklas, ar tai buvo žvaigždės tipo tinklas. Žvaigždės branduolio rolę galima būtų priskirti judėjimo fizinei erdvei daugiausiai įtakos turėjusiai bei materialiais resursais judėjimą didžia dalimi aprūpinusiai klikai. Kita vertus ši klika, nepaisant jos įtakos judėjimui, sąmoningai vengė judėjimo centriškumo. Buvo puoselėjama bendros judėjimo sąmonės, vadinamos „psyche“, konstravimo idėja, kuri turėjo veikti kaip viso judėjimo ideologinė programa ir atlikti savireguliaciją. Tinkle veikė atskiri programuotojai, kurie prisidėjo prie šios bendros sąmonės kūrimo.

Vienus svarbiausių tinklo programos testų galima buvo stebėti naujienų grupėje, kai joje pasirodė radikalūs vieno naujienų grupės dalyvių pranešimai, pasisakantys prieš grupės veiklą. Šie pranešimai gavo gausų gynybinį atsaką, tačiau bendruomenė nesiūlė atjungti šio dalyvio iš naujienų grupės. Jis buvo kviestas į diskusiją realioje erdvėje, bet šiuo kvietimu nepasinaudojo. Po kiek laiko pasikartojus panašaus pobūdžio žinutėms jis buvo atjungtas, tačiau naujienų grupės moderatoriaus, o ne bendruomenės iniciatyva. Asmeninis laiškas su atjungimo motyvais buvo išviešintas, tačiau didesnių diskusijų nesukėlė. Iš pažiūros šis incidentas tai tipinis tinklo logikai oponuojančio mazgo eliminavimo pavyzdys, kuris įrodo, kad nagrinėjamas socialinis darinys turėjo bendrą programą ir dėl to galėtų būti vadinamas tinklu. Tačiau galima diskutuoti kiek konkrečiu atveju eliminavimas buvo grupės, o kiek jos moderatoriaus sprendimas. Šis atvejis nebuvo vienintelis – gerokai vėliau vienas narių laiške išdėstė savo pažiūras ir prašė atjungti jį nuo grupės, jeigu šios pažiūros prieštarauja grupės pažiūroms. Į tokį veiksma buvo sureaguota – dalyvis buvo kviestas į diskusiją, jam siūloma pasilikti grupės nariu. Naujienų grupėje būta ir daug tylios dinamikos – kai atskiri grupės nariai palikdavo grupę be konflikto, tiesiog išsiregistruodami iš grupės.

Visas darinys neveikė kaip kokio nors tipo hierarchinė struktūra. Įdomu tai, kad atskiri respondentai nurodė tai kaip judėjimo efektyvumo arba neefektyvumo priežastį. Galima daryti hipotezę, kad judėjimo efektyvumo suvokimas priklauso nuo skirtingo judėjimo tikslų įvardijimo. Efektyvumas nėra suvokiamas racionaliai, bet yra apspręstas to, kokias reikšmes atskiri dalyviai priskiria judėjimui. Atskirais momentais judėjime buvo siūlomi įvairūs veiklos institucionalizavimo ar griežtesnės struktūros įvedimo scenarijai, bet jie nebuvo palaikyti.

Tyrimas parodė, kad atskiros judėjimo klikos skirtingai suvokė kaip turėtų būti formuojama judėjimo sąmonė, jos vadovavosi skirtingomis judėjimo vystymosi strategijomis ir tai galų gale išvirto į konfliktą, pasireiškusį per skirtingą bendros erdvės, kurioje veikė visi judėjimo dalyviai, organizavimą. Vienas siūlomų judėjimo vystymo scenarijų buvo pasitelkti bendros tapatybės konstravimą, dalį judėjimo veiklos nukreipiant į save patį. Kitas scenarijus labiau koncentravosi į konkrečius protesto veiksmus – judėjimo veiksmus nukreiptus į išorę, judėjimo sąmonės raidą paliekant savięgai. Ši priešprieša, kuri laiką veikusi sinergiškai, vėliau išvirto į konfliktą.

Atskiri tinkle egzistavę dariniai skyrėsi savo struktūra – tyrimo metu surinkti duomenys leidžia išskirti žvaigždės bei pasklidusio tinklo tipus ir netgi plokščias hierarchijas. Kita vertus šie tipai dažniausiai neveikia kaip grynų formos. Taip buvo ir šiuo atveju – stiprėjant aktyvistų tarpusavio ryšiams tiek bendra judėjimo struktūra tiek atskirų tinklo dalių struktūros linko nuo centriškesnių formų pasklidusio tinklo struktūros link. Tačiau respondentai tarp atskirų tinklo dalių naujai sukurtus ryšius vertino kaip nestiprius. Kalbant apie atskiras tinklo dalis bei visą tinklą siejusių ryšių pobūdį galima išskirti tiek asmeninius tiek netiesioginius ryšius. Atskirose tinklo dalyse vyravo asmeniniai ryšiai, bet respondentai taip pat išskyrė, daugumą judėjimo dalyvių siejusius netiesioginius ryšius – dauguma dalyvių buvo siejami veiklos bendrame socialiniame kontekste. Tokie netiesioginiai ryšiai kai kuriais atvejais judėjimo mobilizacijos metu išvirto į asmenines pažintis. Respondentai išskyrė gebėjimą megzti ryšius, kaip svarbią judėjimo branduolį sudariusių asmenų savybę.

Apibendrinant galima teigti, kad nagrinėjamu mobilizacijos atveju buvo sukurtas kokybiškai naujas tinklas, apjungęs prieš tai egzistavusius socialinius tinklus ir sustiprinęs įvairaus tipo ir pobūdžio juos vienijančius ryšius. Mobilizacijos metu buvo sukurta ir visiškai naujų ryšių. Šis naujas tinklas galėtų būti įvardintas kaip struktūra, egzistuojanti tarp gryno žvaigždės tipo tinklo ir pasklidusio tinklo tipo.

6.5 Naujųjų medijų įtaka judėjimui

Kadangi judėjimas ėmė mobilizuotis dar prieš įsikuriant realioje erdvėje ir neturėjo pastovios būstinės, jis buvo labai priklausomas nuo sąveikų virtualioje erdvėje. Respondentai visų pirma išskyrė poveikį logistiniams susitarimams, kurie be naujųjų medijų būtų buvę kur kas sudėtingesni. Informacijos sklaida buvo kur kas greitesnė, pigesnė ir apėmė platesnes publikas, nei tai būna tokiais atvejais pasitelkus tradicines priemones. Naujienų grupę prenumeravo kitos naujienų grupės, informacinius pranešimus atskiri naujienų grupės nariai paskleisdavo per savo socialinius tinklus, tad pranešimai sklido kur kas toliau už naujienų grupės ribų. Naujienų grupė veikė kaip koordinacinė erdvė, kurioje buvo ieškoma resursų atskirų projektų įgyvendinimui, pratęsimos realios erdvės sąveikos.

Be šių naujųjų medijų poveikių respondentai išskyrė galimybę padidinti sąveikų greitį, veikti nutolus erdvėje. Kai kurie naujienų grupės dalyviai mobilizacijos metu buvo užsienyje todėl prie judėjimo galėjo prisijungti tik sąveikaudami virtualioje erdvėje. Įdomu tai, kad tokie dalyviai pateikia kitokią judėjimo eigos apibrėžimą, išskiria skirtingus dalyvius, kaip pagrindinius - jų turimas judėjimo vaizdas buvo priklausomas nuo medijuotos komunikacijos. Ši vaizdą įtakojo ne tik naujienų grupės žinutės, bet ir judėjimo svetainėje pasirodančios įvykių ataskaitos – tiek vizualia tiek tekstine forma. Nepaisant

medijuoto santykio su judėjimu dalis tokių veikėjų suveikė kaip tinklo programuotojai ar iešmininkai – taigi atliko svarbias tinklo mazgams būdingas funkcijas. Medijuota komunikacija buvo svarbi ir bendraujant su užsienio partneriais, kurie tiesioginiais ryšiais nėra susiję su realia protesto erdve.

Virtualios erdvės naudojimas paveikė bendros sąmonės kūrimą ir diskusijas judėjimo programos klausimais. Čia išsiskyrė dvi nuomonių grupės. Vieni respondentai ideologinio pobūdžio žinutes naujienų grupėje suvokė kaip labai svarbias ir prisidėjusias prie bendros sąmonės kūrimo. Atskiros žinutės čia tapdavo tarsi manifestais ir kadangi sąveika yra teksto forma, atsakas į juos turėjo būti argumentuotas. Respondentai sutiko su tuo, kad virtuali erdvė nėra visiškai laisva – rašantysis suvokia, kad jo žinutę skaitys virš 150ies žmonių, tad tai gali paveikti jo žinutės turinį ar sprendimą rašyti/nerašyti žinutę. Čia taip pat lengviau išryškėdavo kritiniai momentai.

Kita dalis respondentų diskusijas naujienų grupėje be jų sustiprinimo realioje erdvėje laikė bevaisėmis. Anot jų jos dažnai įgaudavo perdėm kritinį pobūdį. Buvo sutinkama, kad idėjos, kuriamos virtualioje erdvėje įgaudavo pavidalą realioje erdvėje, bet tik dėka solidarumo ir bendro sutarimo, kuris būtinas bendram veiksmui ir buvo pasiekiamas per sąveikas realioje erdvėje. Dalis respondentų virtualią erdvę suvokė kaip nepakankamai skaidrią, kurioje galimos manipuliacijos, nes neaiškios visų šioje erdvėje veikiančių dalyvių tapatybės ir ketinimai. Dėl šios priežasties ši erdvė buvo apibūdinta kaip netinkama solidarumui ir pasitikėjimui kurti. Kita vertus dalis naujienų grupės dalyvių suvokė naujienų grupę daugiau nei kaip tik informacinę erdvę, bet įvardijo ją kaip bendruomenę. Tačiau šis tyrimas neparodo, kiek toksai santykis susijęs su sąveika realioje erdvėje ir kiek su konkrečiu naujienų grupės tekstu turiniu.

Apibendrinant šiuos skirtingus komunikacijos virtualioje erdvėje įtakos vertinimus galima daryti hipotezę, kad virtualioje erdvėje mažesnį poveikį turi atskirų dalyvių charizma, kuri sąveikaujant realioje erdvėje gali veikti sąveikos turinį. Todėl virtuali erdvė labiau tinkama lygiaverčio dalyvavimo ideologinėms diskusijoms, čia lengviau išryškėja ideologiniai prieštaravimai, diskusiniai klausimai. Tuo tarpu reali erdvė išlieka svarbi solidarumo kūrimui ir bendrų projektų įgyvendinimui.

Taigi tyrimas parodė, kad naujosios medijos įtakojo judėjimo dalyvių sąveikos turinį. Konkrečiu atveju naujų medijų naudojimas tapo ir filtru nuo judėjimo atsiejančiu už skaitmeninės atskirties ribų esančius dalyvius. Pirmuose judėjimo dalyvių susitikimuose buvo ir aktyvistų, nesinaudojančių Internetu. Nusprendus komunikaciją perkelti į virtualią erdvę tokie dalyviai nebuvo įtraukti ir vėliau judėjime nebedalyvavo. Taigi naujosios medijos suveikė ne tik kaip aktyvistus susiejančios, bet ir atsiejančios technologijos, apribojančios judėjimo pranešimų gavėjus specifine publika bei išskiriančius jų ideologinius prieštaravimus. Tie dalyviai, kurie nepatenka už skaitmeninės atskirties ribų, taip pat turėjo labai skirtingas galimybes veikti virtualioje erdvėje. Pasireiškė skirtingo perkrovos lygio problema – rečiau Internetu besinaudojantys dalyviai lėčiau seka ir reaguoja į sąveiką virtualioje erdvėje ir taip

didesnę galią įgauną daugiau laiko toje erdvėje praleidžiantys dalyviai. Šitaip atsiranda manipuliacijos galimybės bei realios ir virtualios erdvių neatitikimai.

Taigi sąveikos virtualioje ir realioje erdvėje buvo labai susijusios ir viena kitą papildančios. Virtuali erdvė kai kuriais atvejais tapo pirmo susitikimo ir ryšių užmezgimo vieta. Tokios erdvės panaudojimas prisidėjo prie judėjimo policentriškumo, buvo apjungiami skirtingose socialinėse erdvėse veikiančios aktyvistai. Taip judėjimas mobilizavo didesnę žmonių. Virtualios erdvės egzistavimas ženkliai įtakojo judėjimo pobūdį ir struktūrą. Tyrimas parodė, kad be sąveikų virtualioje erdvėje grupė nebūtų galėjusi labiau išsiplėsti, ji būtų labiau apibrėžta atskirų socialinių tinklų rėmuose, nebūtų apjungti erdvėje nutolę dalyviai, judėjimas būtų priklausomas nuo susitikimų realioje erdvėje, o tai dar labiau sumažintų dalyvių kiekį bei apribotų spontaniškumą ir sąveikų greitį. Tokia grupė galėtų išlikti tik kaip solidarumo siejama komuna, jos nariai būtų susieti stipriais ryšiais, kuriems sukerti reiktų daug laiko.

Tyrimas parodė, kad be akivaizdaus instrumentinio poveikio, palengvinusio taktinius judėjimo dalyvių veiksmus, komunikacija naujosiomis medijomis turėjo įtakos ir judėjimo struktūrai. Be šios komunikacijos būtų neįmanomas tokios struktūros, kokia buvo stebima konkrečiu atveju, egzistavimas. Tinklo struktūra neturėtų būti siejama vien tik su naujųjų medijų naudojimu. Kaip parodė tyrimas, judėjimas turėjo progų įgauti labiau institucionalizuotą formą. Tad tinklo struktūrai išlaikyti buvo svarbūs patys principai, kuriais vadovaujantis buvo buriamas judėjimas. Nepaisant virtualios erdvės svarbos kuriant pasklidusio tinklo struktūros judėjimą, sąveikos realioje erdvėje išliko labai svarbios. Galų gale reali erdvė ir buvo ta, kurios pokyčių siekė judėjimo dalyviai.

Dauguma tyrimo rezultatų sutampa su kitose šalyse atliktų panašių tyrimų rezultatais. Nepaisant to tyrimas atskleidė ir tai, kad socialinių judėjimų struktūrą gali įtakoti ir tam tikri struktūriniai bei kultūriniai veiksniai, būdingi Lietuvai. Vienas tokių veiksnių - jau minėta skaitmeninės atskirties problema. Dalis respondentų nagrinėjamą atvejį lygino su savo patirtimis veikiant ar stebint judėjimus kitose šalyse. Kaip Lietuvai būdingi bruožai buvo išskiriami lyderio poreikis, vangus naujų ryšių mezgimas. Taip pat buvo išskirtas retas viešas savos pozicijos išsakymas, kuris taip pat gali būti vienas veiksnių, sustiprinančių virtualios erdvės įtaką. Buvo išskirtas ir klimatas, kaip veiksnys, sąlygojantis mobilizacinio veiksmo priklausomybę nuo tam tikros fizinės erdvės. Visi šie pastebėjimai, kaip ir bet kurie kiti bandymai įvardinti kultūrinius skirtumus, yra lyginamojo pobūdžio. Šio tyrimo tikslai ir metodologija neleidžia daryti šios tyrimo medžiagos apibendrinimų, tačiau ji gali tapti pagrindu ateities socialinių judėjimų tyrimų Lietuvoje hipotezėms.

IŠVADOS

Politinio aktyvizmo raidą ir socialinių judėjimų svarbą politiniame dalyvavime galima paaiškinti bendresniais pokyčiais postindustrinėse visuomenėse. Tinklai tampa pagrindinėmis socialinėmis struktūromis šiuolaikinėse visuomenėse, kurias siūloma vadinti tinklaveikos visuomenėmis (Castells, 1997). Internetas ir kitos naujosios medijos tapo tinklo struktūros infrastruktūra, kuri padėjo įveikti dideles komunikacijos ir informacijos apdorojimo apimtis, reikalingas didesnės apimties tinklui išlaikyti. Tai nulėmė tinklo struktūrų efektyvumą. Šiuo efektyvumu tinklai ėmė konkuruoti su hierarchinėmis institucijomis bei tarpusavyje. Visi šie pokyčiai galų gale atsispindi sumažėjusioje nacionalinių vyriausybių galioje, o tai paveikė ir politinio dalyvavimo procesus. Mažėjant dalyvavimui atstovaujamosios demokratijos institucijose išryškėjo kitos politinės saviraiškos formos tarp kurių ryškiausia - dalyvavimas socialiniuose judėjimuose. Pokyčiai visuomenėse keičia ir politinio aktyvizmo formas. Socialiniai judėjimai tampa įtakingi politinės arenos dalyviai šiuolaikinėse visuomenėse. Jie veikia kaip tinklo struktūros todėl jų vystymąsi labai paveikė naujųjų medijų plėtra.

Siekiant teoriškai paaiškinti kaip funkcionuoja socialiniai judėjimai ir kaip juos veikia naujųjų medijų panaudojimas šiame darbe buvo pasitelktos tinklo teorijos. Minėtų socialinių permainų kontekste tinklo teorijos tapo svarbiomis ir plačiai naudojamomis socialiniuose moksluose. Šias teorijas taikant socialinių judėjimų tyrimams išvengiama socialinių judėjimų teorijose egzistuojančių prieštaravimų, tuo pačiu panaudojant gausias šių teorijų teikiamas žinias apie socialinius judėjimus. Pasitelkus tinklo teorijas galima paaiškinti ir naujųjų medijų poveikį socialiniams judėjimams.

Šiame darbe nagrinėtas atvejis parodė, kad socialinis judėjimas veikia kaip atskiras klikas ar kitos struktūros socialinius darinius siejantis tinklas. Tačiau socialiniams judėjimams negali būti priskirtas vienas iš galimų tinklo struktūros tipų kaip tai buvo mėginama daryti šio tyrimo hipotezėje. Tyrimas parodė, kad socialinis judėjimas keičia savo struktūrą laike, prisitaikydamas prie egzistuojančios situacijos. Konkrečiu atveju judėjimo struktūra kito nuo centriškesnės, žvaigždės tipo tinklą primenančios, link policentrinės, pasklidusio tinklo tipą primenančios, struktūros. Taigi socialinis judėjimas nėra statiška struktūra - galima tirti jos kaitą išskiriant šios kaitos priežastis ar galimus judėjimo vystymosi ciklus. Socialinio judėjimo struktūra labai susijusi su judėjimo gebėjimu efektyviai panaudoti ribotus vidinius resursus ir taip konkuruoti su hierarchinėmis struktūromis arba kitais tinklais. Socialinio judėjimo galia pasklidusi po visą tinklą atskirais momentais sustiprėjęs skirtingų tinklo mazgų svarbai. Toks galios pasklidimas yra svarbi socialinio judėjimo gyvybingumo priežastis. Netekęs vieno mazgų judėjimo tinklas

nesunkiai adaptuoja savo struktūrą. Tinklas taip pat gali pats išstumti mazgą, jeigu šis prieštarauja tinklo programai.

Tyrimas parodė, kad socialinio judėjimo tinklas yra susijęs su jau prieš mobilizaciją veiksmui egzistavusiais socialiniais tinklais. Atskiros judėjimo tinkle veikusios klikos buvo susietos stipriais asmeniniais ryšiais. Šias klikas į judėjimo tinklą jungė silpnesni netiesioginiai - veikimo bendroje socialinėje veikloje – ryšiai. Dauguma tokių ryšių atsirado mobilizacijos metu. Tyrimas parodė, kad nagrinėtas judėjimas nebūtų galėjęs egzistuoti be komunikacijos naujosiomis medijomis. Ši komunikacija apjungė atskiras, tarpusavyje stipresniais ryšiais nesusietas grupes į bendrą judėjimo tinklą. Tai parodo, kad komunikacija naujosiomis medijomis leidžia atsirasti naujiems judėjimams palaikydama judėjimų tinklo struktūrą.

Šis tyrimas leidžia išskirti du gana skirtingus komunikacijos naujosiomis medijomis poveikius socialiniam judėjimui. Visų pirma ji paveikė judėjimą instrumentiškai – ši komunikacija palengvino judėjimo dalyvių logistinius susitarimus, informacijos sklaidą, aktyvistų koordinaciją, padidino sąveikų greitį bei galimybę įsijungti į judėjimą nutolus erdvėje.

Kitas svarbus medijuotos komunikacijos poveikis galėtų būti pavadintas simboliniu. Jis pasireiškė per šios komunikacijos įtaką bendros judėjimo sąmonės kūrimui bei diskusijas judėjimo ideologiniais klausimais. Komunikacija virtualioje erdvėje veikia judėjimo dalyvių bendros tapatybės konstravimo procesus, judėjimo ideologinės programos formavimą. Tyrimas parodė, kad virtuali erdvė yra tinkama lygiaverčio dalyvavimo diskusijoms vystyti, jose lengviau išryškėja radikalesnės nuomonės ir kritiniai požiūriai. Tyrimo rezultatai leidžia kelti hipotezę, kad virtualioje erdvėje mažesnį poveikį turi atskirų dalyvių charizma, kuri sąveikaujant realioje erdvėje veikia sąveikos turinį. Visa tai galų gale turi poveikio ir socialinio judėjimo struktūrai. Tyrimas parodė, kad sąveikos virtualioje erdvėje prisidėjo prie judėjimo policentriškumo. Tačiau sąveikos virtualioje ir realioje erdvėje buvo labai glaudžiai susijusios. Be sąveikų realioje erdvėje būtų buvę sunku vystyti kolektyviniam veiksmui būtina solidarumą ir bendrą sutarimą.

Taigi tyrimo hipotezė buvo patvirtinta tik iš dalies, su svarbiomis, čia pristatytomis išlygomis. Tyrimas taip pat parodė, kad naujosios medijos pačios savaime nėra pakankama prielaida naujiems tinklams kurtis. Svarbus yra pačių dalyvių polinkis kurti tinklo struktūras. Naujųjų medijų paplitimas gali tapti viena iš naujų socialinių judėjimų atsiradimo priežasčių, bet tai turi būti lydima aktyvaus socialinio kapitalo vystymu – naujų socialinių ryšių mezgimu bei vienijančių tapatybių kūrimu.

Šio tyrimo metodas – atvejo tyrimas – turi tam tikrų apribojimų apibendrintai taikant tyrimo rezultatus. Kaip ir kiti atvejo tyrimai, taip ir šis, nebuvo atliekamas tam, kad būtų sukurtos kažkokios bendros, statistiniu patikimumu pasižyminčios žinios. Šis tyrimas buvo atliktas teorinei srities plėtrai patikrinant jau egzistuojančių teorijų patikimumą aiškinant Lietuvos socialiniame kontekste susiformavusį

atvejį. Tyrimo eiga ir rezultatai rodo, kad šių teorijų taikymas pasiteisino – kitų šalių socialiniame kontekste sukurtos teorijos buvo naudingos aiškinant viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimą Vilniuje. Šio tyrimo rezultatai iš esmės sutampa su panašių tyrimų, atliktų kitose šalyse, rezultatais. Tačiau šis atvejis nėra labai būdingas Lietuvos socialiniam kontekstui – būtų sunku surasti labai daug panašaus pobūdžio atvejų. Todėl vargu ar galima būtų šio tyrimo žinias taikyti aiškinant daugumą kitų kolektyvinės mobilizacijos atvejų Lietuvoje. Tai jokių būdu nesumenkina šio tyrimo vertės. Priešingai – lyginamasis šio atvejo dalyvių tyrimas galėtų atskleisti kokios struktūrinės ar kultūrinės priežastys slypi po dalyvių motyvacija dalyvauti tokio pobūdžio Lietuvai nebūdingose politinės saviraiškos formose. Tyrimo duomenys taip pat duoda pagrindo teigti, kad nagrinėjamą socialinį judėjimą įtakojo struktūriniai bei kultūriniai veiksniai, būdingi Lietuvos visuomenei. Tokias įtakas taip pat galėtų atskleisti atvejo lyginimas su panašiais miesto aktyvizmo atvejais kitose šalyse. Šios žinios būtų labai svarbios aiškinant tokių politinio aktyvizmo formų raidos perspektyvas Lietuvoje.

Yra dar vienas būdas, kaip tolesnis šio atvejo tyrimas galėtų prisidėti kuriant naujas žinias apie socialinius judėjimus ir naujųjų medių poveikį jiems. Tyrimo metu judėjime nustatytos skirtingu aktyvumu virtualioje ir realioje erdvėje pasižymėjusių aktyvistų grupės. Išaiškėjo, kad šie aktyvistai skirtingai vertina judėjimo programą, svarbiausius dalyvius. Šių grupių lyginamasis tyrimas galėtų suteikti daugiau bendresnių teorinių žinių apie naujųjų medių poveikį socialiniams judėjimams.

Šio tyrimo rezultatai taip pat gali būti naudojami tolimesniam viešųjų erdvių išsaugojimo judėjimo Vilniuje tyrimui. Visų pirma šis atvejis galėtų būti analizuojamas mikro lygiu - identifikuojant tapatybes, kurios buvo aktyvios konkrečios mobilizacijos metu. Kitas galimas tyrimo objektas tai judėjimo ideologinė programa, kuri šiame tyrime atsiskleidė tik fragmentiškai. Toks tyrimas leistų susieti judėjimą su Lietuvos socialine ir politine aplinka bei atskleistų marginalizuotas tapatybes bei socialines įtampas, kurias kuria miesto plėtra. Tačiau šiems pjūviams atlikti būtini kiti metodai bei papildomi teoriniai pagrindai, kurie liko už šio darbo ribų.

Šios ir kitos darbo išvalgos gali būti vaisingai pritaikytos socialinių judėjimų tyrimams. Jos taip pat gali būti sėkmingai panaudotos ir praktikoje – tiek bandant paaiškinti socialinę realybę, tiek ją ir kuriant.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. ANSELL Christopher. (2003) *Community Embeddedness and Collaborative Governance in the San Francisco Bay Area Environmental Movement*. Iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. 1st ed, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 299-319, ISBN 0-19-925178-9.
2. ARQUILLA John, RONFELDT David. (2001) *The Advent of Netwar (Revisited)*. Iš Arquilla, John and Ronfeldt, David (Eds.). *Networks and Netwars*. 1st ed, Santa Monica, CA: Rand, 2001. ISBN 0-83-303030-2.
3. BENNETT W. Lance. (2003) *New Media Power: The Internet and Global Activism*. Iš *Contesting media power*, Edited by Nick Couldry and James Curran, 1st ed, Rowman and Littlefield, 2003, ISBN 0-7425-2385-3.
4. BERRY D. M. (2004) *Internet research: privacy, ethics and alienation: an open source approach*, Internet Research vol.14, Nr.4, Emerald Group Publishing Limited, 2004, p:323-332, ISSN 1066-2243.
5. BEVINGTON Douglas, DIXON Chris. (2005) *Movement-relevant Theory: Rethinking Social Movement Scholarship and Activism*. Social Movement Studies, Vol.4, No.3. p. 2005. 185-208, ISSN: 1474-2837.s
6. BLEE Kathleen M, TAYLOR Verta. (2002) *Semi-Structured Interviewing in Social Movement Research*. Iš KLANDERMANS Bert, STAGGENBORG Suzanne (ed.). *Methods of Social Movement Research*. 1st ed. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002. p.92-117. ISBN 0-8166-3595-1.
7. BOLTER, Jay David, GRUSIN Richard. (2000) *Remediation: understanding new media*. 2nd ed. MIT Press, 2000, ISBN 0-262-02452-7.
8. BURNETT Gary, CHUDOBA Katherine M., DICKEY Michael H., KAZMER Michelle M. (2003) *Inscription and interpretation of text: a cultural hermeneutic examination of virtual community*. [Interaktyvus] Information Research Vol. 9 No. 4, paper 164, October 2003. [žiūrėta 2006 m. balandžio 9 d.]. Prieiga Internetu: <http://InformationR.net/ir/9-1/paper162.html>.
9. CALABRESE Andrew. (2004) *Virtual nonviolence? Civil disobedience and political violence in the information age*. The journal of policy, regulation and strategy for telecommunications, Volume 6, Number 5, May 2004, Emerald Group Publishing Ltd, pp. 326-338, ISSN 1463-6697.

10. CARROLL William K. and HACKETT Robert A. (2006) *Democratic media activism through the lens of social movement theory*. Media, Culture & Society, Vol. 28(1), London: Sage Publications, 2006, p.83-104, ISSN: 0163-4437.
11. CASTELLS Manuel, (2000) *Materials for an exploratory theory of the network society*. British Journal of Sociology. Special Millennium Issue. Volume 51 No. 1 January/March 2000, p.5-24, ISSN: 0007-1315.
12. CASTELLS Manuel, (2004) *Informationalism, networks, and the network society: a theoretical blueprint*. Iš CASTELLS Manuel (ed.). *The network society: a cross-cultural perspective*. 1st ed. Northampton, MA: Edward Elgar, 2004, 448p, ISBN 1-843-76505-5.
13. CASTELLS Manuel, (2005) *Tinklaveikos visuomenės raida. Informacijos amžius: Ekonomika, visuomenė ir kultūra*. I tomas/ 1 verst. leid. – Kaunas.: Poligrafija ir informatika, 2005, 536p. ISBN: 9986-850-52-5.
14. CASTELLS Manuel. (1997) *The Information Age. Vol II: The Power of Identity*. 1st ed. Oxford/Cambridge, MA: Blackwell Publishers, 1997. ISBN 1-55786-873-5.
15. CLARK John D, THEMUDO Nuno S. (2006) *Linking the Web and the Street: Internet-Based “Dotcauses“ and the “Anti-Globalization“ Movement*. World Development Vol. 34, No.1, p.50-74, 2006, ISSN: 0305-7500.
16. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; red. kol.: St. Keinys (vyr. red.) ir kt. – 4-asis leid. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000. – XXIV, 967 p., ISBN: 5-420-01242-1.
17. della PORTA Donatella, DIANI Marioo. (2006) *Social Movements: An Introduction*. 2nd Ed. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, 345 p. ISBN-10: 1-4051-0282-9.
18. della PORTA Donatella, MOSCA Lorenzo. (2005) *Global-net for Global Movements? A Network of Networks for a Movement of Movements*. Journal of Public Policy. Vol. 25 (1), p. 165-190, 2005, Cambridge University Press, ISSN: 0143-8140.
19. della PORTA, Donatella. (2005) *Making the polis: Social Forums and Democracy in the Global Justice Movement*. Mobilization, 2005, vol 10, Nr.1, pp. 73-94.
20. DENNING Dorothy E. (2001) *Activism, Hactivism, and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*. Iš Arquilla, John and Ronfeldt, David (Eds.). *Networks and Netwars*. 1st ed, Santa Monica, CA: Rand, 2001. ISBN 0-83-303030-2.
21. DIANI Mario, Bison Ivano. (2004) *Organizations, coalitions and movements*. Theory and Society. Vol. 33(1). Kluwer Academic Publishers. 2004. p.281-309, ISSN: 0304-2421.

22. DIANI Mario. (2000) *Social Movement Networks – Virtual and Real*. Information, Communication & Society. Taylor and Francis group, Vol. 3 (3), 2000. p.386-401, ISSN: 1369-1180.
23. DIANI Mario. (2002) *Network Analysis*. Iš KLANDERMANS Bert, STAGGENBORG Suzanne (ed.) *Methods of Social Movement Research*. 1st ed. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002. p.173-200. ISBN 0-8166-3595-1.
24. DIANI Mario. (2003a) *Introduction: Social Movements, Contentious Actions, and Social Networks: 'From Metaphor to Substance'?*. Iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 1st ed, p. 1-20, ISBN 0-19-925178-9.
25. DIANI Mario. (2003b) *'Leaders' or Brokers? Positions and Influence in Social Movement Networks*. Iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 1st ed, p. 299-319, ISBN 0-19-925178-9.
26. DIANI Mario. (2003c) *Networks and Social Movements: A Research Programme*. Iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 1st ed, p. 299-319, ISBN 0-19-925178-9.
27. EDELMAN Marc. (2001) *Social movements: Changing Paradigms and Forms of Politics*. Annual Review of Anthropology, 2001, Vol.30: p. 285-317, ISSN: 0084-6570.
28. GALLOWAY Alexander R. (2004) *Protocol: How control exists after decentralization*. 1st ed. MIT Press, 2004. 248p. ISBN 0-262-07247-5.
29. KARDELIS Kęstutis.(2002) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex, 2002. - 400p. ISBN 9986-948-65-7.
30. LANGMAN Lauren. (2005) *From Virtual Public Spheres to Global Justice: A Critical Theory of Internetworked Social Movements*. Sociological Theory Vol. 23(1), p.42-74, American Sociological Association: March 2005, ISSN: 0735-2751.
31. LICHTERMAN Paul. (2002) *Seeing Structure Happen: Theory-Driven Participant Observation*. Iš KLANDERMANS Bert, STAGGENBORG Suzanne (ed.). *Methods of Social Movement Research*. 1st ed. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002. p.118-145. ISBN 0-8166-3595-1.
32. LISTER Martin et al. (2003) *New media: a critical introduction*, London:Routledge, 2003, ISBN 0-41522-377-6.

33. LITTLEJOHN S. (1989) *Theories of Human Communication*. Belmont, CA: Wadsworth Inc., 1989, ISBN 0-53416-134-0.
34. McADAM Doug. (2003) *Beyond Structural Analysis: Toward a More Dynamic Understanding of Social Movements*. Iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. 1st ed, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 281-298, ISBN 0-19-925178-9.
35. McCARTHY John D, ZALD Mayer N. (1977) *Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory*. The American Journal of Sociology, Vol. 82, No. 6. University of Chicago Press. 1977. p. 1212-1241, ISSN: 0002-9602.
36. NOELLE-NEUMANN E. (1986) *The Spiral of Silence. Public Opinion – Our Social Skin*. The University of Chicago press, London, 1st ed. 1986, ISBN 0-22658-93-1.
37. NORRIS Pippa. (2002) *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, 1st ed. Cambridge Univ Press, 2002, 304p, ISBN 0-52101-053-5.
38. NORRIS Pippa. (2005) *Political activism: New challenges, new opportunities*. Iš Oxford Handbook of Comparative Politics. Edited by Carles Boix and Susan Stokes, 1st ed. Oxford University Press, 2005.
39. PASSY Florence, GIUGNI Marco. (2001) *Social Networks and Individual Perceptions: Explaining Differential Participation in Social Movements in Social Movements*. Sociological Forum Vol.16, No.1, Plenum Publishing Corporation, 2001, p.123-153, ISSN: 08848971.
40. PASSY Florence. (2003) *Social Networks Matter. But How?* Iš DIANI Mario ir McADAM Doug (ed.) *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 1st ed, p. 21-48, ISBN 0-19-925178-9.
41. PATTON, Michael Quin. (1990) *Qualitative evaluation and research methods*. 2nd edition. Sage publications 1990 London. p.532. ISBN 0-8039-3779-2.
42. PAULAUSKAS, Kęstutis. (2004) *Šiuolaikiniai socialiniai judėjimai*. Politologija Nr. 36 (4), p.110-134, Vilniaus Universiteto leidykla, 2004, ISSN 1392-1681.
43. POLLETTA Francesca.(1999) *Snarls, Quacks, and Quarrels: Culture and Structure in Political Process Theory*. Sociological Forum, Vol. 14, No.1 Springer. March 1999, p.63-70, ISSN: 0884-8971.
44. RINKEVIČIUS, Leonardas. (2001) Attitudes and values of the Lithuanian Green Movement in the period of transition // *Filosofija. Sociologija*. Vilnius : Lietuvos mokslų akademijos leidykla. ISSN 0235-7186. 2001, nr. 1, p. 72-79.

45. RONFELDT David, MARTINEZ Armando. (1997) *A comment on the Zapatista "NETWAR"*. Iš ARQUILLA, John and RONFELDT, David (Eds.) *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*. 1st ed, Santa Monica, CA: Rand, 1997, ISBN 0-83302-514-7.
46. SNOW David A., TROM Danny. (2002) *The Case Study and the Study of Social Movements*. Iš KLANDERMANS Bert, STAGGENBORG Suzanne (ed.). *Methods of Social Movement Research*. 1st ed. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002. p.146-172, ISBN 0-8166-3595-1.
47. STEVENSON William B, GREENBERG Danna. (2000) *Agency and social networks*. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 45, No.4. Cornell University: 2000, p.651-678, ISSN: 0001-8392.

PRIEDAI

1 Priedas. Stebėjimo kodų lentelė

Kodavimas	Apibrėžimas
Tekstas žymimas geltona spalva	Atliekami tinklo programuotojui būdingi veiksmai. Tinklo programuotojas - tai veikėjas, nustatantis tinklo ideologinę programą. Tinklo programos sudaro idėjos, vizijos ir projektai, kuriuos skleidžia programuotojai.
Tekstas žymimas mėlyna spalva	Atliekami tinklo iešmininkui būdingi veiksmai. Iešmininkas – veikėjas jungiantis taškus tarp strateginių tinklų, jis apsprendžia skirtingų tinklų kooperaciją, aprūpina tinklus už tinklo ribų egzistuojančiais resursais.
Tekstas žymimas raudona spalva	Judėjimas apibūdinamas kaip kokio nors pobūdžio struktūra. Struktūra – žmonių organizaciniai susitarimai, kuriais jie įsitraukia į bendrą veiklą bei dalinasi galia ir resursais.
Tekstas žymimas žalia spalva	Diskusijos ir refleksijos naujienų grupės paskirties ir naudojimo klausimais.

2 Priedas. Interviu klausimynas

Respondentas _____ Strata _____

<Respondentas supažindinamas su tyrimu. Užtikrinamas teikiamos informacijos konfidencialumas, paprašoma leidimo įrašinėti interviu, paaiškinama, kad respondentas bet kada gali nutraukti interviu ar neatsakyti į klausimą, taip pat bet kada gali sustabdyti įrašą.>

1. <Apšildantys klausimai>. Trumpai papasakokite kokiomis aplinkybėmis ir kodėl prisijungėte prie „vilma“ naujienų grupės.

a) Kaip apibūdintumėte judėjimą „Už Lietuvą“?

2. <Tapatybė> Ar manote, kad judėjimo „Už Lietuvą“ narius vienija bendra tapatybė?

3. <Oponentas> Ar manote, kad judėjimas „Už Lietuvą“ turi išreikštus oponentus, kurių vertybės ir veiksmai prieštarauja grupės narių vertybėms?

4. <Struktūra ir medijuotos komunikacijos poveikis jai> Dalis naujienų grupės narių vienu metu buvo daugiau ar mažiau išitraukę į bendrą veiklą. Kaip apibūdintumėte grupės organizavimosi principus, struktūrą?

a) Ar jie kito ir jeigu „taip“, tai kaip kito laikui bėgant?

b) Kaip veiklos organizavimą, struktūrą galėjo įtakoti tai, kad dalis komunikacijos tarp grupės narių vyko naujienų grupėje?

c) Kaip tokia grupė veiktų jeigu jos nariai negalėtų ar nenorėtų naudotis tokia komunikacijos galimybe?

5. <Tinklo tipas. Policentriškumas> Ar galėtumėte išskirti aktyviausius ar svarbiausius grupės narius? Kiek grupės veikla buvo priklausoma nuo tokių narių? Ar aktyviausi nariai keitėsi laikui bėgant?

6. <Tinklo tipas. Ryšių glaudumas> Ar atskiri grupės nariai buvo susieti silpnesniais ar stipresniais draugystės, pažinties ar panašiais ryšiais? Kaip šie ryšiai keitėsi laikui bėgant?

7. <Ryšys su socialiniu tinklu> Ar su atskirais grupės nariais buvote susieti silpnesniais ar stipresniais draugystės, pažinties ar panašiais ryšiais prieš išitraukiant į grupę? Kaip šie ryšiai keitėsi po išitraukimo į grupę?

8. <Ryšys su socialiniu tinklu> Ar yra grupės narių, su kuriais šiuo metu esate labiau ar mažiau pažįstami, bet nepažinojote jų prieš išitraukiant į grupę?

a) Ar tokią pažintį įtakojo dalyvavimas naujienu grupėje?

New media and political activism

Tadas Šarūnas

Summary

The subject of this master thesis is a structure of a social movement and influence of new media on it. Linking social movements with political activism in postindustrial societies this work aims to find out possible influence of new media on political activism.

The aim of this work is to explain impact of new media on social movement evolution by using established theories of social movement research. By way of this work established social movement theories were brought to the Lithuanian social context this way checking their validity in explaining political activism in Lithuania.

The main objectives were these: to analyze theories of social movements; to analyze existing knowledge on new media; using these theories in explaining influence of new media on social movements; to define main concepts of the research; to create methodology of the case study; to carry out a case study; to discuss possible generalization of the results.

A case study was used as a method. One mobilization case of public space preservation movement in Vilnius was chosen. A method triangulation, usual to use in case studies, contained observation of the newsgroup, used by activists, quantitative analysis of newsgroup activity and deep qualitative interviews with participants of the movement.

The hypothesis was that “social movement was an all-channel network connecting social networks which existed already before the act of mobilization. Communication using new media strengthens the existing links but do not create a new network.” Hypothesis was not fully supported by the research. There were important limitations. Even though a movement was functioning as a network structure the study showed the type of this network being flexible and changing in time. There was a link of social movement network with past social networks. However research showed that social movement network, which was created by communication using new media, was a completely new, involving separate social networks, which were not linked before.

Possible use of this pilot study in further analysis of the case as well as development of theory was discussed. This work might be used in further studies of social movements as well as in attempts to explain social occurrences, linked with topic of this work.